

Økonomisk farskap

*En kvalitativ studie av forsørgerpraksis og
forsørgerrasjonalitet hos fedre i politiet og
konsulentyrket*

Sara Thorvik Andersson

Masteroppgave i sosiologi

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

Det samfunnsvitenskapelige fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2011

© Sara Thorvik Andersson

År: 2011

Tittel: Økonomisk farskap. En kvalitativ studie av forsørgerpraksis og forsørgerrasjonalitet hos fedre i politiet og konsulentyrket.

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Det likestilte foreldreskapet, der både menn og kvinner har ansvar for inntektbringende arbeid og omsorg for barn, er et hovedmål for norsk likestillings- og familiepolitikk. På få tiår har vi gått fra en mannlig forsørgernorm til normen om toforsørgerfamilien. Menn har fått en sentral plass i utviklingen av en mer likestilt familiepolitikk. Fedre er gitt flere insentiver til å være mer deltakende i omsorg for barn, og begreper som ”omsorgsfarskapet” har fått feste i familieterminologien. Til tross for at Norge anses som et ”likestillingsparadis”, er det flere ting som tyder på at forsørgeransvar fremdeles er en sentral del av menns identitet og farsansvaret. Norske familiers praksiser følger to spor, et for menn og et for kvinner, når det kommer til inntekt, arbeidstid og omsorg for barn. Far er oftere familiens hovedforsørger, mens kvinnen er med- eller juniorforsørger (Ellingsæter 2006).

Temaet for denne oppgaven er økonomisk farskap. På bakgrunn av kvalitative intervjuer med ni fedre fordelt på to yrkesgrupper har jeg studert fedres forsørgerpraksis og begrunnelsene for disse praksisene. Jeg har ønsket å undersøke hvilken betydning økonomi har for hvordan menn ser seg selv som fedre. Noe av bakgrunnen for dette er at forsørgeregenskaper som høy inntekt og sterk arbeidsmarkedstilknytning forstås som en viktig ”inngangsbillett” til farskap. Jeg har også spurt hvilken betydning økonomi har for hvordan fedre praktiserer forsørgelse. Ut fra måten fedrene, i samråd med sine samlivspartnere, strukturerer tid mellom jobb og hjem i hverdagen, har jeg delt materialet i tre forsørgermodeller. Forsørgermodellene illustrerer også arbeidsfordelingen i hjemmet og hvordan familieøkonomien administreres og forvaltes.

Den andre delen av problemstillingen har vært å utforske hvilke rasjonalitetsformer som reflekteres i forsørgerpraksisene. Jeg har gått ut fra at fedres forsørgerrasjonalitet består av både økonomiske mål-middelavveininger og normbasert motivasjon. Denne drøftingen tar utgangspunkt i Max Webers skille mellom formålsrasjonelle og verdirasjonelle handlinger.

Arbeidet utgjør en sentral mulighetsstruktur for hvordan foreldreskap utformes. Informantene i denne oppgaven er småbarnsfedre som jobber i konsulentselskaper i det private næringsliv og som politimenn i operative enheter. De to gruppene er valgt ut fra en antakelse om at ulik arbeidssituasjon gir ulike forutsetninger for økonomisk foreldreskap. Jeg har studert

forsørgerpraksis og forsørgerrasjonalitet gjennom en vekselvirkning mellom teoretiske perspektiver og mitt eget intervjumateriale. Teoriene jeg anvender i oppgaven er hentet fra fagfeltene sosiologi, økonomi og demografi. For å kunne tilnærme meg forsørgerrasjonaliteten analytisk, er forsørgerrasjonalitet operasjonalisert i fire dimensjoner. Disse er ansvar, relasjonelle forhandlinger, risiko og status/materiell forsørgelse. Forsørgerrasjonalitet og operasjonaliseringen av begrepet, har fungert som sensitiverende begreper (Blumer 1954) som har formet måten jeg har tilnærmet meg intervjumaterialet.

Jeg finner at fedrene knytter forsørgeregenskaper og forsørgerevne til sin attraktivitet som partnere og fedre. De reorienterer seg økonomisk når de får barn, og forsøker å skape en trygg ramme rundt familien, både materielt, økonomisk, geografisk og emosjonelt. Jeg finner at informantene forsøker å forene ulike målsettinger gjennom sin forsørgerpraksis, som å oppfylle de krav til forsørgelse foreldreskapet forutsetter, det å realisere seg selv i arbeidslivet og det å skulle leve opp til normen om godt farskap.

Forsørgerrasjonaliteten forhandles i relasjon til både samlivspartner, barn og arbeidet. Fedrene opplever en økonomisk trygghet ved å stå i et toforsørgerforhold med partneren, samtidig som de selv er i beredskap til å innta en rolle som hovedforsørger i en småbarnsfase. Posisjonen som forsørger ivaretas blant annet ved å sikre et trygt arbeidsforhold og signaliseres via forbruk og livsstilsmønstre.

Funnene belyser hvordan økonomi og forsørgelse kan være del av forståelsen av ”de nye fedrene”. Ulike varianter av toinntektsfamilien skaper en økonomisk buffer for familien, men utfordrer ikke nødvendigvis mannens rolle som hovedforsørger.

Forord

Oppgaven er skrevet i tilknytning til prosjektet ”The social meaning of children – reproductive choice, gender and social class”. Prosjektet administreres av Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi ved Universitetet i Oslo, i samarbeid med NTNU.

En stor og varm takk går til mine informanter som satte av tid i en travel hverdag for å dele historier om foreldreskap. Å snakke med dere har definitivt vært høydepunktet i prosessen, og uten dere ville det ikke blitt noen oppgave. Tusen takk!

Mine veiledere, Anne Lise Ellingsæter og Eirin Pedersen, har på hver sin måte gitt verdifulle bidrag. Anne Lise, du har gitt meg mye oppmuntring og stå-på-vilje, i tillegg til solide faglige innspill til oppgaven. Eirin, du har vært til stor hjelp. Takk for din gode ”langdistanseveiledning” fra Berkeley, som ga meg tro på oppgaven. Jeg håper mange flere får gleden av å ha deg som veileder.

Andre som har bidratt med kommentarer til oppgaven, og som fortjener en takk, er Jon Rogstad, Grete Brochmann, Trude Lappegård og Silje Fekjær.

Til gjengen på Harriet Holters hus: takk for to gode år med dere!

En spesiell takk til Øystein og Tove for godt vennskap.

En stor takk til Torkil for gjennomlesning og gode innspill på tampen.

Pappa, du har vist stor interesse for oppgaven hele veien, og har alltid ros og oppmuntring.

Tusen takk for grundig språkvask og korrekturlesing som hevet oppgaven i innspurten.

Mamma, dette året har ikke vært noe unntak når det gjelder dine oppmuntringer, både per post og i andre former. Det er vanskelig å uttrykke hvor mye det betyr. Tusen takk.

Sist, men ikke minst, Christian, det har betydd mye for meg at vi har fått dele året med masteroppgaveskriving sammen. Takk for støtte og tålmodighet. Jeg er takknemlig for evnen vi har til å feire hverdagene underveis.

Oslo, 25.juni 2011

Sara Thorvik Andersson.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	III
Forord	V
Innholdsfortegnelse	VII
1 Innledning	1
1.1 Tema og problemstilling.....	1
1.2 Perspektiver på forsørging.....	3
1.3 Å undersøke forsørging empirisk	9
1.4 Datamateriale.....	10
1.5 Oppgavens oppbygning	11
2 Teoretiske perspektiver	13
2.1 Rasjonalitetsbegrepet.....	14
2.2 Rasjonelle valg, arbeidsdeling og barns verdi	16
2.3 Ustabile forsørgerregimer.....	19
2.4 Post-materialistiske verdier og individualisering	23
2.5 Teorienes relevans for forsørgerrasjonalitet	26
3 Metode og materiale	29
3.1 Valg av metode.....	29
3.2 Utvalg	30
3.3 Intervjuprosessen	35
3.4 Analyseprosessen.....	38
3.5 Etikk.....	40
4 Analyse: Økonomisk foreldreskap og valg av forsørgermodell	41
4.1 Innledning	41
4.2 Å bli valgt: attraktivitet og betydningen av forsørgeregenskaper	42
4.3 Selvrealisering, foretrukket livsløp og materielle forutsetninger	44
4.4 Ønsket om barn.....	48
4.5 Tre forsørgermodeller.....	50
4.5.1 Han og hun på ”heltid pluss”.....	51
4.5.2 Hun på heltid, han på overtid	57
4.5.3 “Halvannenmodellen”	61
4.6 Oppsummering	64

5	Analyse: Dimensjoner ved fedrenes forsørgerrasjonalitet	65
5.1	Ansvar.....	66
5.2	Relasjonelle forhandlinger.....	70
5.3	Risiko.....	75
5.4	Status og materiell forsørgelse	79
5.5	Oppsummering	82
6	Konklusjon.....	85
6.1	Forsørgelse og ”de nye fedrene”	86
6.2	Konkurrerende ambisjoner	88
6.3	Hvilke rasjonalitetsformer reflekteres i forsørgerpraksisene?.....	89
6.4	Avslutning	91
	Litteraturliste.....	93
	Vedlegg 1: Intervjuguide	101
	Vedlegg 2: Informasjonsskriv til informantene.....	105

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Verken familierelasjoner eller foreldreskap er hovedsakelig et spørsmål om økonomisk optimalisering eller lønnsomhet. Likevel aktualiseres økonomi på nye måter i overgangen fra et samliv uten barn til et med barn. Det å få barn sammen betyr økt forpliktelse i samlivet, og foreldreskapet krever langsiktighet (Stortingsmelding 2003/29:17). En kan tenke seg at forbruksmønstre endrer seg, og behovet for trygg inntekt øker. Foreldre må ta valg som har økonomiske konsekvenser, som uttak av foreldrepenger og fordeling av tid borte fra inntektsbringende arbeid.

Det finnes lange tradisjoner for å bruke markedstermer og økonomisk terminologi om nære relasjoner. ”Foreldreskapets marked” (Jensen 2004) henviser ikke til at forholdene der kan måles i penger, men at de på samme måte som andre sosiale forhold inngår i økonomiske strukturer. En kan snakke om foreldreskapets kostnader og gevinster, eller det å skulle organisere foreldreskapet slik at det åpner for lønnsomhet for de ulike partene og sikrer produktivitet i familiesfæren (Becker 1991). I et samfunn hvor grensene mellom familie og arbeidsmarked viskes ut, blandes økonomiske og ikke-økonomiske forhold sammen på nye måter (Zelizer 1994).

I denne oppgaven ønsker jeg å belyse et utsnitt av familiers praksiser ved å studere *fedres økonomiske foreldreskap*. Med dette mener jeg hvilke økonomiske vurderinger menn gjør ved overgangen til farskap, og når familien sammen skal beslutte hvordan mor og fars tid skal fordeles mellom jobb og hjem. Hvordan reflekterer menn rundt det å skulle bli en forsørger? Hvilke krav og forventinger opplever fedre til å skulle forsørge en familie? På hvilke måter går betydningen av å skulle forsørge ut på å oppfylle materielle forventninger? Jeg har ønsket å utforske hvordan økonomi og ressursituasjon har betydning for hvilke valg som oppleves som realistiske, ønskelige og oppnåelige. Men også hvorvidt økonomi er en faktor i det gode farskapet.

Samfunnsmessig og sosiologisk relevans

En mannlig heltidsarbeider i et livslangt arbeidsforhold og en hjemmeværende husmor var industrialismens familiemodell. *Forsørging* var den tradisjonelle oppgaven til en god og ansvarlig far (se for eksempel Slottemo 2009). Lønnsarbeidet hadde en hegemonisk posisjon i samfunnet, og den mannlige forsørgeren var en ideologisk forankret norm, tuftet på en naturalisert differensiering mellom kvinner og menn (Lewis 2001). 1950-årene er blitt stående som husmorens gullalder, da det aldri før hadde vært en større andel norske kvinner som oppga "husmor" som yrke eller kilde til livsopphold (Syltevik og Wærness 2004:101). Menns forsørgerrolle ga ekteskapskontrakten en eksplisitt økonomisk dimensjon, da menns maktposisjon var basert på status som forsørger, mens kvinner var økonomisk avhengige (Vogler 2005).

Forsørging innenfor familiemodellen med den mannlige hovedforsørger og kvinnelige husmor, er godt belagt empirisk. Imidlertid er det ofte kvinners husmorrolle, eller mannens virke i det offentlige liv som har stått i fokus i disse studiene (se Slottemo 2009:66 for en oversikt). Nyere forskning på menn som fedre har vært gjenstand for et skifte, fra forsørgerfar til omsorgsfar. I tillegg til studier av mer omsorgs- og barneorienterte maskuliniteter har hovedvekten vært på menn og arbeidsliv, skilte fedre, menns bruk av foreldrepermisjoner og forholdet mellom farskap og mannlighet. Empirien kjennetegnes også av et fokus på kontinuitet og konvensjonelle praksiser i familien på den ene siden, og nyskaping, endring og innovasjon på den andre. Noen studier av farskap har utgangspunkt i "de nye fedrene". Andre på at fedre befinner seg i nye situasjoner, i klem mellom krav i både arbeidsliv og familieliv. Andre igjen har spurt om det fremdeles er slik at menn forblir relativt upåvirket av å få barn (se for eksempel Holter og Aarseth 1993, Bekkengen 2002, Brandth og Kvande 2003, Jensen 2004, Holter 2007b, Johansson og Klinth 2007, Oftung 2009). Etter "omsorgsvendingen" i forskningen på menn og familie har det vært mindre fokus på fedres egne opplevelse av økonomisk ansvar.

Studier av forsørging preges av ulike innfallsvinkler og en forvirring som kan skyldes at samfunnsforskere har brukt ulike operasjonaliseringer og kriterier for å måle praksisen (Hood 1986). Studier har vist at det ofte er et gap mellom sosiale normer og ideologi rundt foreldreskap, og det som faktisk er praksis. Denne diskrepansen nødvendiggjør ulike tilnæringsmåter til forsørging (Ellingsæter 1998). De siste årene har det skjedd et tilfang til forskning på familiers "money management", det vil si måter familier disponerer og

administrerer husholdsøkonomien (Lyngstad m.fl.2010). Med til dette hører ikke bare det å måle partenes inntjening til husholdet, men også hvordan beslutninger med økonomiske konsekvenser forhandles. Måten par organiserer penger er viktig for å forstå også andre aspekter av samliv, som maktforhold (Pahl 1995).

Mitt hovedbidrag i denne oppgaven vil være å utforske forsørgelsens begrunnelser og sosiale betydning. Dette vil jeg gjøre ved å undersøke fedres forsørgerpraksis og *forsørgerrasjonalitet*¹. Vi vet allerede mye om menn og kvinners tidsinvestering på jobb og inntektsforskjeller innad i familien (se for eksempel NOU 2008/6). Ambisjonen min er å undersøke forsørgingens *kvalitative meningsinnhold*. Mitt utgangspunkt er at forsørging er direkte knyttet til foreldreskapets kostnader og utgifter. Men også mer indirekte, ved at det å skulle forsørge brytes mot andre ambisjoner i fedres liv. Som jeg snart skal gjøre rede for, mener jeg at diskursene om forsørgerfarskapet og omsorgsfarskapet lever side om side, og det er sannsynlig at økonomiske beslutninger både kan hvile på rene kostnadseffektive kalkyler, men også mer verdibasert motivasjon.

To spørsmål utgjør oppgavens problemstilling:

1. *Hvilken betydning har økonomi for hvordan menn ser seg selv som fedre og for det å skulle forsørge barn?*
2. *Hvilke former for rasjonalitet reflekteres i forsørgerpraksisene?*

1.2 Perspektiver på forsørging

Bildet av norske familiers forsørgersituasjon endrer seg ettersom hvilken tidsramme man har for undersøkelse. I tiårene fra 1950 og frem til i dag har endringene i forsørgernormen lignet en revolusjon. Industrialismens familiemodell, den mannlige eneforsørgeren og den kvinnelige husmoren er imidlertid en familiemodell som har hatt begrenset utstrekning i tid og omfang (se for eksempel Syltevik og Wærness 2004). I overgangen til det post-industrielle samfunnet er den mannlige forsørgermodellen blitt erstattet av en modell der kjønnsdifferensieringen i omsorg og forsørgelse er mindre uttalt (Ellingsæter og Leira 2004:17). Det er imidlertid ikke gitt at utviklingen har ført til full likestilling hva angår

---

¹ Begrepet er etter en ide fra hovedveileder Anne Lise Ellingsæter

omsorg og forsørgelse i barnefamilier. For å tydeliggjøre min inngang til å forstå dagens forsørgermønster vil jeg gjøre rede for noen sentrale tendenser som har bidratt til ”å modifisere” den mannlige forsørgermodellen. Disse samfunnsendringene gjelder både velferdsstatens utvikling, og sentrale endringer i arbeidslivet. Det er kanskje riktigere å si at disse endringene har endret betingelsene for farskapet som forsørgerinstitusjon, men bildet er sammensatt. De neste avsnittene beskriver dette.

Fra mannlig eneforsørger til toforsørgermodell

Fra 1960 og frem til i dag har vi gått fra idealet om mannen som hovedforsørger til en norm om at både menn og kvinner skal delta i omsorg og med inntekt til familien. Den mest gjennomgripende forandringen har vært på ideologisk nivå. Det er ikke lenger forventet og vanlig at kvinner forsørges av sine ektemenn (Syltevik og Wærness 2004). Den mannlige eneforsørgermodellen forvitret som følge av en endret forståelse av hva familien skulle *være*.

Fra 1960- og 70-tallet økte kvinners tid til lønnet arbeid betraktelig, og denne *kvinne revolusjonen* oppfattes som en av de mest dramatiske i den post-industrielle epoken (Ellingsæter 2009:18-19). De økonomiske insentivene til å jobbe økte som følge av høyere lønninger, og samfunnet aksepterte i større grad kvinners arbeidsmarkedsdeltakelse. Endringen var ikke først og fremst en trussel for menns posisjoner i arbeidslivet, da kvinnene hovedsakelig gikk ut i yrker i tjeneste- og omsorgssektoren (Pettersen m.fl.2007:168). Men mannens rolle som familiens eneforsørger ble satt under press. I denne perioden mistet husmorrollen status og legitimitet, og idealet om likestilte foreldre med likt ansvar for forsørging og omsorg vokste frem. 1970-åra ble særlig viktige for småbarnsfamilien, da velferdsstaten startet en omfattende utbygging av barnehager og tjenester som lønnskompensert fravær (Leira 2004).

Velferdsstatens ordninger bidro til en forskyvning i forsørgersystemets styrkeforhold. Tidligere hadde menns legitime kilde til forsørgelse vært inntekt av eget arbeid, mens kvinner var avhengig av familien og ektefelle som forsørgelseskilde (Lewis 2001). Tilgangen til lønnsarbeid og nye sosiale tjenester skulle lette kvinners deltakelse både på arbeidsmarkedet og i hjemmet. Velferdsstaten overtok store deler av det forsørgeransvaret som tidligere var mannlig konnotert (Noack 2004). Den såkalte *defamiliseringen* av de skandinaviske velferdsstatene har bidratt til at markedet, familien og velferdsstaten i større grad står i et gjensidig avhengighetsforhold til hverandre (Esping-Andersen 1999:45). Den post-industrielle

velferdsstaten hviler på et prinsipp om at familier skal kunne kombinere jobb og familie med barn og kunne støtte seg til velferdsstaten i sårbare perioder av livet. I dag er norsk likestillings- og familiepolitikk utformet ut fra et hovedmål om det likestilte foreldreskapet, der både menn og kvinner har ansvar for inntektbringende arbeid og omsorg i hjemmet (Stortingsmelding 2009/8:50).

Utvidet farsrolle

Det er mulig å oppfatte det slik at *menns endring* er blitt betraktet som en nøkkel til økt likestilling i den norske velferdsstaten (se for eksempel Brandth og Kvande 2003). De politiske reformene siden 1990-tallet har hatt et omfattende fokus på fedre, og kanskje særsomt vært rettet mot å styrke fedres rettigheter som foreldre. På dette området har den norske velferdsstaten vekket oppsikt internasjonalt, og fokuset på fedre er blitt oppfattet som et stjerneeksempel på hvor nyskapende skandinaviske velferdsstater kan være. Den norske velferdsstaten har gitt fedre nye muligheter for å skape nære relasjoner til barn (Stortingsmelding 2003/29:19-20). Far har blant annet fått økte rettigheter i forbindelse med fødsel og med permisjoner. Ordningen med foreldrepenger har gått fra å være en stønad til mødre i forbindelse med fødsel, til å innebefatte en betydelig lengre stønadsperiode til både mor og far. Stønadsperioden for foreldrepenger er 47 uker med 100 prosent stønad eller 57 uker med 80 prosent stønad. Seks uker før og etter fødsel er forbeholdt mor, mens tolv uker utgjør *fedrekvoten* og er forbeholdt far². Resten står foreldrene fritt til å dele mellom seg. Det er blant annet fedrekvoten som har fått noen til å omtale den norske velferdsstaten som *farsvennlig* (Brandth og Kvande 2003:62).

Det har oppstått diskurser om ”det nye farskapet” som handler om menns økte omsorgsansvar, større nærhet til og tid brukt på egne barn, samt mer relasjonelle og ”barneorienterte” maskuliniteter (Bekkengen 2002). *Omsorgsfarskapet* har blitt et kulturelt ideal og markerer et brudd med at menn kun er forsørgere, de er også omsorgspersoner (Plantin 2001). Den nye ”omsorgsfaren” er imidlertid ikke kun en likestillingspolitisk retorisk størrelse, men fungerer som *script* for hvordan stadig flere menn utformer farskap (Oftung 2009). Bildet er imidlertid mer sammensatt, og det er grunn til å spørre om forsørging

---

² Endringene gjelder f.o.m. 1.juli 2011. Den totale stønadstiden utvides med én uke, og fedrekvoten utvides med to uker. www.nav.no/familie

fremdeles er en del av det å skulle være den gode far. I Stortingsmeldingen om menn, mansroller og likestilling står det:

[Det er] i praksis mannen som er hovedforsørgjar i familien; berre i ein av seks barnefamilier tener mor meir enn far. Betalt arbeid og forsørging utgjer framleis ein viktig del av farsidentiteten. Det økonomiske ansvaret handlar ikkje berre om å skaffe pengar, men òg om å forvalte familieinntekta på ein forsvarleg måte (Stortingsmelding 2009/8:55).

Tosporet foreldreskap

Valgfrihet er et stikkord for familiepolitikken. Likevel kan en si at velferdsstaten legger føringer på familiers valg og setter rammer for modernisering av farskapet, den fungerer som *mulighetsstruktur* for småbarnsforeldre. Flere har påpekt at fokuset på valgfrihet har kjønnete konsekvenser, og at familiepolitikken har normativ makt (Syltevik og Wærness 2004). Enkelte forskere har ment at den norske velferdsstaten er kjønnskonservativ (Danielsen 2002). Bakgrunnen for dette er argumentet om at ordningen både er kjønnet i sin utforming og tvetydig når det kommer til å støtte opp under kvinners lønnsarbeid og økonomiske selvstendighet. Ulike stønadsordninger har en tvetydighet rundt familien som felles økonomisk enhet med gjensidige forpliktelser på den ene siden, og individuelle autonome økonomiske aktører på den andre.

Velferdsstaten har en sentral rolle for å lette den økonomiske byrden ved å få barn, både i form av tjenester (barnehageutbygging), tid (lønnkompensert fravær fra arbeid) og penger (kontantstøtte), som sammen utgjør den norske ”politikkpakken” til familier (Skrede 2004). Barnehager legger grunnlaget for at begge foreldre skal ta fulltids lønnsarbeid i markedet, altså en toforsørgermodell. Betalt permisjon i forbindelse med fødsel begrenser økonomisk tap ved å være borte fra jobb. Ordningene er i utgangspunktet utformet slik at menn og kvinner kan ta like mye tid borte fra arbeidet. Pappapermisjon kan sees som en bekreftelse av farskapet og økte rettigheter til far, men også en befesting av resten av permisjonstiden som ”mors tid”. I tillegg er det slik at selv om både mor og far kan opptjene rett til foreldrepenger, dekkes ikke inntekt som overstiger 6G. Da menn gjennomgående tjener mer enn kvinner, blir også lønnstapet for familien størst når far tar ut mye permisjon. Dette medfører et økonomisk tap både på kort og lang sikt, både ved at kvinner mister inntektsvekst og ansiennitet, og får lavere pensjon. En slik utforming av foreldres rettigheter bryter med den styrkingen av fedre som har stått sentralt de siste årene.

Pengeoverføringer som kontantstøtten utgjør ikke i seg selv en lønn å leve av, så dersom familier velger å bruke den til å passe egne barn, er de avhengig av en hovedforsørger. Det er altså mulig å oppfatte at ulike former for *likestillingsideologi* ligger bak de ulike ordningene (Leira 2004).

Målet om en mer likestilt praksis for foreldre har langt på vei lyktes, da hverdagen for menn og kvinner er likere enn noen gang. Kvinner bruker mer tid på lønnet arbeid og mindre på ulønnet husarbeid enn før. Men mødres arbeidsmarkedstilknytning er mer preget av lang foreldrepermisjon og deltidsarbeid. Fedres tidsbruk viser seg å være mindre påvirket av familiesituasjon, selv om det har skjedd en forskyvning i fedres arbeidstid fra lang til mer vanlig heltid de siste årene. Videre gir oversikt over foreldres *faktiske arbeidstid* et annet bilde, og endringer i fedres arbeidstid de siste tiårene omtales som ”beskjedne” (Kitterød 2007:230,240). Mål på menns inntekt viser at de i praksis fremdeles er hovedforsørgere og de som tjener mest. Menn befinner seg sjeldnere i virksomheter med mye deltid. Menn og kvinner gjør seg generelt sett svært ulik bruk av velferdsgoder når de blir foreldre, og bruken av velferdsordningene for småbarnsfamilier er mer kjønnskjev enn ordningene i seg selv skulle tilsi (Danielsen 2002). De fleste menn benytter seg i dag av fedrekvoten, men kun et lite fåtall tar ut mer enn sine uker (Stortingsmelding 2009/8:60). Skrede (2004) skriver at det kan synes som at menn i større grad ønsker å leve opp til normen om det nære farskapet, mens de i praksis prioriterer stort sett som før når det gjelder tid til arbeid og omsorg. Endring av farskapet kan altså sies å være en suksesshistorie med modifikasjoner. Samlet bygger trekkene jeg har nevnt oppunder det *tosporede foreldreskapet*. Tosporet foreldreskap viser til at menn og kvinner gjør ulike tilpasninger til omsorgsansvar når de får barn, og det er hovedsakelig kvinner som tar hovedansvar for å tilpasse sin yrkessituasjon til det å få barn (Ellingsæter 2006). Som følge av dette kan vi snakke om en ”halvannenmodell” som viser til at det fremdeles er to spor for menn og kvinners inntekt, arbeidstid og omsorgsansvar for barn. Far er oftest hovedforsørger, mens mor er med- eller juniorforsørger (se også Syltevik og Wærness 2004).

Fedre, arbeidsliv og forsørgelse

Familie og familiers praksiser konstitueres også *utenfor* selve familiesfæren og hjemmet. *Arbeidslivet* strukturerer foreldreskapet både praktisk (tid) og materielt (penger). Som jeg har referert til ovenfor, har utviklingen av velferdsstaten bidratt som en økonomisk buffer for

barnefamilier, både gjennom lønnkompensasjon og overføringer til familier. De økonomiske utfordringene for barnefamiliene er noe redusert sammenlignet med tidligere mens en større del av fokuset for forsørgerpraksis er forskjøvet over på *tid*. Strukturelle endringer de siste tiårene har gjort at yrkesetablering og familieetablering sammenfaller, og det oppstår ukoordinerte tidskonflikter i arbeidsmarked og familie. Skvisen mellom disse handler om konkurrerende behov for både inntekt og tid (Ellingsæter 2004:134).

Nye tidskonvensjoner forbindes med overgangen fra industrisamfunnets tradisjonelle arbeidsorganisasjoner til det post-industrielle samfunnet (Ellingsæter 2002). Den industrielle kapitalismen er kjent for sine byråkratiske organisasjoner, rigide ordninger og klokkeslett som strukturerte arbeidet. Globaliseringen og det senmoderne informasjons- og kunnskapsamfunnet har på sin side ført med seg en økt fleksibilitet for arbeidstakere. Arbeidsorganisasjoner har gått fra å være tunge materielle strukturer, til kunnskapsorganisasjoner der arbeidstakernes kompetanse er bedriftens viktigste ”kapital”. Den senmoderne arbeidstakeren er mindre utsatt for direkte kontroll og har økt innflytelse over arbeidet (Rasmussen 1999). Men globalisering og informasjonssamfunnet har også bidratt til å rette større krav til arbeidsmarkedsinstitusjoner om effektivitet, produktivitet og evne til omstilling. Ellingsæter skriver at den økonomiske rasjonalitetens gjennomtrengning av samfunnet ”fører til et effektivitetsjag og tidsmessig speed-up” (Ellingsæter 2002:95).

Dynamiske arbeidsmarkedsinstitusjoner med spennende utviklingsmuligheter, flatere struktur og bruk av teamarbeid motiverer de ansatte på nye måter. Belønningene er både sosiale og økonomiske. Dette bidrar til at arbeidet får økt betydning i individers livsprosjekter, og grensene mellom privatliv og arbeidsliv mindre tydelige. Jobben kan bli en ”grådig institusjon” som krever svært mye tid og oppmerksomhet av de ansatte (Rasmussen 1999).

Det er viktig å presisere at trekk som fleksibilitet og kunnskapsbasert tjenesteyting ikke gjelder hele arbeidslivet. I mer tradisjonelle yrker er arbeidskontrakten fremdeles svært tids- og stedsbundet, eksempelvis arbeid med skiftordning og turnusarbeid. Det som er identifisert som ”det nye arbeidslivet”, er begrenset til et fåtall typer arbeidsorganisasjoner, selv om ”nye kjennetegn” også eksisterer innenfor tradisjonelle yrker og offentlig sektor (se for eksempel Busch m.fl.2001).

Drivkreftene som bidro til ”kvinnerevolusjonen” på arbeidsmarkedet, er ikke de samme som ligger til grunn for det nye arbeidslivet. Dagens arbeidsliv kobles til en sterk

individualiseringsideologi, der særlig menn jobber mye og gjør karriere, mens familien står for en kollektiv ideologi. Endringene i arbeidslivet har hatt direkte konsekvenser for familiers forsørgelsespraksiser. Det har oppstått en krevende situasjon for familier, som handler om å balansere arbeid og omsorg og hvordan hverdagen skal organiseres. Flere hevder at menn i stadig større grad enn før er ”i klem” mellom forsørgelse og omsorg, og opplever mer av det doble presset som yrkesarbeidende kvinner har erfart lenge (Holter 2007b). Kvinner har på sin side fremdeles et *forsørgelsesmessig etterslep*, de er fortsatt ”hovedomsorgsforsørgere” (Skjeie og Teigen 2003:128).

1.3 Å undersøke forsørging empirisk

Forsørgelse er et begrep som vi umiddelbart forstår betydningen av i dagligtale. Rent semantisk betyr det å *sørge for* inntjening til husholdet. Å nærme seg forsørgelse som empirisk fenomen er en mer krevende øvelse, som forutsetter begrepsavklaring. Jeg har funnet det hensiktsmessig å benytte meg av ulike begreper for ulike formål og deler av oppgaven. *Forsørging/forsørgelse* bruker jeg om de økonomiske bidragene fra foreldrene til familien, altså slik det brukes i dagligtale. Begrepet *forsørgermodell* brukes når jeg beskriver hovedtrekk i hvordan informantene i mitt utvalg organiserer sitt familieliv. Jeg har funnet frem til tre ulike forsørgermodeller i materialet. Dette er portretter av fedrenes hverdagsliv som gjelder både den tidsallokering foreldre gjør mellom jobb og hjem, samt hvordan de ulike bidragene hjemme tillegges betydning. *Forsørgerrasjonlighet* er mitt eget begrepsmessige bidrag til oppgaven, og jeg har foretatt en operasjonisering av forsørgerrasjonlighet som vil strukturere måten jeg tilnærmer meg forsørging videre i oppgaven. De fire dimensjonene ved forsørgerrasjonligheten jeg har valgt å konsentrere analysen rundt er ansvar, relasjonelle forhandlinger, risiko og status og materiell forsørgelse. Jeg har utledet de fire dimensjonene i en vekselvirkning mellom teori og mine egne empiriske funn, en metodologisk fremgangsmåte jeg går mer i dybden på i metodekapittelet. Her i innledningen nøyer jeg meg med kort å skissere noe av bakgrunnen for å gjøre akkurat denne operasjoniseringen.

Ansvar. I husmor- og forsørgersamfunnet var farskapet sterkt knyttet til ansvaret for å skaffe familien pengene de trengte. Menns forsørgeransvar var også indirekte, ved at han frigjorde morens tid til omsorg for hus og hjem (Slottemo 2009:70). Arbeidet har historisk sett vært en hovedkilde til maskulin identitet, men vi vet mindre om hvordan dagens menn opplever normer, krav og forventninger til deres økonomiske ansvar i foreldreskapet. Aarseth (2008b)

skriver at de nye fedrene imidlertid må forstås i grenseflatene mellom selvutfoldelse og omsorgsansvar, og jeg ønsker å undersøke hvilken plass forsørgeransvar har i dette bildet.

Relasjonelle forhandlinger. Jeg gått ut fra at forsørging stiller krav til samordning av praksis og preferanser for foreldreskapet mellom to foreldre. Samtidig forhandles farskap og likestilling på flere arenaer og i flere relasjoner, eksempelvis mellom familien og velferdsstaten og mellom den enkelte og arbeidsplassen (Holter 2007a:64). Menns forsørging fra 1950-tallet og frem til i dag har vært formet langs relasjonen til både kone, barn, arbeidsplass og samfunnet for øvrig. Jeg tar derfor utgangspunkt i at forsørgerrasjonaltet formes både biografisk, i relasjonen til partner og gjennom sosiale nettverk.

Risiko. Konstellasjonen med en mannlig forsørger og en kvinnelig husmor er oppløst, og noen har ansett dette som en truende situasjon for menn (Nolan 2005). Kvinner har oppnådd økt økonomisk autonomi og ekteskapet er ikke nødvendigvis noen livsvarig relasjon. Antakelsen om at individualisering er et av det moderne samfunnets hovedkarakteristika, medfører at menn i større grad enn før må utforme farskap uavhengig av tradisjonelle normer. Nye valg gjøres under større usikkerhet og uoversiktighet, og medfører nye former for risiko (Beck 1997).

Status og materiell forsørgelse. Med denne dimensjonen vil jeg forsøke å fange forsørgingens symbolske element. Hvordan er forsørgelse knyttet opp mot materielle krav og forventinger om livsstil? Med til dette hører også hvordan posisjon og status kan uttrykkes via forsørging, eller det å sørge for familiens materielle standard. Med denne dimensjonen ønsker jeg å undersøke hvorvidt noe av forsørgingens meningsinnhold er forskjøvet fra nødvendighet til det å skulle oppfylle ønsker og idealer om livsstil og forbruk.

1.4 Datamateriale

Praksisen jeg tar utgangspunkt i, forsørgelse, angår spennet mellom arbeid og familieliv. Jeg har som et viktig utgangspunkt at ulik yrkesposisjon påvirker menns forhold til forsørging (se for eksempel Lappegård m.fl.2011). Ulik jobbsituasjon vil kunne bidra til ulike preferanser for og praksiser av forsørging, og vise at ulike valg og orienteringer kan være rasjonelt for ulike individer og grupper. Jeg har undersøkt forsørgerpraksis og forsørgerrasjonaltet empirisk gjennom en kvalitativ intervjuundersøkelse av menn i to ulike yrkesgrupper, konsulenter i det private næringsliv og politimenn i operative stillinger. Fordelt på disse to

yrkesgruppene har jeg intervjuet 9 menn i alderen 30 til 38 år. I metodekapittelet vil jeg mer spesifikt gjøre rede for utvalgskriteriene jeg har valgt informanter på bakgrunn av, prosessen rundt intervjuene og hva slags type datamateriale jeg sitter igjen med.

1.5 Oppgavens oppbygning

I neste kapittel utvikler jeg de teoretiske perspektivene jeg tar i bruk i analysen. Først diskuterer jeg hvordan økonomen Gary Becker (1991) sin teori om arbeidsdeling i hjemmet kan bidra til å kaste lys over dagens forsørgerpraksiser. Deretter presenterer jeg deler av Gösta Esping-Andersens (2009) teoriutvikling om en ny kjønnsorden i det post-industrielle samfunnet, der både kjønnskonservative og likestilte familiepraksiser lever side om side. Til slutt diskuterer jeg hvordan individualiseringsteori (Giddens 1992, Beck 1997, Beck og Beck-Gernsheim 1995, 2002) påvirker individers relasjoner til arbeidet og familien, og slik får konsekvenser for økonomisk forsørgelse. I kapittel 3 presenterer jeg det metodiske opplegget for oppgaven, og argumenter for hvorfor semistrukturerte intervjuer er egnet for å svare på problemstillingen. Jeg vil drøfte utfordringene ved å undersøke forsørging empirisk, og legge frem hvordan jeg har gått frem for å analysere forsørgerpraksis og forsørgerrasjonalitet. Kapittel 4 og 5 er analysekapitler. Det første er en drøfting av fedrenes forsørgerpraksiser, og har hovedfokus på det første spørsmålet i problemstillingen. Det andre analysekapittelet er en diskusjon av hvordan en kan forstå fedrenes forsørgerrasjonalitet. I konklusjonskapittelet forsøker jeg å samle trådene og presentere noen overordnede mønstre i materialet. Jeg vil også si noe om hvordan mine funn spiller inn i diskusjonen rundt hvordan en kan forstå ”de nye fedrene”, samt hvilke implikasjoner forsørgerpraksisene kan få på lengre sikt.

2 Teoretiske perspektiver

Fra forsørgerrolle, forsørgerlønn og forsørgerplikt på femti- og sekstitallet, til toforsørgernorm, enslig forsørger og forsørgerfradrag i dagens familieterminologi. Forsørgingens begreper og former er mange, og forsørgingens meningsinnhold og samfunnsmessige betydning endrer seg etter hvor en setter startpunkt for undersøkelse. Det finnes tilsvarende mange måter å forstå og undersøke forsørging på (Hood 1986), og for en kvalitativ oppgave om emnet er det få åpenbare valg av teoretisk rammeverk. Teoriene jeg har valgt å anvende er hentet fra fagfeltene økonomi, demografi og sosiologi. En del av forståelsen og forklaringen er overlappende, og teoriene er på ingen måte fullstendig avgrensede i argumentasjon og innhold.

I dette kapitlet vil jeg først vise hvordan familiers arbeidsdeling kan forstås ut fra en økonomisk-rasjonell aktørforståelse, representert ved Gary Beckers ”new home economics” (Becker 1991). Et hovedanliggende for Becker har vært å analysere spesialisering av lønnet arbeid i markedet og ulønnet arbeid i hjemmet. Beckers antakelser om at effektivitetshensyn preger familiens arbeidsdeling, kan være et mulig rasjonale bak mine informanters forsørgerpraksiser. Videre vil jeg drøfte hvordan endringer i kvinner og menns roller har ført til at det post-industrielle samfunnet kjennetegnes av ustabile forsørgerregimer. Dette gjøres primært ut fra en lesning av Gösta Esping-Andersens teser i boken ”*The incomplete revolution – adapting to women’s new roles*” (2009). Samfunnsendringene Esping-Andersen beskriver kan bety at individuelle fedre opplever at ulike normsett for farskap lever side om side, og skaper økt differensiering og konflikt i utforming av farskap og familiers forsørgerpraksiser. Deretter vil jeg ta for meg noen sider ved individualiseringsperspektivet og det som blir omtalt som fremveksten av postmaterialistiske verdier (Inglehart 1977). Jeg vil legge vekt på hvordan individualiseringen av samfunnet får konsekvenser for både arbeid og familie (Giddens 1992, Beck 1997, Beck og Beck-Gernsheim 1995, 2002). Til tross for at individualiseringstenen har hatt lite fokus på menn, vil jeg drøfte hvordan utviklingstrekkene kan påvirke farskap og økonomisk foreldreskap. Til slutt i kapitlet drøfter jeg hvordan de teoretiske perspektivene kan bidra til å kaste lys over oppgavens problemstilling.

2.1 Rasjonalitetsbegrepet

Forsørgerrasjonalitet er et viktig begrepsmessig omdreiningspunkt i oppgaven. Begrepet *rasjonal* kommer fra det latinske ordet *ratio* som kan bety hensikt, plan eller grunn³. En måte å formulere oppgavens siktemål på er altså at den forklarer forsørgelsens *grunner*. Forståelse og forklaring av sosiale forhold forutsetter en beskrivelse av den sosiale konteksten, en *situering av handlingen*, som setter den i sammenheng med samfunnet i stort. Teorikapittelet har som hensikt å vise hvordan valg om forsørging i familien er nedfelt i sosiale strukturer. Like viktig er det at slike valg og prosesser påvirkes både av økonomien og kulturen. I oppgaven forstås forsørgerpraksis som påvirket av ulike rasjonalitetsformer. Bakgrunnen for en typologi over ulike rasjonalitetsformer har i sosiologien sitt opphav hos Max Weber. Jeg vil kort gjøre rede for bakgrunnen for Webers rasjonalitetsbegrep, før jeg går til drøftingen av de tre teoriene som utgjør dette kapittelet. Redegjørelsen er relevant, da jeg i oppgavens siste kapittel, vil knytte forsørgerrasjonalitet til ulike rasjonalitetsformer.

Sosial handling er kjernen i Webers sosiologi (Weber 1999:10). Hos Weber skiller den sosiale handlingen seg fra ren adferd ved at den er intensjonell og basert på *grunner*. Verdier, motiver og idealer danner en bred flate av interesse som styrer menneskelig handling. Kjernen i meningsfull sosiologi må være et begrepsverk for ulike typer av handlinger (Hughes m.fl.2003:104). Rasjonalitetsbegrepet kan knyttes til Webers typologi over hovedtyper av handling. Disse må forstås som ”rene typer”, som i praksis vil kombineres på ulike måter.

”Handling (...) er svært sjelden *bare* orientert på den ene *eller* den andre måten. Likedan er disse måtene å orientere sine handlinger på naturligvis på ingen måte uttømmende klassifikasjoner av mulige handlingsorienteringer, men tvert imot sosiologisk konstruerte, rene begrepsmessige typer, som virkelige handlinger i større og mindre grad kan nærme seg, og som de (...) er satt sammen av (Weber 1999:44).

Den første handlingstypen i Webers typologi er *tradisjonelle handlinger* eller handlinger av vanemessig karakter. Slike handlinger gjøres uten å tenke og fordi noe konvensjonelt *er* slik. Den andre hovedtypen er *affektive handlinger* eller handlinger på bakgrunn av følelser. En tredje kategori, rasjonelle handlinger, kan deles i to. *Formålsrasjonaliteten* er instrumentell rasjonalitet på den måten at en aktør søker de mest effektive midlene for et visst mål. Målet må være klart definert, og aktøren vurderer ulemper og fordeler med ulike veier til målet. *Verdirasjonalitet* er handling ut fra verdi, og til forskjell fra formålsrasjonaliteten er den uten

---

³ Rasjonale, et, lat., logisk begrunnelse, fornuftsgrunnlag; tanken bak noe. Hentet fra ”Fremmedord og synonymer blå ordbok”, Kunnskapsforlaget, 2.opplag 2009.

tanker om et spesifikt mål. Handlingen kan være et mål i seg selv, og den kan også være bygget på konsistent argumentasjon. Verdirasjonell handling kan være motivert ut fra individers oppfatninger og idealer, eller oppfatninger om hvordan ting *bør være* (Hughes m.fl.2003:105). Det som skiller verdirasjonalitet fra formålsrasjonalitet er at den ikke er basert på mål-middeltenkning. Grunnen til at verdibasert handling likevel kan karakteriseres som rasjonell, er at aktøren kan være rasjonell i *forhold til midlene*. Med verdirasjonalitetsbegrepet synliggjør Weber hvordan individers handlinger går ut over praktisk, materiell interesse, som økonomi. Han skriver videre at ”sosiologisk relevant handling [er] bestemt av kvalitativt heterogene motiver” (Weber 1999:39). Sosial handling må forstås ut fra den kontekst den utføres i, og de årsakssammenhenger de er en del av.

Jeg er ikke alene om å analysere sosial handling, i dette tilfellet familiers praksiser, med bakgrunn i rasjonalitetsbegrepet. Kari Wærness’ begrep omsorgsrasjonalitet fremhever hvordan handlinger kan være kombinasjoner av ulike motivasjon, fornuft og følelser. Wærness utviklet begrepet gjennom å se omsorg både som praksis og arbeid, men også som moral og sinnelag. Omsorgsarbeid representerer en egen form for rasjonalitet, og begrepet åpner for å se mennesket både som rasjonell og som omsorgsgiver og en emosjonell aktør (Leira 2004:70). Wærness’ begrep ligger nært Webers verdirasjonalitet fordi den ”refererer til en tenkemåte som gjelder menneskelige relasjoner, der en velger å legge vekt på ansvar for andre”. For det første innebærer begrepet en kritikk av at den formålsrasjonelle aktøren ofte brukes som målestokk for andre former for sosial handling. For det andre etterlyser Wærness et analytisk skille mellom de ulike lagene i menneskelig handling (Korsnes m.fl.1997:252).

På noen måter er våre siktemål overlappende. Jeg ønsker også å undersøke hvordan forsørgerpraksis motiveres ut fra ulike former for rasjonalitet. Teoriene jeg har valgt å drøfte i dette kapitlet, baserer sine antakelser på ulike rasjonalitetsformer. Beckers teori bygger på en streng versjon av rasjonalitet, da aktøren legger effektivitetshensyn til grunn for fordelingen mellom forsørgelse og omsorg. Esping-Andersen baserer noen av sine antakelser på en rasjonell aktørmodell, blant annet ved å fokusere på hvordan velferdsstaten må jevne ut forholdet mellom gevinster og kostnader ved barn. Individualiseringsteoriene hevder at individer i den nye moderniteten møter valg og beslutninger mer frisatt fra tradisjonelle bånd. De nye valgsituasjonene behøver imidlertid ikke bety fravær av rasjonelle valg, men heller at individuelle valg i større grad enn før må begrunnes og forhandles i familien.

2.2 Rasjonelle valg, arbeidsdeling og barns verdi

Med utgangspunkt i teorien om rasjonelle valg har Gary Becker i “*A treatise on the family*” (1991) utformet en teori om hvordan sosioøkonomiske ressurser påvirker arbeidsdeling i hjemmet. Beckers tilnærming oppfyller strenge rasjonalitetskrav, da aktører søker nytteorientering og maksimering av utbytte. De økonomiske aspektene ved Beckers teori handler ikke bare om å måle inntekt og forbruk direkte, men at *markedsmekanismer* anvendes på forhold utenfor markedet, som familiers praksiser. Beckers teori viser hvordan verktøy fra økonomien kan være effektive rammeverk for valg (Becker 1991).

Arbeidsdeling og økonomisk avhengighet i familien

Familiemodellen Becker beskriver er den tradisjonelle kjernefamilien, der det heterofile ekteskapet mellom mann og kvinne motiverer til arbeidsdeling og spesialisering. Et par vil dra nytte av en arbeidsdeling der den ene parten spesialiserer seg på markedsarbeid og den andre på arbeid i husholdet. Det er særlig to forhold som understøtter at arbeidsoppgavene blir fordelt etter kjønn. For det første bestemmes arbeidsdelingen ut fra biologiske disposisjoner og hensyn, som at kvinner bærer frem og føder barn. Det andre er kjønnetes ulike erfaring med, og dermed også ulike kompetanse med tanke på ulike oppgaver. Dersom en part har høyere markedsverdi og inntekstpotensial, er også dette et insentiv for familier å investere mesteparten av denne personens tid i markedet. Konsekvensen er at kvinner spesialiserer seg på husarbeidet og menn på lønnsarbeid, og samlet sikrer dette best mulig produktivitet for familien (Becker 1991:37-48). Becker tilslutter seg altså konstellasjonen med en mannlig forsørger, en spesialisering som hviler på biologiske disposisjoner på den ene siden, og det komparative fortrinn på den andre. Innen denne teorien forstås begge parter som altruistiske og tar de beste avgjørelsene for familien som helhet.

Becker bygger på en antakelse om at forsørgerfaren og husmoren utgjorde den mest effektive ordningen for å sikre familiens produktivitet og velferd, da menn hadde høyere humankapital og inntektsutsikter enn kvinner. Den kjønnskomplesmentariteten Becker skriver om gjenfinnes i sosiologien, nærmere bestemt i den funksjonalistiske familieforståelsen. Funksjonalismens samfunnssystem bygget på skillet mellom produksjon og reproduksjon som to adskilte sfærer. Parsons m.fl. (1955) hevdet at den kjønnsdifferensierte kjernefamilien var viktig for samfunnets funksjon og stabilitet, og dens medlemmer fylte ulike roller og oppgaver som omsorg og forsørging. Omsorgsarbeidet forutsatte kvinnens *ekspressivitet*, mens rasjonelle

avgjørelser krevde mannens *instrumentelle* tilnærming. Ordningen med spesialisering har også en forsterkende effekt. Når kvinnen tilbringer tid hjemme, øker hun sin kompetanse og dermed sitt komparative fortrinn på ulønnet husholdsarbeid. Slik bidrar kjønnsspesialisering til ytterligere å sementere arbeidsdelingen.

I Beckers teori utvikler partene en gjensidig avhengighet som gjør det nødvendig ”å leie” hverandres arbeidskraft. Bytterelasjonen forstås som det viktigste insentivet for å inngå ekteskap, og er rasjonell ved at begge parter oppnår en effektivitet de ikke ville kunne sørge for på egen hånd. Jo større gap mellom partenes inntektspotensial i markedet, jo mer spesialisering. Men hvor realistisk er det at alle medlemmer av familien handler synkront mot samme mål? Becker ser helt eller delvis bort fra hvordan aktørens preferanser oppstår og struktureres, og forhold som forventningspress, følelser og ideologi er fraværende. Han diskuterer ikke hvordan ordningen kan bidra til uenighet, men forutsetter at de endelige løsningene alltid blir de som er mest effektive. Oppenheimer (1994) innvender at spesialisering ikke bare er utdatert som praksis, men at det også gjør en familie sårbar, eksempelvis når en av partene ikke er i stand til å utføre sine oppgaver. Dermed bidrar ikke overlappende kjønnsroller nødvendigvis til å svekke familien, men kan bidra til å styrke den. Oppenheimer setter også spørsmålsteget ved forestillingen om den altruistiske forelderen, og at Beckers teori ikke tar opp hvilken økonomisk risiko som følger dersom forsørgeren skulle svikte i sin oppgave ovenfor familien (Oppenheimer 1994). Poenget tydeliggjør en annen svakhet ved Beckers teori, nemlig at han opererer med et svært kortsiktig rasjonalitetsperspektiv. Det som synes rasjonelt og kostnadseffektivt i familien på ett tidspunkt, kan endre seg for eksempel ved samlivsbrudd. I et slikt tilfelle ville den økonomisk avhengige parten settes i en sårbar posisjon (Sørensen 2001).

Gevinster og kostnader ved barn

Økonomiske faktorer vil også ha implikasjoner for fruktbarhet og valg om å få barn. Becker går ut fra at økt utdanningsnivå blant kvinner vil øke kostnaden ved å få barn. Tid er som nevnt knyttet til pengemessig verdi, og tid med barn er en aktivitet som begrenser produktivitet i markedet. Tid til barn fører både til *direkte* kostnader og utgifter, samt *indirekte* kostnader, som tap av tid som kunne gått til innteksbringende arbeid og akkumulasjon av humankapital (Kravdal 1994). Når et par skal få barn, vil det være særskilt avgjørende hvor mye *kvinnens tid* er verdt, da mødre bruker mer tid på barnet enn fedre

(Becker 1991:140). I et samfunn der kvinner har flere insentiver til å ta arbeid i markedet, vil paret måtte vurdere nytten eller gevinsten ved et barn mot kostnadene dette vil medføre (Becker 1991, se også Hotz m.fl.1996). En måte å lese Becker på, er at kvinner vil miste interessen for ekteskap ettersom deres inntjeningssevne øker, og både menn og kvinner vil få økte insentiver til å forlate lite tilfredsstillende ekteskap. Ettersom ekteskapet er den naturlige rammen for å få barn, vil forholdene etter Beckers resonnement sette kjernefamilien under press og føre til synkende fruktbarhet. Becker ser bort fra at kvinners økte inntjening gir mulighet for økt konsum og levestandard for familier, og vil føre til at både goder og risiko fordeles likere på familiemedlemmene (Sørensen 2001)

Beckers handlingsmodell baserer seg på at individene handler for å *maksimere nytte*, også i valg som å få barn. Imidlertid er det ikke nødvendigvis slik at nytten øker med antall barn. Selv om inntektsnivået i samfunnet øker, vil ikke dette nødvendigvis si at moderne familier får mange barn. Foreldre i det moderne samfunnet vil ønske å investere mer i hvert barn, altså forsøke å sikre en høyere ”barnekvalitet” (Becker og Lewis 1973, Becker 1991:144). Skal vi tro Becker er det altså ikke grunn til å tro at menn med høy inntekt får flere barn. Norske studier på forholdet mellom sosioøkonomisk status og fruktbarhet, viser imidlertid et annet mønster. Sosioøkonomiske kjennetegn påvirker sannsynligheten både for å ha blitt biologisk far, men også sannsynligheten for å bo sammen med og forsørge barn (Lappegård m.fl.2011). Forsørgerevne, i betydningen høy utdanning og inntekt, synes å være en viktig *forutsetning* for farskap (Kaldager 2010). Imidlertid behøver ikke mønsteret kun reflektere menns preferanser, men kan reflektere kvinners partnerønsker. Dersom det er slik at mindre ressurssterke menn *velges bort* som partnere og fedre, kan dette peke i retning av at høy sosioøkonomisk status og forsørgerevne fremdeles er viktig for å være en attraktiv partner. Forsørgerevne, i form av høy utdanning og yrkesstatus, kan med andre ord forstås som en ”inngangsbillett” til samliv og farskap (Skrede 2005).

Paralleller til Beckers tankegods finnes også i demografiske forklaringer på fruktbarhetsendring. Teorier om fruktbarhetsendring deler seg ofte i to leire, med kulturell versus økonomisk endring som den sentrale disputten (se for eksempel Billari m.fl.2004). Teorier som lener seg på økonomiske forklaringer og en rasjonell aktørmodell fokuserer på *kostnader* ved å få barn og hva som *hindrer* fruktbarhet (Heiland m.fl.2008). En tidlig anvendelse av et rasjonalitetsperspektiv på fruktbarhet og familiemønstre er John Caldwells teori om verdistrømmer. Caldwell beskrev to fruktbarhetsregimer som skiller seg fra

hverandre fordi de økonomiske verdiene går i ulike retninger i ulike historiske epoker. Hva som er økonomisk rasjonelt bestemmes av sosiale forhold, hovedsakelig hvilken vei verdistrømmen går, fra barn til voksne eller motsatt. I industrisamfunnet gikk denne strømmen fra barna til familien, og det var altså forbundet materielle og økonomiske gevinster ved å ha barn. Barn ble sett på som en produksjonsfaktor i familien og som aldersforsikring, og gjorde at det innenfor et slikt regime var rasjonelt å få mange barn. I det moderne samfunnet er pelen snudd, og det å få barn assosieres ikke lenger med økonomisk verdi, men i større grad med kostnader (Kaplan og Bock 2001:5557). Synkende fruktbarhet har sin forklaring i “the creation of a world economic system where children are of no immediate economic value to their parents” (Caldwell og Schindlmayr 2003:257).

Demografer med et kulturutgangspunkt har på sin side hevdet at slike økonomiske argumenter har mistet forklaringskraft i post-moderne eller refleksivt moderne samfunn. Dirk van de Kaa skriver at vordende foreldre vil vurdere om det å få et barn vil være selvrealiserende (Billari m.fl.2004:77-78), og innen denne forståelsen er gevinstene ved barn ikke knyttet til økonomisk nytte slik Becker hevder, men emosjonell nytte og positive konsekvenser for *selvet*. Aktørene forholder seg fremdeles til gevinster og kostnader ved å få barn, men pendelen har skiftet fra at mulighetskostnadene er materielle, til emosjonelle. Denne tilnærmingen viser at nyttetenkningen fremdeles er en rådende mekanisme, men at *innholdet* i byttet er et annet. Kulturteoriene aktualiserer hvilken plass ikke-økonomiske faktorer har i økonomisk teori. I en mer sosiologisk forståelse av penger, er ikke dette nødvendigvis et nøytralt medium til bruk i bytter, slik det fremstilles hos Becker. Penger og andre bidrag til familien, har også en *sosial* betydning (Zelizer 1994:18). Statusen kan være kjønnset, ved at menn og kvinner tillegger sin forsørgelse ulik betydning (Tichenor 1999).

2.3 Ustabile forsørgerregimer

I boken ”*The incomplete revolution – adapting to women’s new roles*” (2009), bruker Gösta Esping-Andersen familien som et prisme for å se på hvordan menn og kvinner har tilpasset seg det han kaller en revolusjon i kvinners status i samfunnet. En ny og ustabil sosial orden, det Esping-Andersen selv omtaler som ”the multi-equilibrium society”, tilkjenner seg ved økt forekomst av samlivsbrudd, synkende fruktbarhet, samboerskap og flere enslige forsørgere (Esping-Andersen 2009:9). Å se på familiers kjønnsarbeidsdeling er en måte å fange opp hvilke konsekvenser samfunnsendringene får for individene og familiers praksiser.

Esping-Andersen peker på flere nye potensielle konfliktkilder innad i familier som kan bidra til å underminere fremveksten av en ny mer likestilt samfunnsorden.

Det Esping-Andersen omtaler som en pågående revolusjon i familien, er knyttet til overgangen fra det mannlige forsørgerregimet under industrialismen, til mer atypiske familieformer i det post-industrialistiske samfunnet. Becker beskrev en samfunnsorden bestående av en mannlig forsørger og en kvinnelig husmor, et familiesystem som sammenfalt med stabile samliv innenfor ekteskapet, lave skilsmissetall og lav barnløshet. Sammen utgjorde dette et kjønnsstradisjonelt *ekvilibrum*, som kanskje best kan forklares som en *likevekt* i strukturelle forhold, normsett og praksiser. Den familieformen Becker beskriver var muliggjort av den mannlige forsørgermodellens hegemoni og det at husmorrollen var en økonomisk og sosial *mulighet* for kvinner i alle samfunnslag. En slik samfunnsorden var stabil og selvforsterkende ved at individer rettet klare forventinger til hverandre (Esping-Andersen 2009:10). I det post-industrielle samfunnet er det oppstått en rivaliserende samfunnsorden, kjønnslikestilling. Den samme mekanismen kan anvendes for å forklare den gradvise forvitringen av Beckers kjønnskomplementære familieform, altså både praktiske og normative endringer. Kvinneres utdanningsnivå økte og det var knyttet økonomiske gevinster for kvinner i arbeidslivet. På linje med menn etablerte de en livslang dedikasjon til betalt arbeid. Kvinneres økte sysselsetting frigjorde menn fra ensidige krav til forsørging, og dermed ble det skapt rom for samvær med barn og opplevelsen av større frihet fra økonomisk ansvar. Samtidig ble samlivsbrudd mer akseptabelt, og velferdsstaten fungerer som en buffer i sårbare perioder av livet. Esping-Andersens antakelse er at det i spennet mellom de ulike typene oppstår en ”mellomtilstand”, og ulike familieformer og flere normsett for foreldreskap eksisterer side ved side.

The emergence of multiple equilibria occurs, then, when society is composed of several competing “basins of attraction”, citizens are pulled in different directions, espousing rival preferences and normative standards of conduct” (Esping-Andersen 2009:11).

Hvordan ser normer for forsørgelse ut i en norsk og nordisk kontekst? Husmoren og forsørgerfaren mistet sin status og legitimitet parallelt med kvinners uttog i arbeidslivet (Syltevik og Wærness 2004). Oppløsningen av den mannlige forsørgernormen er imidlertid blitt omtalt som en ”tvetydig utvikling” (Ellingsæter og Leira 2004:28). Over et tidsspenn på 15 år, fra 1978-1993, ble et representativt befolkningsutvalg spurt hvordan det økonomiske forsørgeransvaret mellom ektefeller *bør* fordeles dersom de daglig har omsorg for barn under

tre år (Skjeie og Teigen 2003:128). Oppslutningen om likedelingsnormen var klart større blant kvinner, og tvilen til likedeling var størst blant menn. I sin artikkel fra 1998 finner Ellingsæter en diskrepans mellom norske kvinner og menns forsørgerpraksis og forsørgernormer. Norge skiller seg fra de andre skandinaviske landene ved å ha en høyere tilslutning til et tradisjonelt forsørgerideal. Ellingsæter (1998) har omtalt dette som et ”falskt normpress”, da den mannlige forsørgernormen lever sterkt på ideologisk nivå mens foreldres egne praksiser og idealer er mer likestilte. Nyere bidrag hevder at menn ”rasler i forsørgerlenkene” og stiller krav til kvinners økte deltakelse i inntjening til husholdet (Syltevik og Wærness 2004). En survey fra 2008 finner at 7 av 10 norske kvinner sier at de foretrekker at mannen er hovedforsørgeren i familien (NRK 2008). Det er grunn til å sette spørsmålsteget til hvor stor gyldighet en del av de eldre studiene har i dagens kontekst. Oppsiktsvekkende få studier har kartlagt hva slags preferanser menn selv har for familiens forsørgerpraksis.

Velferdsstatens utfordring og menns endring

Velferdsstaten kan også sies ”å rasle i forsørgerlenkene” (Syltevik og Wærness 2004). Esping-Andersen argumenterer for en mer effektivisert velferdsstatsstrategi, eksempelvis ved å øke balansen mellom kostnader og gevinster ved å få barn, og støtte oppunder en sterkere arbeidsmarkedstilknytning for både kvinner og menn. I sine tidligere arbeider om ulike velferdsregimer, har Esping-Andersen (1999) påpekt hvordan samfunnsutviklingen er preget av mer ustabile familier og et mer usikkert arbeidsmarked, og har stilt spørsmålet om moderne familier og velferdsstaten er hverandres allierte eller ikke. Esping-Andersen er ikke den første som har problematisert utfordringene med rivaliserende forsørgermodeller etter at den mannlige forsørgermodellen forvitret. Tvert imot har hans arbeider møtt feministisk kritikk for ikke å ta opp samfunnsendringenes konsekvenser for kvinner og menns likestilling (se for eksempel Lewis 2001). Lewis (2001) påpeker at det ikke har vært noen entydig og enhetlig overgang fra den mannlige forsørgermodellen til en toforsørgermodell. Velferdsordningene bygger på en likelønnsmodell og forutsetter full individualisering, mens det i realiteten forekommer en rekke varianter av ”halvannenmodellen”, kjennetegnet av kvinners økte arbeid i hjemmet og bruk av deltid (Lewis 2001:161).

Hva slags velferdsstat kan på best mulig måte støtte en mer likestilt kjønnsorden? Spørsmålet adresseres av Nancy Fraser i den berømte artikkelen ”*After the Family Wage – a*

Postindustrial Thought Experiment” (Fraser 2000). Det gamle skillet mellom betalt og ubetalt arbeid, produksjon og reproduksjon har utspilt sin rolle og etterlatt seg et vakuum uten buffere for ny økonomisk usikkerhet. Nancy Fraser understreker at kjønnslikestilling er den eneste legitime kjønnsordenen en moderne velferdsstat kan basere seg på, blant annet ved omfordeling og økt økonomisk likhet mellom menn og kvinner. Hun avviser den *universelle forsørgermodellen* som utilstrekkelig for å oppnå dette. Modellen har kvinners økte deltakelse i arbeidslivet som premiss, og forutsetter statlige tjenester som frisetter kvinner fra omsorgsarbeid i hjemmet. Fraser er også skeptisk til en modell basert på likeverdighet, som bygger på en økt anerkjennelse og verdsetting av omsorgsarbeid. En slik løsning utfordrer ikke det forhold at kvinners ansvarsområde er nært knyttet til omsorgs og ulønnet arbeid i hjemmet. En tredje modell, *universell omsorgsmodell*, skal overkomme den konvensjonelle likhet og forskjellsaksen som ofte anvendes i feministisk teori, hovedsakelig ved å vektlegge *menns endring* i måten å organisere livene sine (Fraser 2000:27).

Esping-Andersen adresserer også betydningen av menns endring, og den endelige løsningen vil ”uunngåelig handle om at menn må *feminisere sitt livsløp*” (Esping-Andersen 2009:81, min oversettelse). I hans fremstilling er det kjønnslikestilling som får det ”post-industrielle urverket til å tikke”. Kvinners økte autonomi har på mange måter gjort menns endring mer realistisk. Kvinner har fått økte insentiver til likestilling i familien, og mulighet til å sette makt bak kravet om likestilling i hjemmet. Menn må ”være med på leken” dersom de vil bli fedre (Esping-Andersen 2009:101). Esping-Andersen diskuterer imidlertid ikke hva som skal være drivkreftene bak denne endringen. Hans fokus er på hvordan den mangelen på likevekt i samfunnets kjønnsorden som karakteriserer post-industrielle velferdsstater, fører til en rekke lite optimale utfall og ny risiko. Familier møter nye konflikter, og uenighet og konflikt er integrert i den post-industrielle ekteskapskontrakten. Konsekvensene av ulikevektstilstanden er blant annet økonomiske, og kan potensielt føre til større ulikhet i samfunnet. Det er ikke entydig hvordan dette vil påvirke ulikhet mellom familier, mellom menn og kvinner i familier og mellom grupper av menn (Esping-Andersen 2009:28,32). Esping-Andersen antyder at mulighetskostnadene for menn og kvinner er ulike, og at det eksisterer en *kjønnets risiko* ved valg omkring familie og barn. Menn møter større risiko ved å redusere sin innsats i arbeidsmarkedet, da de gjennomgående tjener mer enn kvinner. Unge menn med kort utdannings står svakest, men også dem i konkurranseutsatte næringer og ”den harde økonomien” er utsatt. Dette kan føre til risikoaversjon i valg som gjelder utdanning, arbeidsmarked og familiedannelse. Esping-Andersen hevder at måten menn og kvinner

tilpasser seg foreldreskap og arbeidsliv i det moderne samfunnet bidrar til å skape kjønns spesifikke livsløp, der kvinner selvselekteres inn i mer familievennlige deler av arbeidsmarkedet. Mønsteret vil bidra til å sementere det kjønnsdelte arbeidsmarkedet (Esping-Andersen 2009:103-104).

2.4 Post-materialistiske verdier og individualisering

Overgangen fra et sosialt regime med en mannlig familieforsørger, til økt kvinnelig sysselsetting og likestilling mellom kjønnene, sammenfaller med en rekke andre demografiske endringer i de vestlige landene fra omkring 1960. Demografer har kalt endringsprosessen for ”den andre demografiske transisjon” (van de Kaa 1987). Litt forenklet dreier det seg om tre hovedendringer, en generell nedgang i fruktbarheten, utsatt foreldreskap og større differensiering i fruktbarhetsmønstrene (Lappegård 2007). I Esping-Andersens teorier settes demografisk endring i sammenheng med velferdsstatens manglende evne til å møte familiers behov hva angår forening av familie og arbeidsliv. Blant demografer blir ofte de samme endringene satt i sammenheng med et ideologisk skifte i samfunnets verdisystemer (Billari m.fl.2006:3). Verdiene blir med en sekkebetegnelse kalt *post-materialisme*, og dreier seg om en større vektlegging av livskvalitet og selvrealisering (Inglehart 1977).

I sosiologisk litteratur har de samme utviklingstrekkene blitt tolket i lys av økt *individualisering* og utvikling mot en ny modernitet. Individualiseringsperspektivet kan bidra til å belyse hvordan kravet til forsørging brytes mot mer individualistiske hensyn, samt hvordan utforming av farskap skjer i et samfunn med mindre normtrykk og med færre faste orienteringspunkter (Krange 2004). I boken ”*Risikosamfundet*” (1997) beskriver Ulrich Beck to forhold han mener har endret grunnen for samfunnsutviklingen: fremveksten av risikosamfunnet og økt individualisering. Risikosamfunnet oppstår i overgangen til en ny modernitet, der det skjer endring både i samfunnets institusjoner og dermed individuelle menneskers livsbetingelser. Sentrale samfunnsinstitusjoner legger i mindre grad føringer på menneskers adferd, og parametre som før strukturerte menneskers livssjanser, som kjønn, klasse og alder, mister påvirkningskraft. Individuer går fra et trygt og predikerbart livsløp til økte muligheter for selvrealisering. Slik blir individualisering og det ”å sette selvet i sentrum” en viktig drivkraft og impuls for aktørene (Beck 1997). Endringene på samfunnsnivå vil føre til at individer får en opplevelse av selv å være ansvarlig for konsekvensene av å feile, *risikoen individualiseres*.

Individualisering er ikke et fullstendig nytt trekk ved samfunnsutviklingen. Det som er nytt ved individualiseringsprosessene i overgangen til et senmoderne samfunn, er blant annet knyttet til arbeidsmarkedet (Beck 1997:121-122). Arbeidsmarkedsinstitusjoner individualiseres og leder til et arbeidsliv preget av økt fleksibilitet, mindre stedsbundne jobber og potensielt løsere tilknytning mellom arbeidsgiver og arbeidstaker. Utdanning blir nødvendig for å tilpasse seg arbeidslivets krav, men utdanningsressurser er også utsatt for *devaluering*, da dette bare er en av mange måter å sikre trygghet i arbeidslivet. Høyere utdanningsnivå bidrar til å heve unge menneskers økonomiske aspirasjoner. Et ustabilt arbeidsmarked fører til økt risiko og risikoaversjon hos individene. Sikkerhet i arbeidsforholdet blir viktigere og innovasjon og høy innsats belønnes. Incentivene til å jobbe mye for å bøte på risikoen, øker (Krange 2004:22-23).

Individualiseringens betydning for samliv og foreldreskap

Hos Beck (1997) finnes en antakelse om at arbeidet blir viktigere for individet, mens tradisjonelle institusjoner, som familien, får svekket betydning. Hos modernitetstenkerne finnes ulike variasjoner over ideen om at overgangen til en ny modernitet påvirker intimitetsformer og samliv. Individer utsettes i større grad for budskap om selvrealisering og egen suksess: "the ethic of self-fulfillment and achievement is the most powerful current in modern society" (Beck og Beck-Gernsheim 2002:22). Familier påvirkes ved at betydningen av slike nære relasjoner i større grad vurderes ut fra hvordan denne påvirker egen selvutvikling. Mulighetene i arbeidsmarkedet kan eksempelvis bidra til å utsette familiedannelse, da det blir viktigere å oppnå økonomisk sikkerhet først (Kravdal 1994). Individer ønsker seg et liv "for seg selv", men i en mer rasjonalisert verden oppstår behov for innhold og mening. Foreldreskapet blir beskrevet som et personlig prosjekt for foreldrene, og barna blir det nye ankeret i tilværelsen (Beck og Beck-Gernsheim 1995:102).

Hva viser norske studier om menns forventninger til og intensjoner om barn? De aller fleste regner med å få barn, men kvinner er mer innstilt på å få barn enn menn (Lyngstad og Noack 2005:125). Utsatt foreldreskap gjelder begge kjønn, men det er særlig menn som er blitt omtalt som "bremseklosser" når det gjelder familieetablering og det å få barn (Noack 2004). Det at menn får færre barn og bremser familiedannelsen kan reflektere at menn *velger bort* farskap, altså at menns egne verdier og preferanser endrer seg. Forklaringer som går på selvseleksjon bort fra farskap kobles ofte nettopp sammen med teorier om økt

individualisering av samfunnet. En kan tenke seg at prioritering av et langt utdanningsløp og et krevende arbeidsliv fører til en stadig utsettelse av familiedannelse, og for noen barnløshet livet ut (Skrede 2005). Skirbekk og Stonawski (2011) finner at en forringelse i menns økonomiske selvstendighet bidrar til utsettelse av familiedannelse med barn.

Den økte vektleggingen av individualiseringsideologien synliggjør altså en mulig konflikt mellom den enkeltes autonomi og egen selvrealisering på den ene siden og andreorienteringen og forpliktelsen en familie forutsetter på den andre. Kvinner og menn er kanskje frigjort fra noen rolleforventninger, men blir nødt til å balansere både egne og andres preferanser og ønsker i forholdet til arbeid, utdanning og fritid (Ellingsæter 2009:154). Giddens (1992) beskriver samliv i den nye moderniteten som mer flytende og differensierte enn tidligere, men samtidig mindre stabile, usikre og konfliktfylte. Hos Giddens har individualiseringen først og fremst bidratt til demokratisk fremskritt, og de nye intimitetsformene beskrives som *rene forhold*. Valg forhandles i større grad mellom to likestilte individer:

The term pure relationship (...) refers to a situation where a social relation is entered into for its own sake, for what can be derived by each person from a sustained association with another; and which is continued only as far as it is thought by both parties to deliver enough satisfactions for each individual to stay within it (Giddens 1992:58).

Beck (1997) har et annet utgangspunkt når han snakker om fremveksten av ustabile, konfliktfylte forhold. I et samfunn preget av detradisjonisering blir også rommet for å forhandle om ulike løsninger større, og kan føre til ustabilitet. Begrepet ”negotiated family” viser til at samliv i den nye moderniteten har større innslag av *forhandling* innad i parforholdet og i familiens valg. Når vil man ha barn, vil man ha dem i det hele tatt, hvor mange og hvordan skal en forsørge dem? Familier må selv stake ut kursen hva angår arbeidsdeling og familieliv.

Individualiseringens konsekvenser for menn og fedre

Hvordan påvirker individualiseringen menn? Dette er i liten grad tematisert, og flere har ment at individualiseringsteoriene ville hatt langt mer relevans og gjennomslagskraft med et perspektiv på begge kjønn (Jensen 2004:218). Beck (1997) skriver at valg innen familien nedfeller seg ulikt i menn og kvinners liv, da graden av individualisering ikke er lik for menn og kvinner. Det er blitt presserende for kvinner å finne en ny sosial identitet løsrevet fra den økonomiske avhengigheten som preget forsørgersamfunnet. Denne løsrivelsen fører til

konflikt da kvinners deltakelse på arbeidsmarkedet ikke følges av menns økte involvering i hjemmet. Menns selvstendige økonomiske posisjon står mer i overensstemmelse med den gamle rolleidentitet som forsørger. Faktorene som frigjør kvinnene fra sin tradisjonelle kvinnerolle er ikke like presserende for menn. Individualiseringen har styrket maskulin rolleadferd, og denne rolleadferden står for et ”både/og”. Familie og arbeid, rollen som far og karriereidentiteten, står ikke i et så tydelig motsetningsforhold for menn som for kvinner (Beck 1997:184-185).

I Beck og Beck-Gernsheims (2002:105) fremtidsscenario skjer en likestilling på menns premisser. Arbeidsmarkedets krav gjennomsyrrer både menn og kvinners liv, men dette medfører en større konflikt for kvinner enn menn. Hvor presis er denne antakelsen? En slik konklusjon neglisjerer det forhold at konflikten for menn vil påvirkes av en endring av den sosiale konstruksjonen av farskap. Normer for farskap er endret fra en forsørgerdiskurs til en omsorgsdiskurs som forutsetter tid, nærhet og omsorg for barn. Økt individualisering *kan* bety økt fokus på selvrealisering og egne prosjekter, men normene om omsorgsfarskapet gjør også at en kan oppleve kostnadene ved å være borte fra barn som større enn før. Flere norske studier har beskrevet barnets plass i menns liv som et begrenset prosjekt (for eksempel Holter og Aarseth 1993). Jensen (2004) snakker om ”det krympende farskap”, som viser til at det er mindre sannsynlig at menn bor med og forsørger egne barn. Det krympende farskap tilkjenner seg både i tid brukt på barn og nærhet innad i familien og etter samlivsbrudd (Jensen 2004:208). Aarseth skriver at når forsørgerfarskapet er falt bort, må menn finne andre veier inn i familien. Menn befinner seg i nye situasjoner mellom selvutfoldelse og omsorgsansvar (Aarseth 2008). Menns vei inn i familien på andre premisser enn forsørgerrollen kan altså medføre nye konflikter.

2.5 Teorienes relevans for forsørgerrasjonlighet

Hvordan kan de tre foregående teoriene åpne for å forstå fedres forsørgerrasjonlighet? Det er vanskelig å se for seg entydige posisjoner, som at alle parter i alle valg og situasjoner er fullstendig altruistiske med familiens velferd som utgangspunkt, eller at individualismens logikk har trengt gjennom alle sider ved samfunnsutviklingen. Jeg antar at elementer fra alle de teoretiske perspektivene jeg har lagt frem, potensielt kan avtegne seg i fedres forsørgerrasjonlighet.

Beckers teori muliggjør å undersøke forsørgelse ut fra en økonomisk-rasjonell aktørforståelse, og hvorvidt forsørgerrasjonaliteten formes av kalkyler om produktivitet, nytte og tidsoptimalisering. Beckers teori kan tjene som en nyttig ”tankekonstruksjon”, og det økonomisk-rasjonelle rammeverket kan overføres til andre aspekter ved mitt materiale enn det teoriene diskuterer direkte. For det første kan markedstenkningen overføres for å forstå mekanismer ved partnervalg. Jeg har adressert dette eksplisitt i problemstillingen, der jeg spør hvordan menn knytter økonomi og forsørgerevne til sin egen attraktivitet som partnere og fedre. I den sosiale og historiske konteksten Becker beskriver, var menns forsørgeregenskaper en rasjonell bakgrunn for kvinners partnervalg. Beckers teori er heller ikke utdatert hva angår måter dagens familier organiserer forsørgelse og omsorg. I dag finnes kjønns spesialisering i hjemmet, der kvinner gjør mer av det ulønnede arbeidet, og i utdannings- og arbeidsmarkedet. Mange av dagens familie- og samlivsformer passer dårlig inn med den kjønnsdifferensierte kjernefamilien Becker og Parsons beskriver, men familien oppfyller fremdeles funksjoner for individene. Det er rimelig å anta at det fremdeles er knyttet klare, og muligens også nokså ulike forventninger til menn og kvinners innsats hjemme og på jobb, og at kjønne kan føle ulik *rolletilknytning* til ulike oppgaver (Hood 1986). Alle disse forholdene kan bidra til å forme fedres forsørgerrasjonalitet.

Esping-Andersens teori markerer et brudd med Beckers antakelser, da han mener at familier ikke velger på bakgrunn av overveielser om produktivitet, men ut fra maktforhold og på endrede premisser. Nye konflikter og ny risiko oppstår på individnivå når kjønnsordningen i samfunnet preges av såkalte ustabile forsørgerregimer. Esping-Andersen skriver at menns endring har fått økt betydning for at kvinnerevolusjonen skal kompletteres, men menn har ikke fått særskilt stor plass verken i hans tidligere eller nyere arbeider. Min egen drøfting av forsørgerrasjonalitet kan bidra til å kaste lys over hvordan fedre orienterer seg med hensyn til konkurrerende normsett på samfunnsnivå.

Individualiseringsteoriene har vært bakgrunn for og inngang til mange empiriske studier, selv om det er åpenbare vanskeligheter med å undersøke teoriene empirisk (se for eksempel Jamieson 1999). Jeg vil bruke individualiseringsperspektivet for å belyse hvordan fedrene gjør valg med hensyn til arbeidet, hvordan individualiseringen påvirker familien og fedrenes rolle i familien, samt hvordan fedrene opplever mulighetsrommet og begrensningene ved å ta *valg* om forsørgelse. En frisetting fra normer kan gjøre at menn er mer uavhengige i å utforme farskap, men dette behøver ikke bety at de tradisjonelle valgalternativene er forsvunnet.

Snarere kan en tenke seg at det i større grad er blitt nødvendig å begrunne valg diskursivt, med argumentasjon som finner støtte i individers nettverk og referansegrupper.

Jeg er ikke den første som har brukt individualiseringstesen for å studere familiers forsørgelse (se for eksempel Vogler 2005). Jeg mener at måten familier organiserer forsørging og omsorg på, aktualiserer forholdet mellom autonomi og likestilling på den ene siden og en fellesskapstanke og andreorientering til familien på den andre. Beck skriver at det skjer en individualisering også når det gjelder økonomisk overlevelse, og at individer er tvunget til å sette seg selv i sentrum. Den altruismen vi fant hos Becker er forsvunnet, og andreorienteringen er under press. En kan spørre hva som oppstår i grensesnittet mellom en ideologi om det selvforsørgende, økonomisk autonome individet og kravet til toinntektsfamilien og fellesøkonomi (Syltevik og Wærness 2004). Jeg mener Beck og Giddens begreper om individualisering med fordel kan ”brytes ned” og anvendes til å undersøke dimensjoner ved individuelle fedres forsørgerrasjonalitet.

3 Metode og materiale

I dette kapittelet gjør jeg rede for hvorfor jeg valgte å intervju ni fedre i to ulike yrkesgrupper for å undersøke fedres forsørgerrasjonalitet. Jeg gjør rede for informantkriterier, hvordan jeg tok kontakt med informantene og intervjuprosessen forløp. Videre vil jeg gjøre rede for hva slags datamateriale dette ga meg og hvordan jeg har gått frem for å gjennomføre analysen. Jeg forsøker gjennomgående i kapittelet å belyse fordeler og ulemper ved de metodevalgene jeg har tatt underveis i arbeidet med oppgaven. Til slutt drøfter jeg kort hvilke etiske utfordringer jeg har møtt i arbeidet med oppgaven.

3.1 Valg av metode

I startfasen av arbeidet med oppgaven satt jeg med spørsmål som: hvordan aktualiseres økonomi på nye måter når menn får barn? Hvilke krav og forventinger opplever fedre til å skulle forsørge en familie? På hvilke måter går betydningen av å skulle forsørge utover ren pengeinntjening? Jeg ønsket innblikk i fedres ønsker og hva de anser som viktige verdier på den ene siden, og det praktiske og økonomiske handlingsrommet på den andre.

I stedet for å ta utgangspunkt i en klar problemstilling, valgte jeg å starte med begreper. Jeg ønsket altså å studere fedres økonomiske foreldreskap. Min tilnærming til feltet bar preg av å være åpen og eksplorerende, og en ambisjon om å legge frem som et forslag til hvordan et fenomen kan beskrives og forstås empirisk (Andenæs 2000:317). For å understreke hvordan forskning kan starte med åpne kategorier uten et definitivt innhold, bruker Blumer termen *sensitiverende begreper* (Blumer 1954). Sensitiverende begreper er ofte brukt i tilknytning til grounded theory, fordi forskningsprosessen skjer i vekselvirkning mellom begreper og teori på den ene siden og det empiriske feltet på den andre (Bowen 2006).

A sensitizing concept lacks such specification of attributes or bench marks and consequently it does not enable the user to move directly to the instance and its relevant content. Instead, it gives the user a general sense of reference and guidance in approaching empirical instances (Blumer 1954:7).

Sensitiverende begreper er et velegnet analyseverktøy i kvalitativ metode, da *begreper* utgjør startpunkt for en studie der innholdet ikke er gitt på forhånd (Bowen 2006).

Forsørgerrasjonalitet ble et slikt åpnende begrep for oppgaven. Jeg hadde noen teoretisk

funderte antakelser om at økonomi og forsørgeregenskaper har betydning for det å bli far og det å bli oppfattet som attraktiv (eksempelvis Kaldager 2010). Samtidig arbeidet jeg ut fra en antakelse om at økonomisk farskap både kan formes av rene økonomiske hensyn, men også klare sosiale normer. Sagt på en annen måte antok jeg at det ligger ulike rasjonalitetsformer til grunn for forsørgerpraksis. Med noen slike teoretiske ideer, ønsket jeg å gå til empirien, ikke for å *teste* antakelsene, men for å bryne mine egne antakelser i møte med intervjusubjektene. Jeg var klar over at forhåndsdefinerte begreper kan føre til at en kan komme til å overse viktige ting (Bowen 2006). Jeg forsøkte å ha en så åpen tilnærming til feltet som mulig, og ikke la valget av noen veiledende begreper styre for mye av datainnsamlingsfasen.

Hvorfor valgte jeg å benytte meg av intervjuer for datainnsamling? En vanlig måte å begrunne bruken av kvalitative intervjuer i samfunnsfagene, er ønsket om å forstå verden sett fra andres side, avdekke erfaringer og subjektens oppfatning av verden. Intervjuer gir informasjon om hvordan informanter opplever seg selv og sine omgivelser (Kvale 2009). Holstein og Gubrium (1995) understreker hvor mye vi kan finne ut om samfunnet ved hjelp av intervjuer. Intervjuet er blitt en kjent samtalsjanger i samfunnet og en kjent metode for systematisk undersøkelse. Valget av intervju som metode kan virke som en ”enkel” løsning, men intervjuverktøyet på mange utfordringer. Intervju som metode forutsetter mange tekniske og metodologiske avveininger, som langt på vei avgjør kvaliteten på materialet. Intervjumetodens kanskje fremste utfordring er samhandlingen mellom forsker og forskersubjekt. Kunnskap som kommer frem i intervjuer skjer innenfor rammen av en *konstruert samtale* (Holstein og Gubrium 1995:2). Til mitt formål valgte jeg å utføre semistrukturerte intervjuer. Metoden åpnet for å revidere spørsmålsstillingen og komme til nye ståsted underveis. Den videre redegjørelsen for metoden vil bidra til å gi ytterligere svar på hvorfor intervjuer egnet seg til oppgavens formål.

3.2 Utvalg

Jeg ønsket å intervju fedre med ulike muligheter for praktisk og økonomisk foreldreskap, det vil si tid og materiell forsørgelse. Formelle forhold ved arbeidet, som inntekt, jobbfleksibilitet og jobbsikkerhet, bidrar til å strukturere foreldreskap (Lappegård m.fl.2011). Jeg valgte å ta utgangspunkt i to yrkeskategorier, en gruppe fra ”det nye arbeidslivet” og en fra det en kan kalle tradisjonelle yrker (Pettersen m.fl.2007). Valget av informantgrupper falt på konsulenter

i middels store til store rådgivningsbedrifter i det private næringsliv og polititjenestemenn i operative stillinger.

For å ha et visst grunnlag for å finne eventuelle variasjoner i forsørgerpraksis- og forsørgerrasjonalitet mellom de to gruppene, ønsket jeg at hele informantgruppen skulle være noenlunde homogen hva angikk familiesituasjon. Dermed ble felles kriterier for hele utvalget at informantene levde sammen med en kvinnelig partner, hadde felles barn med denne partneren og at barna var under skolealder. Før jeg presenterer utvalget mer utførlig, vil jeg gjøre rede for rekrutteringsprosessen.

Veien til informantene

Jeg startet informantjakten med den første yrkesgruppen, konsulentene. Først ønsket jeg å orientere meg i bransjen og mylderet av ulike typer konsulent- og rådgivningsbedrifter. Jeg tok kontakt med en tidligere sjef og arbeidskollega med jobb i og kjennskap til konsulentyrket. Gjennom han fikk jeg tips om et knippe bedrifter med en relativt homogen arbeidsstokk bestående av siviløkonomer og sivilingeniører. Jeg anså det som formålstjenelig at konsulentene som skulle utgjøre utvalget mitt, hadde nokså lik utdanningsbakgrunn, for å unngå for mange ”variabler” å ta hensyn til. Jeg tok deretter kontakt med HR-avdelingen i en av de aktuelle bedriftene, og fikk raskt distribuert ut informasjon om oppgaven min til alle ansatte som oppfylte informantkriteriene. Responsen lot vente på seg, og i påvente av tilbakemelding gikk jeg veien om andre i min ”ytre bekjentskapskrets” som jeg visste hadde kontakter og kjennskap til næringslivet generelt, og bedrifter rettet mot konsulentvirksomhet og IKT spesielt. Etter en ”purringsmail” til nevnte bedrift og kontaktpersoner, begynte snøballen å rulle. Flere takket for at jeg hadde sendt dem en påminnelse, de som var ”travle fedre i et hektisk arbeidsliv”, og de første intervjuavtalene kom på plass. Denne prosessen resulterte i at tre av informantene kom fra bedriften jeg først kontaktet, og de to siste via to ulike personer i min egen bekjentskapskrets.

Prosessen mot å få informanter i politiet var noe mer langdryg. Min første informant fikk jeg kontakt med gjennom en bekjent. Han lot seg intervju, og ble så en døråpner til en andre ved samme politistasjon som ville være informanter. Hovedfremgangsmåten for denne delen av utvalget ble altså den klassiske ”snøballmetoden”. Informanter som velges ut slik er både et strategisk utvalg, på bakgrunn at de oppfyller visse kriterier, men også et *tilgjengelighetsutvalg*, de må være villige til å stille opp til intervju (Vassenden og Andrews

2007). Det er knyttet ulike utfordringer til en slik fremgangsmåte. I mitt tilfelle fikk jeg inntrykk av at informantene foreslo andre kollegaer som de antok at kunne ha interesse for mitt tema. Én av dem uttrykte: ”du må snakke med [navn], for han har en helt annen måte å gjøre ting på enn meg”. Dette illustrerer at det å rekruttere informanter ved hjelp av snøballmetoden kan føre til visse skjevheter. På den ene siden er de som rekrutteres i den opprinnelige informantens nettverk og kan dermed representere mange likhetstrekk. På den andre siden kan den uformelle rekrutteringen av kollegaer også gjøre på bakgrunn av at disse sitter med helt andre typer erfaringer. Med tidsrammen jeg var innenfor så jeg meg nødt til å slå til på de informantene jeg fikk foreslått, da de i all hovedsak oppfylte mine utvalgsriterier.

Presentasjon av informantene

I mer enn én forstand kan en si at mitt utvalg består av menn som har lyktes både i arbeidslivet og familielivet. Alle informantene er i forpliktende, langvarige forhold med barn, har etablert seg med eget hjem og er i et fast arbeidsforhold med relativt høy inntekt. Det er rimelig å anta at de som sa ja til å være informanter, er trygge på og stolte av måten de utøver farskapet på, slik utsagnet fra en informant illustrerer: ”jeg føler meg vellykket nå, det gjør jeg. Det kan være ut fra min livssituasjon og hvordan jeg opplever det. Jeg trives veldig godt med å ha barn, så da kan jeg jo slutte at barna gjør meg vellykket”. Flere av informantene nevnte eksplisitt at de var et sted i livet hvor de følte mestring og at det å ha barn var en del av dette. Generelt er det i samfunnsvitenskapelig forskning enklere å få kontakt med de interesserte, de samarbeidsvillige, de velutdannete, og de med store personlige nettverk (Thagaard 2003:54). Slik sett er utvalget mitt mer enn bare plukket ut etter yrkesstatus og familiesituasjon. Det endelige utvalget mitt består av de som sa seg villige til å stille opp, og det er rimelig å anta at disse er fortrolige med forskning og det å skulle dele sin historie. Responsen fra konsulentene og politimennene skilte seg noe fra hverandre. Konsulentene responderte og var positive på direkte forespørsel fra meg. Politiinformantene ble rekruttert via hverandre, altså kollegaer, og viste gjennomgående en noe mer avventende holdning. Flere ”falt av” underveis i rekrutteringsprosessen, og andre var for sene på avtrekkeren til at det ble tid til å intervju dem.

Konsulentene

David, Preben, Jan, Tommy og Petter utgjør konsulentgruppen⁴. De er mellom 30 og 38 år, gift og bor i selveiet bolig eller leilighet i eller rett utenfor Oslo. To av fedrene har tre barn, en har to barn og tre har ett barn. Barna er i alderen åtte uker til åtte år. Alle lever med fulltidsarbeidende partnere i høytlønnede jobber innen juss, medisin og konsulentbransjen.

Konsulentene fordeler seg på yrkene siviløkonom og sivilingeniør, yrker med fire og femårig høyskole- og universitetsutdanning. Alle har stillingsbetegnelsen konsulent/seniorkonsulent eller tilsvarende, og jobber innen feltene tele- og datakommunikasjon/IKT/tekniske løsninger i middels store og store konsulentselskaper. Informantene jobber hovedsakelig prosjektbasert, og leies ut til bedrifter i oppdrag med varighet fra noen uker opp til ett år eller mer. I disse prosjektene fungerer de ofte som ”teamledere”, noe som innebærer hovedansvar for gruppas arbeid, kontakt med bedriften og rapporteringsansvar til arbeidsgiver. Én av informantene jobber både med lederansvar i bedriften han er ansatt i og med prosjekter i andre bedrifter. De fleste har sitt daglige arbeidssted ute hos kunden de jobber for. De fleste har også noe reisevirksomhet i forbindelse med jobb, både i Norge og utenlands.

Hva angår inntekt må konsulentene regnes som en høytlønnet gruppe, selv om det finnes store variasjoner innen bransjen og mellom bedrifter. Konsulentene i mitt utvalg mottar årlige bonuser utover sin fastlønn ettersom hvor ofte de klarer ”å selge inn” bedriften sin til nye eller eksisterende kunder og oppdragsgivere. Mine informanter opplever at konsulentyrket byr på stor fleksibilitet, da arbeidet handler mer om å levere et godt resultat snarere enn å være til stede til visse tider. Fleksibiliteten har imidlertid en slagside som handler om krav til konstant tilgjengelighet, og leveranse til gitte frister.

Politimennene

Espen, Kevin, Knut og Lars utgjør politigruppen. De er mellom 31 og 36 år og gift med partnere i kvinnedominerte yrker i undervisning, helse- og omsorgssektoren og servicebransjen. To har partnere som på intervjuetidspunktet jobbet i redusert stilling, fra 60-80 prosent. Én av politifedrene har tre barn, to har to barn og én har ett barn, med planer om flere. Alderen på det yngste barnet er ett år og det eldste er 11 år. Jeg valgte å gjøre ett unntak fra utvalgskriteriene med én av informantene. Kevin ble en del av utvalget til tross for at han

---

⁴ Alle navnene jeg bruker i oppgaven er fiktive.

har eldre barn enn det jeg i utgangspunktet ønsket. Som jeg allerede har nevnt, viste det seg så tidkrevende og vanskelig å rekruttere informanter fra politiet at jeg valgte å inkludere Kevin i utvalget. En tilleggsårsak til dette var at han var en svært god informant som fortalte detaljert og utfyllende om hvordan han hadde opplevd hverdagslivet da barna var små.

Politifedrene har alle operative stillinger ved samme politistasjon i Oslo kommune. Alle følger en turnusordning som medfører arbeid både dag, kveld, natt og i helger. De oppgir at de jobber overtid, noen i betydelig grad, og at denne overtiden hovedsakelig er i forlengelsen av tjenestesettet.

Forskjell og likhet

Det er spesielt arbeidets betydning for forsørging som var utgangspunkt for oppgaven. Jeg beskrev i innledningen hvordan tradisjonelle yrker og ”nye yrker” bidrar til å strukturere familiers hverdagsliv. Formålet med å velge to ulike yrkesgrupper er blitt gjort ut fra en antakelse om at konsulenter og politi kan representere variasjon i måten å utøve økonomisk foreldreskap. Jeg har betraktet arbeidet som en mulighetsstruktur for forsørgelse. For det første kan dette være rent pengemessig, ved at de to gruppene har ulik inntekt. Da alt kom til alt viste det seg at faktisk inntekt ble likere enn jeg hadde regnet med da jeg satte informantkriterier. Det som imidlertid utgjør en viktig forskjell, er hvordan inntekten *oppnås*. Konsulentene har relativt høy grunnlønn og mulighet for ytterligere bonuser. Politimennene har noe lavere grunnlønn, men politimennene i mitt utvalg mottar i tillegg kompensasjon for ugunstige arbeidstider, samt betaling for en betydelig mengde frivillig og pålagt overtidarbeid.

Det at inntekten oppnås forskjellig griper direkte inn i tidsaspektet ved arbeidet. Jeg mener at informantene i konsulentgruppen alle tilhører ”det nye arbeidslivet”, slik jeg beskrev det innledningsvis. De jobber i tjenesteytende virksomheter med høye krav til kompetanse på IKT, teknologi og organisasjons- og forretningsutvikling. Konsulentyrket kjennetegnes av fleksible arbeidstider, med mulighet for å arbeide andre steder enn på jobb. Dette kan ha både ha positive og negative implikasjoner for familiens forsørgermodell, som jeg skal drøfte i analysen. Polititjenestemenn er en yrkesgruppe som i mindre grad er preget av karaktertrekk ved det nye arbeidslivet. Alle politimennene i min studie yrkeskategoriseres som ”yrker med kort høyere utdanning”, eller tradisjonelle yrker (Pettersen m.fl.2007). Politimennenes

arbeidsform er skiftarbeidet, som medfører en stedsbundethet til arbeidsplassen og dermed mindre fleksibilitet.

Det kan imidlertid innvendes at utvalget mitt også har en rekke viktige likhetstrekk. Begge yrker krever høyere utdanning. Kjønnssammensetning er også ganske lik i de to yrkeskategoriene. Jobbene i ”det nye arbeidslivet” forbindes fremdeles med menns kompetanse- og interessefelt (Pettersen m.fl.2007) og mannsandelen er betydelig innen virkefeltene konsulentene i mitt utvalg jobber innenfor. Polityrket har utviklet seg fra å være et tradisjonelt maskulint virkefelt, til et mer kjønnsnøytralt yrke (Fekjær og Halrynjo 2011). Mannsdominansen er betydelig både i etaten og i operative stillinger, som mine informanter jobber innenfor⁵. Begge yrkene antas også å være såkalt ”familievennlige”. En ny studie av kvinnelige og mannlige politistudenter viser at gruppen både er svært jobborientert og sterkt familieorientert. Både mannlige og kvinnelige politistudenter oppgir at de er innstilt på å bruke mye tid på familie samtidig som de ønsker seg lederansvar og en prioritering av arbeidet (Fekjær og Halrynjo 2011). Tilsvarende viser studier av eliteutdannede menn, medregnet siviløkonomer og sivilingeniører, at deres strategier også er preget av et ”både og”, at en god arbeidstaker og en god far er forenlige identiteter (Brandth 2007).

Det har ikke vært en ambisjon å velge de største kontrastene for å diskutere forsørgelse. Jeg har valgt informanter innefor yrkesgrupper som representerer menn utover politiet og konsulentyrket. Videre har jeg gått ut fra at likheter med andre yrker innenfor samme utdanningsfelt kan ha lignende påvirkning på forsørgerpraksis og forsørgerrasjonaltet. Jeg mener at utvalget mitt representerer tilstrekkelig forskjeller til at dette kan avdekke variasjon i forsørgerrasjonaltet. Analysen vil ikke basere seg direkte på sammenligning. I deler av analysen går betydningsskillene langs andre skillelinjer i utvalget, som hvilke arbeidstid og arbeidssituasjon partneren har.

3.3 Intervjuprosessen

Intervjuavtalene med informantene ble gjort fortløpende via e-post, og ble utført relativt kort tid etter at den første kontakten var opprettet. Ved første e-postkontakt sendte jeg med informasjonsskrivet der all informasjon om oppgaven var samlet (se vedlegg nr.2). Alle intervjuene, med unntak av ett, ble gjort i arbeidstiden i kantiner eller møterom på

---

⁵ I følge Politiets fellesforbund er omkring 20 prosent i etaten kvinner, se <http://www.pf.no/id/18478>

arbeidsplassen til informantene. Unntaket var det første intervjuet fra politigruppa, som ble utført på en kafé i nærheten av arbeidsstedet og i forbindelse med at informanten skulle på jobb.

Jeg startet hvert intervju med å informere kort om temaet for oppgaven min og skissere hvilke temaer intervjuet ville dreie seg om. Alle ga klarsignal til at jeg fikk bruke båndopptaker. Selve intervjusamtalen startet med å kartlegge bakgrunnsinformasjon som familiesituasjon, etablering av parforhold og familie, alder på barn, utdanning og arbeidssituasjon. Selv om noe av informasjonen allerede hadde kommet frem i rekrutteringsfasen, var en slik repetisjon en grei inngang til å starte den videre samtalen. Åpningssekvensen bidro til at jeg dannet meg et bilde av hver enkelt informant, som jeg tok med i spørsmålsstillingen videre i intervjuet.

I de fleste tilfeller fulgte jeg temainndelingen slik den forelå i intervjuguiden. Den inneholdt i overkant av førti spørsmål, men det var sjelden jeg måtte stille alle, da informantene dekket mye gjennom sine svar. Selve intervjusamtalen startet med fedrenes beskrivelse av valg rundt deling av foreldrepermisjon. Bakgrunnen for å velge dette som åpningstema, var for å gå inn på de økonomiske hensynene i forbindelse med permisjon og slik danne grunnlag for en samtale om de økonomiske sidene ved familielivet. Derfra dreide samtalen seg om fedrenes opplevelse av overgang fra et samliv uten barn til familieliv med barn, med hensyn til familieøkonomi. Her stilte jeg oppfølgings spørsmål, som hvilken betydning informantene tiller økonomisk situasjon og materiell trygghet. I delen som omhandler jobb og jobben som meningsprosjekt i livet, spurte jeg hvordan de opplevde at jobben la begrensninger eller tilbød mulighet for å utøve det farskapet de ønsket. Jeg spurte så om arbeidsdelingen i hjemmet og hvordan familien administrerte familiens økonomi rent praktisk. Jeg gikk også inn på betydningen av forsørgerevne for å oppfattes som en attraktiv partner. Her fikk jeg også brukt fedrene som ”medforskere” for å reflektere rundt hva de oppfatter gjør dem til attraktive partnere og fedre.

De eksplisitte spørsmålene om inntekt og økonomisk praksis ble stilt i siste del av intervjuet, da jeg opplevde at dette var mest ”sensitivt”. Imidlertid ga alle delene ved intervjuet viktig informasjon om de materielle og økonomiske hensynene ved foreldreskapet.

Intervjusamtalen er en samtalsjanger mange er kjent med (se for eksempel Kvale 2009). Mitt inntrykk av intervjusamtalene var at informantene var bekvemme med situasjonen, og alle intervjuene gikk for seg på greit og ukomplisert vis. Alle lot til å ta rollen som informant

svært seriøst, noe de viste både ved å ta seg tid til meg i en hektisk jobbhverdag, og under selve intervjusamtalen, ved eksempelvis ikke å besvare innkommende telefonsamtaler og henvendelser under tiden intervjuet pågikk. Flesteparten la an en vennskapelig tone, virket interessert i prosjektet og positive til å skulle bidra med informasjon om deres eget familieliv. Jeg ble imidlertid i et av de første intervjuene klar over at familieliv også har mange sensitive tema. Jeg ble fortalt historier jeg ikke var forberedt på, som erfaringer med å miste et ufødt barn, bekymringer rundt ikke å kunne få barn, samt ”samlivskriser”. Dette skjerpet meg som forsker, både i min spørsmålsstilling og oppfølging når slike temaer kom opp. Dette understreket også at samtalen ikke bare er naturlig, men også frembrakt og konstruert. Selv etter slike ”bekjennelser”, måtte jeg forsøke å skape overganger til nye spørsmål for å drive intervjuet fremover.

Ulike former for intervju effekter kan bidra til feilkilder som igjen kan svekke studiens *reliabilitet*. Svekket kvalitet kan oppstå som følge av vanskeligheter med å rekonstruere hendelser, misforståelser eller bruk av metaforer og andre språkuttrykk. Spørsmål om studiers troverdighet gjelder ofte forskerens rolle under intervjuet (se for eksempel Kvale 2009:250). I mitt tilfelle kunne det være en potensiell feilkilde at informantene forsøkte å opprettholde en viss selvrepresentasjon, og følgelig at forholdene ble fremstilt i et mer flatterende lys enn det som egentlig er tilfellet. Tidvis fikk jeg en følelse av at informantene fremstilte familielivet mer friksjonsfritt enn det i realiteten var. Jeg synes også enkelte informanternes selvrepresentasjon fremsto som i overkant positiv. Jeg reflekterte også over at noen kunne komme til å oppleve at jeg var ute etter å avsløre deres manglede innsats hjemme, særlig i intervjudelen som handlet om likestilling og arbeidsdeling. Slik erfarte jeg at min egen rolle kunne ha stor innflytelse på hva som ble sagt. Men virkningen kan også være motsatt. Noen informanter var mer styrende enn andre, og det utviklet seg ulike samtalsjanger med ulike informanter. Det var særlig et par av konsulentene som fremstod hakket mer ”proffe i snakketøyet” og tone enn de andre. Politimennene var mer tilbaketrukkede og mitt inntrykk er at de gjennomgående tok seg bedre tid til å tenke gjennom spørsmålene før de svarte. Alle politimennene var kledd i sivil, og dette skapte kanskje en mindre formell tone enn dersom de hadde hatt på seg uniform.

Kort tid etter hvert av intervjuene skrev jeg et sammendrag med inntrykk og det jeg husket av informantenes fortellinger. Sammen med båndopptakene ga dette meg to former for materiale, sammendrag og transkripsjoner. Widerberg (2001:101) skriver at det å ha ulike skriftlige kilder fra intervjuene kan utgjøre en viss kvalitetssikring, og dermed øke troverdigheten ved

studien. Sammendragene brukte jeg senere til å rekonstruere intervjusamtalen og gjenoppta inntrykket og ”stemningen” fra intervjuet. Transkripsjonene ble skrevet så detaljrike at de senere ga mulighet for å analysere språk og uttrykk for forsørging mer detaljert.

3.4 Analyseprosessen

Datainnsamlingen og analyseprosessen ble gjort overlappende. Jeg transkriberte intervjuene fortløpende ettersom de ble gjennomført i løpet av perioden november til februar. Dette gjorde det mulig å gjøre noen nyanseringer underveis i datainnsamlingsfasen, og under denne delen av arbeidet med masteroppgaven, fikk jeg erfare en viktig fordel ved kvalitativ forskningsmetode. De første informantens svar og fortellinger bidro til å øke min forståelse for mitt eget forskningstema. Ved å lytte til båndopptakene fikk jeg også nyttige korreksjoner på min egen intervjuteknikk og fikk bedre forståelse for hvilke spørsmål som fungerte. Den opprinnelige temastrukturen i intervjuene ble imidlertid ikke særlig rokket ved.

Fremgangsmåten førte også til at jeg etter hvert så likheter i informantenes fortellinger om økonomisk foreldreskap, og gjorde at jeg opplevde å komme til et metningspunkt (Kvale 2009:129). Dermed avsluttet jeg rekrutteringen av nye informanter og startet en ny fase av analyseprosessen som handlet om å se på materialet som helhet.

Samlet besto datamaterialet av en rekke refleksjoner om økonomi og praktiske hensyn i et hverdagsliv med barn. Jeg hadde gode data om avveininger der økonomi og forsørgeraspektet gjorde seg gjeldende. Med hele materialet foran meg begynte jeg å lete etter overordnede temaer, mønstre og variasjoner. Jeg startet med å systematisere hvordan informantene hadde svart på spørsmål om økonomi og deres ”forsørgerrelaterte refleksjoner”. Jeg gjorde funn som gjaldt en ny økonomisk praksis og refleksjon i fedrenes overgang til å få barn, og hvordan dette kan markere et brudd med økonomisk praksis i et samliv uten barn. Etter hvert viste det seg at måten disse organiserte forsørgelse og omsorg kunne deles i tre grupper med liknende *tidspraksiser*. Dermed fant jeg det formålstjenelig å lage tre ”forsørgermodeller” som illustrerte disse ulike tilnærningene til forsørging. Ved nærmere ettersyn viste det seg at de tre gruppene var sammenfallende også utover egen og partnerens arbeidstid- og arbeidssituasjon, eksempelvis hvordan de tenkte rundt likestilling og hva som var rettferdig og riktig arbeidsfordeling hjemme. Slik er inndelingen i forsørgermodeller i tråd med andre måter dette er blitt gjort (se for eksempel Syltevik og Wærness 2004). Det er viktig å presisere at det selvsagt er individuelle forskjeller blant informantene som ikke kommer like godt frem med

den metodiske fremgangsmåten jeg har valgt. Likevel vurderte jeg det som formålstjenelig å lage slike ”portretter av forsørging”, da det bidro til å uttrykke sammenhenger og helheter i et komplekst empirisk materiale. Etter hvert fikk portrettene kjennetegn av å si like mye om hverdagens *situasjoner*, som *personer*, og ble derfor uttrykk for *forsørgerpraksis* (Widerberg 2001:123).

Materialet var også preget av svært mange likhetstrekk. Disse likhetene gikk ut over dagliglivets praktiske situasjoner og gjaldt i større grad måten å tenke om sin egen rolle som forsørger. For å yte materialet rettferdighet, ønsket jeg å trekke frem det som på tvers av materialet syntes å representere fedrenes forsørgerrasjonalitet. Denne delen av analyseprosessen ble gjort i en vekselvirkning mellom teori, egendefinerte begreper og kategorier og temaer fra materialet. Jeg valgte å strukturere fremstillingen av forsørgerrasjonalitet etter fire dimensjoner, slik jeg gjorde rede for i innledningen.

Analysens gyldighet

Har jeg kunnet svare på det jeg satt meg fore? Spørsmål om *validitet* dreier seg blant annet om å oppnå koherens mellom de teoretiske begrepene og operasjonaliseringene en selv gjør (Kvale 2009:250-251). Dette er særskilt viktig i min oppgave, da forsørgelse ikke har et gitt innhold, men ble undersøkt ut fra noen sensitiverende begreper. Som beskrevet ovenfor, har min analyse har vært preget av flere ulike tilnærminger til datamaterialet. For bedre å få øye på forsørgingens praktiske handlingsrom var valget av de to yrkesgruppene nyttige. Ved å basere analysen på intervjuer med to yrkesgrupper får denne studien kjennetegnene til en *komparasjon* (Ragin og Amorso 2011). Jeg har imidlertid valgt ikke å omtale min metodiske fremgangsmåte som komparativ, fordi jeg ikke konsekvent har strukturert analysen ut fra en sammenligning. Derimot hviler analysen på ulike betydningsskiller i materialet som ikke alltid går mellom de to yrkesgruppene.

Spørsmålet om validitet gjelder også hvor gyldig fortolkning av data er. Spørsmålet er viktig fordi en som forsker bidrar til produksjonen av kunnskap (Kvale 2009:247). Prosessen har vært en kontinuerlig refleksjon over mitt eget ståsted og ønsket om å forstå materialet ut fra flere perspektiver. Jeg har forsøkt å være bevisst hvordan mitt forskningstema har endret seg historisk og sosialt. Min undersøkelse er knyttet til en praksis som for bare kort tid tilbake var svært kjønnsdelt i sin utførelse og virkemåte. Som jeg var inne på innledningsvis, er det også en fallgrube at studier av *endring* kan overdrive fokuset på utvikling, og samtidig overse

stillstand og kontinuitet. Det har vært viktig å forsøke å unngå at fedrenes fortellinger faller i en kjent kategori som vektlegger ansvar og rasjonalitet som mannlige egenskaper. Jeg mener så langt det er mulig at mine fortolkninger representerer materialet på en god måte som samtidig svarer til oppgavens problemstilling.

3.5 Etikk

Det etiske ansvaret er gjennomgripende i kvalitativ forskning, og bør løpe som en rød tråd gjennom alle faser av prosjektet (Widerberg 2001:165). Det har også vært min ambisjon. Jeg har generelt forholdt meg til retningslinjene til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) og personopplysningsloven. Jeg avventet arbeidet med å rekruttere informanter til meldeskjema til NSD var sendt og godkjent både skriftlig og muntlig.

Når det er sagt, har ikke arbeidet med oppgaven bydd på de store etiske utfordringene. Jeg har ikke hatt en informantgruppe det har vært særskilt behov for å verne om på en måte som går utover anonymitetshensyn. Et hensyn jeg tok i utforming av intervjuguiden var likevel å unnlate å spørre informantene direkte om hvor mye de tjente og hvor mye partner tjente. I stedet fikk jeg anslag og et inntrykk som jeg anså som ”godt nok”. I ettertid hadde jeg likevel ønsket at jeg spurte mer inngående om dette og fått en mer komplett innsikt i informantenes økonomiske situasjon. Sett i ettertid tror jeg det ville vært mulig å spørre om dette, dersom jeg brukte informasjonen med varsomhet i den ferdige oppgaven.

Et selvsagt etisk ansvarsområde for en kvalitativ studie er informert samtykke. Informantene skal vite hva det innebærer å være informant, hva studien dreier seg om. Dette kan i sin tur bidra til utfordringer med å gi tilstrekkelig, men ikke for mye informasjon. Jeg sikret informert samtykke både muntlig og skriftlig. Alle informantene ble opplyst om frivilligheten ved å delta, og mulighet for å trekke seg både før, under eller etter intervjuet. I forkant av intervjuet hadde alle mottatt informasjonsskrivet om masteroppgaven, samt innhentet muntlig samtykke fra tredjepersoner de ville komme til å omtale under intervjuet. Alt dette er i tråd med retningslinjene jeg ble gitt ved godkjenningen av prosjektet fra NSD.

4 Analyse: Økonomisk foreldreskap og valg av forsørgermodell

4.1 Innledning

I dette første analysekapittelet vil jeg forsøke å danne et bilde av fedrenes *praksiser* knyttet til forsørgelse. Første del av kapittelet beskriver fedrenes økonomiske vurderinger i forbindelse med det å skulle få barn, og hvordan jeg mener fedrene i utvalget mitt gjør seg ”forsørgerrelaterte refleksjoner” i forbindelse med denne overgangen i livet. Det å skulle bli forsørger for barn, inngår i en større prosess som handler om ”å bli valgt” som partner og forsørger, opplevelsen av å leve opp til forventningene til det å være far og betydningen økonomi har for valget om å ønske seg barn.

Andre del av kapittelet vil belyse fordelingen av forsørgelse og omsorg i fedrenes hverdagsliv. Jeg har valgt å presentere denne delen av materialet i tre forsørgermodeller. Til grunn for inndelingen i forsørgermodeller ligger *ulik tidskombinasjon*, altså ulik fordeling av tid mellom jobb og hjem, arbeidstid og forpliktet tid (Ellingsæter 2002). Jeg starter derfor presentasjonen av hver av de tre forsørgermodellene med å beskrive de tidspraksiser- og tidskonflikter som oppstår på bakgrunn av fedrenes og deres partners jobbsituasjon. Jeg har forsøkt å vise betydningen av tid som kvalitativ dimensjon, og hvordan fedrene opplever at jobben begrenser og muliggjør utøvelsen av det gode farskapet. Deretter viser jeg hvordan fedrene fordeler arbeidsoppgaver med partneren, og hvilke hensyn og begrunnelser som ligger bak delingen. Her går jeg også inn på hvilken form for økonomisk forvaltningsmodell fedrene forteller at familien har, altså måten de har valgt å organisere og administrere familieøkonomien.

Inndelingen er på noen måter kunstig, da andre betydningsskiller enn de jeg her har valgt å fokusere på, går mer på tvers av de tre modellene. Jeg mener likevel at inndelingen bidrar til å portrettere tre ulike tilnærminger til forsørging av familien som på en god måte illustrerer fedrenes forsørgerpraksis. Hver modell har sine spesifikke utfordringer og strategier for å få ”puslespillet” til å gå opp. Dette første analysekapittelet av forsørgerpraksis danner grunnlag for diskusjonen i neste kapittel, nemlig hva som kjennetegner fedrenes forsørgerrasjonalitet.

4.2 Å bli valgt: attraktivitet og betydningen av forsørgeregenskaper

I teorikapittelet skrev jeg at forsørgeregenskaper synes å være en forutsetning for å bli far. Kvantitative studier som indikerer dette, har vist at det er knyttet ulik grad av barnløshet til utdanningsnivå hos menn. Flest barnløse finnes blant de med lavest utdanning, og den laveste barnløshet finnes blant de høyest utdannede (Lappegård m.fl.2011). Funnene er blitt tatt til inntekt for at forsørgeregenskaper fremdeles er sentralt for at menn blir ”valgt” til samliv og foreldreskap (Skrede 2005). Inntekt indikerer gode forsørgeregenskaper, mens høyere utdanning kan være ettertraktet fordi det indikerer en mer likestillingsorientert partner som er villig til å dele på oppgaver i hjemmet (Lappegård m.fl.2011). Hvordan opplever informantene at deres utdanning, inntekt og generelle ”forsørgeregenskaper” er knyttet til å bli valgt som partner og fedre?

Blant informantene var det store variasjoner i når de hadde truffet partneren. Én hadde vært sammen med kona siden tenårene, en annen hadde truffet partneren for få år siden og fått barn året etter. En majoritet hadde møtt partneren under studietiden, og et par i utvalget hadde funnet partneren innen samme utdanningsretning som dem selv. Under intervjuene snakket informantene om det å skulle oppnå en posisjon eller plattform der en oppfatter seg selv som en attraktiv partner og potensiell far til barn. De fleste ga klart uttrykk for at et trygt arbeidsforhold og en sikker inntekt er en forutsetning for å møte kravene til en partner og forsørger. Konsulentene opplever at høy utdannelse er attraktivt og en viktig trykghetsfaktor. Tommy forteller at ”høyt utdannede kvinner ønsker seg høyt utdannede menn”, og generelt oppfattet konsulentfedrene at ingeniør- og økonomyrket er en markør for både sosiale og økonomiske ressurser. Både utdanningen og yrkesretningen har betydd en god ramme å planlegge familie innenfor. Preben sier han ”er sikker på å ha jobb om fem år, det går mer på at jeg kan velge hvilken jobb jeg vil ha. Jeg er trygg på å ha høy inntekt. Det skaper stabilitet”. Men også blant høyt utdannede opplever noen av informantene at det er en distinksjon i sosiale egenskaper:

Forskningsmiljøet er et klassisk eksempel. De som søker seg dit er særinger, de sitter i en krok og tenker på egne oppgaver. Der er det mange eksempler på menn som ikke har barn. De har et ønske, men vet ikke hvordan de skal sosialisere (David).

Både konsulentene og politimennene uttrykte at det er når problemstillingen om å få barn dukker opp, at mannens økonomiske forsørgerevne blir særskilt betydningsfull. Men god

økonomi og høy inntekt i seg selv signaliserer ikke nødvendigvis trygghet i betydningen en sikker forsørger. Flere skilte mellom signalene man sender ved å ha en utpreget forbruksøkonomi på den ene siden og det å utvise en mer nøktern håndtering av pengene på den andre. Tommy begrunner dette slik: ”Kvinner tiltrekkes av stabil økonomi hvis de planlegger å få barn. De kan kanskje først tiltrekkes av flashy økonomi, at menn uttrykker det tydelig. Men skal man etablere seg, så er det nok den reelle økonomien som er viktig”. Utsagnet understreker Zelizers (1994) poeng om at penger og økonomiske ressurser har en sosial betydning. Skal vi tro informantene, kan pengebruk signalisere både livsfase og markere overgangen fra uansvarlighet til stabil forsørger.

Konsulentene ser seg selv som en ”barnevennlig” yrkesgruppe. De opplever at de kan tilby gode og trygge rammer for barn, særlig ved å ha en sikker jobb og høy inntekt. David mener menn i hans yrkesgruppe er ”gode på å få barn”. Bakgrunnen for dette er først og fremst en god inntekt, og muligheten til ”å kjøpe seg fleksibilitet” som rengjøringshjelp hjemme og privat barnepass. Bekreftelsen av seg selv som menn med trygge forsørgeregenskaper kommer frem ved at de identifiserer seg *bort fra* visse typer egenskaper og noen ”typer menn”. Tommys resonnement bygger på at kvinner tar mer utdanning enn menn, og at det er lettere for høyt utdannede menn å finne en kvinne med tilsvarende ”status”. Han legger til at ”finner man en kvinne, så har man lett for å få barn”. Tankegangen understøtter hypoteser om økt sosial seleksjon i familiedannelsesprosesser, særlig at kvinner har fått økte muligheter til å være selektive i partnervalg (Skrede 2005). Tommy har en oppfatning om at det blant menn generelt er noen menn som trekker opp fruktbarhetsnivået fordi de har flere partnere gjennom livsløpet:

Tommy: Enkelte menn får mange barn. De er sånne sjarmørtyper som har lett for å tiltrekke seg andre kvinner. De kan også være typer som lett skiller seg fra de kvinnene igjen etter å ha fått barn. Så går de løs på nytt, med friskt håp og får barn med vedkommende igjen.

Jeg: Hvilke menn tenker du at det er?

Tommy: Alle typer menn fra alle samfunnslag, kanskje. Det vet jeg ikke noe om.

Politifedrene knytter også egen attraktivitet til det å ha en trygg personlighet og en stabilitet som de mener godt familieliv forutsetter. I sin beskrivelse av seg selv trekker de frem et ”lynne”, de er fattet og rolige. De opplever at de ofte lykkes i det sosiale, samtidig som de kan tilby rammer i form av en sikker jobb og relativt god inntekt. I politimennenes fortellinger

ligger også at en del av deres attraktivitet kommer av stor jobbinnsats og det å gå uforbeholdent inn i den spenning og risiko som er forbundet med jobben.

Har du en kone som jobber i en kontorjobb på dagtid, så vil en kanskje ikke ha så stor forståelse for hvordan det er å jobbe turnus i et yrke som kanskje er litt farlig. Og så er vi ikke verdens flinkeste til å snakke om det heller. Det som for henne er en spennende og farlig dag, er kanskje den kjedeligste dagen vi har hatt. Vi synes jobben vår er ganske kjedelig, selv om andre ville synes det er spennende (Lars).

Med hensyn til økonomi er politifedrene mer nøkterne i fremstillingen i hvilken betydning dette har for deres attraktivitet som partnere. Jeg spør Espen om han tror det har hatt betydning for hans familieetablering at han har den utdanningen og det yrket han har. Han svarer avvisende, da han møtte kona var han ”ingenting”, og hva han skulle bli var ”i det blå”. Kevin tror det kan by på utfordringer når menn som er vant til å bruke mye penger på seg selv, får barn i voksen alder. For han var det ikke noen kostbar livsstil å bryte, da han ble far ung og under studietida. På dette punktet i intervjuene ble det tydelig hvilken forskjell som ligger mellom noen av informantene når det gjelder tidspunkt de fikk barn og etablerte seg. En del av politifedrene opplevde å komme ”fortere i gang” med familieetableringen og kjenner seg ikke igjen i at økonomi eller høy inntekt har vært del av det ”å bli valgt”. Men selv om Kevin understreker at han ”ikke kan bli noe mer nå”, i betydningen å klatre høyere opp på karrierestigen i politiet, er det viktig å ha et jevnt høyt inntektsnivå der en er. Dette forutsetter høy tidsinvestering på jobb, og Kevin understreker at jobben krever ”nesten alt og ikke gir noen ting tilbake”. Han vurderte ikke fremtidig foreldreskap da han valgte retning innen politiet, og opplever ikke at han har gjort forsakelser på jobb av hensyn til familien. Han sier at godkjenningen han fikk av kona til å jobbe mye skyldes økonomi. ”Jeg fikk mer penger av å jobbe sånn, og det er såpass mye at jeg ikke er sikker på at jeg vil endre på det”.

4.3 Selvrealisering, foretrukket livsløp og materielle forutsetninger

Individualisering omhandler en løsrivelse fra tradisjon og åpner for mer differensierte livsløp der individer selv velger hvordan de ønsker å utforme sin biografi. Frisetningen kommer imidlertid med ny tvang, for eksempel til å gjøre deltakelse på arbeidsmarkedet og ta utdanning som en del av biografien (Beck og Beck-Gernsheim 1995:6). Skrede (2004) skriver at det i dag tar lengre tid før unge blir selvforsørgende, og at ungdomsfasen av livet utvides stadig mer. Det kan kanskje sies å være et paradoks at individualisering stadig setter større

preg på samfunnet, samtidig som unge er mer økonomisk avhengig og dermed mer økonomisk sårbare. Dette finner klangbunn i teorien om den andre demografiske transisjon, der nettopp utsatt familiedannelse og dermed en utvidet ”ungdomsfase” er et sentralt kjennetegn (Skrede 2004:179-181).

I utvalget mitt hadde en majoritet vært etablert i arbeidslivet før de fikk sitt første barn, mens to av politimennene var blitt fedre mens de studerte. Alle hadde en formening om best mulig ”timing” for *når* i livsløpet det passer å bli foreldre. Det å planlegge fremsto som en selvfølge for de fleste, særlig fordi det å skulle få barn ble oppfattet som et av livets viktigste og mest avgjørende valg. Samtidig var det å bli far bare et av flere elementer i ideen om et *ideelt livsløp*, hvor også andre overganger og livshendelser skal times og planlegges. Kronologien ved et ”foretrukket livsløp” (Bergnéhr 2008:61-62) starter for konsulentene med betydningen av å få en utdanning. Jan bekrefter hvordan et langt utdanningsløp virker utsettende på det å få barn:

Hadde jeg ikke hatt den utdannelsen jeg har så hadde jeg hatt et barn som var 10 år nå. Du ser de av mine barndomskamerater som ble igjen på sommerjobben på Ica, de skaffet unger to år etter at jeg begynte på studiene mine. Det var den naturlige neste tingen i livet. Jeg dro fire-fem år på studier utenlands, begynte å jobbe for å ”komme i gang”, fokuserte på det noen år (Jan).

Det Jan beskriver som ”den naturlige neste tingen” i sitt eget liv, virker å ha vært veiledende for informantene. Utsagnene over finner gjenklang i individualiseringstesens, særlig det å skulle forme sitt eget livsløp og redusere usikkerhet gjennom utdanning (Krange 2004). Særlig for konsulentene synes et høyere utdanningsløp å være en viktig del av ”å bli den man ønsker å være” og utvikle seg og modnes før barnet kommer. De hadde aktivt utsatt forsøk på å få barn til studietiden var tilbakelagt og de hadde opparbeidet seg en plattform i arbeidslivet. Fedrene støttet seg til en selvrealiseringsdiskurs, og i deres fortellinger er ikke utdanning og arbeid den eneste måten å realisere seg selv på. Mange ga uttrykk for at unge i dag ønsker ”å leke mye lengre” og ikke ”vokser opp” like fort som tidligere generasjoner. Et ungt liv og en ungdommelig livsførsel strekker seg lengre i dag enn hva som var tilfellet for foreldregenerasjonen, og en del av informantene opplever at en umodenhet og uansvarlighet preget denne fasen av livet. Informantene forteller om reising og ønsket om å oppleve ting alene eller sammen med en kjæreste. Noen hadde bodd perioder i utlandet, eller vært i arbeidsforhold de ikke mente at egnet seg i forening med småbarn og familie. En del av informantene setter aktivitetene og innholdet i denne livsfasen inn i en maskulinitetskontekst

og oppfatter at menn gjennom mer behov for lek også utsetter behovet for å få barn mer enn hva som er tilfellet for kvinner.

For informantene ble en slik ”uforpliktende” fase av livet etterfulgt av å etablere seg i arbeidslivet, gjøre en innsats et par år og ”finne sin plass”. Etter hvert kom også det å etablere seg med partner, kjøpe egen bolig og skape trygge omgivelser. Informantenes familiedannelse følger en ”pakkeløsningsmekanisme”, slik Townsend (2002) har fremstilt familiedannelsesprosessen til mennene i sin amerikanske studie. Townsend finner i sitt intervjumateriale at dersom mennene ”velges” som partnere, har de også større sannsynlighet for å utvikle et ønske om barn. ”Pakkeløsningen” viser til at opplevelsen av å leve opp til en norm om godt farskap, styrker menns ønske om barn. Et trekk ved intervjuene jeg mener at kan kobles til dette, er når flere av mine informanter opplevde det som viktig å gjøre familieetableringen i tråd med en norm om ”normalen” i samfunnet. Petter uttrykker dette slik:

Jeg har tenkt det lenge. Bli ferdig å studere, så få barn. Og så det å være gift, det har vært viktig. Det kan være at omgivelsene spiller inn. Jeg ser rundt meg, observerer når folk velger å få barn. Jeg har tenkt at jeg vil være som normalen i samfunnet (Petter).

Kronologien på de ulike hendelsene er også av betydning. I noen av intervjuene var det oppsiktsvekkende hvor mye informantene vektla ønsket om å leve opp til et ”normalt” livsløp og gjøre familiedanningsfasen ”riktig”. Dette står på mange måter i kontrast til vektleggingen av det å få barn som et individuelt valg (Bergnéhr 2008:79). En del sa at ønsket om barn hadde utviklet seg i møte med en ”egnet” partner, men like mange understreket at de ”alltid hadde visst” at de ønsket barn og når i livet de ønsket at dette skulle skje. Det som er felles, er at ønsket om barn først og fremst blir reelt med *erfaringen av kunne forsørge en familie*. Overgangen til foreldreskap aktualiserer behovet for stabilitet, forutsigbarhet i økonomi, både på kort og lang sikt, og informanten forteller om å vurdere om livssituasjonen er økonomisk trygg nok for å få barn.

Det er veldig fint å gjøre det trygt, at man har etablert seg, ting ruller og går med økonomien. At du har en bolig det egner seg å få barn i. At du har jobbet noen år, etablert deg, at du ikke akkurat har begynt i en jobb og går rett i permisjon, det føler man på (Preben).

En del av konsulentene snakker om at det var en ”hygienefaktor” å være ferdig med utdannelsen, og viser slik en noe nonchalant holdning til hva en sikker inntekt betyr for valget om barn. Å være økonomisk trygg er ”en oppside, heller enn et krav”, som Petter uttrykker

det. Gjennomgående i intervjuene viser konsulentene en mer avslappet holdning hva angår økonomiske spørsmål. Jan vil heller være med familien enn ”å streve etter de siste 100 000”. Likevel har alle konsulentene ventet med å etablere seg med barn til de har oppnådd en sikker plattform i arbeidslivet, flere i betydningen karriere. De forholder seg ikke bare til kostnader i å avbryte et påbegynt karriereløp i arbeidslivet, men også hva det ”koster” å ha barn mer direkte. Preben sier han og kona definitivt har mer enn nok med tre barn: ”det koster penger og det tar tid. Hadde ikke økonomi hatt en betydning, så kunne vi kanskje fått et barn til”. Jeg skal komme tilbake til hvordan en slik diskurs kan være knyttet til spesifikke aspirasjoner om forbruk og materiell standard.

I en viss kontrast til dette står det at flere av politimennene sier at de har ”bygget redet underveis”, i betydningen fått barn under studietiden og gjort sin inntreden i arbeidslivet og småbarnsfasen parallelt. For andre har det vært knyttet større økonomiske avveininger til det å få barn. Empiriske studier har vist at vi må forstå forhandling om å få barn eller ikke som en *serie av valg*. Van de Kaa skriver at valg om barn må forstås som en refleksiv prosess der menn og kvinner individuelt tar stilling til hvorvidt de har lyst på barn og hva dette vil bety for deres livsløp, og tar så beslutninger i dialog med hverandre. En slik avveining har elementer av rasjonell kalkulasjon, der hvorvidt en kan oppfylle den forpliktelsen og langsiktigheten foreldreskapet forutsetter settes opp mot hva dette vil koste både økonomisk og sosialt (Billari m.fl.2004:77,81). Politimannen Lars beskriver en slik avveining:

Vi kunne spørre hverandre: ”føler du at vi kan få barn nå? er vi på riktig sted romantisk? er vi på riktig sted økonomisk?”. Før man får barn vet man ikke hva pengene går til. Vi lurte på om vi skulle ha råd til bleier og barnemat, men det har man jo alltid. Så kommer klær og barnehage, større summer. Jeg er glad for at jeg er oppegående og kan sette meg til å tenke over om vi har råd til det (Lars).

Svært avgjørende for mange av informantene er at partneren skulle ha gjort ferdig sin utdanning før barnet kom. Både konsulentene og politimennene gir uttrykk for at de ønsker og er avhengig av å dele forsørgeransvaret med kona. Det å sikre seg en økonomisk buffer før en får barn gjør dette til en mindre risikofylt beslutning, og fedrene forholder seg like mye til *hennes* økonomiske trygghet før paret blir foreldre. Tommy ser at det finnes spennende karrieremuligheter for han og kona sammen, da de har lik utdanning og karriereaspirasjoner, men gjør seg refleksjoner knyttet til *tidspunktet* hvor dette kunne være aktuelt:

En er avhengig av høy inntekt for å ha barn. Det finnes muligheter for oss å starte et konsultantselskap for oss selv, der vi kan tjene det dobbelte av i dag. Men da kan en risikere å gå uten inntekt et halvt år, og det er ikke så kjekt når en har forsørgeransvar (Tommy).

Det er tydelig at fedrene forholder seg til at de ikke lenger kan ivareta alle de individuelle og kostnadskrevende prosjektene når barnet kommer. Å bli far innebærer et skifte både i tankesett og rent praktisk. Det å få barn og forpliktelsen det forutsetter, markerer et "før og etter" i fedrenes fortellinger, og fedrene er inneforstått med at foreldrerollen krever like mye av dem som av partneren. I denne delen av intervjuene kom det frem at individualismen og godene ved et individualistisk livsløp brytes mot det konvensjonelle, ønsket om å være "som alle andre". Overgangen til foreldrerollen har også et innslag av ambivalens. Konsulent Preben sier at "å bli far krevde mye mer enn jeg trodde. Jeg skulle gjort mer før barnet kom". Flere uttrykker at de ønsket de hadde reist mer og hatt flere egne prosjekter før de ble foreldre.

4.4 Ønsket om barn

Townsend (2002) argumenterer for at barneønsker hos menn utvikles og formes som en del av et større hele, eksempelvis når en *både* har en partner og er i stand til å forsørge partneren. Lignende funn ble gjort i Wetlesens studie av norske par på 80-tallet (Wetlesen 1991). Men også nyere studier finner at menn oftere uttrykker ønsket om barn innenfor rammen av et samliv, dersom de har erfaring fra samliv og med erfaringen av å kunne forsørge en familie (se for eksempel Marsiglio 2007, Lyngstad m.fl.2010, Kaldager 2010).

Flere av informantene sier at de fra langt tilbake ønsket seg barn, men den konkrete planleggingen av dette oppsto innenfor et forpliktende forhold med trygg økonomi. Preben sier at "jeg har hele livet har vært innstilt på å få barn, gledet meg til det". Dette har gjort overgangen til farskap enkel, og ved å bli far for første gang til tvillinger, har han fått oppleve rollen som svært involvert pappa "fra dag én". Knut sier at det å få barn tross alt er noe som *forventes*, men som for hans egen del kom da han fant "ei jente jeg så en fremtid med".

Ønsket om barn uttrykkes av informantene i ordlag som den viktigste omveltningen i livet, å skulle reprodusere seg, videreføre familien, se noen vokse opp og det å oppfylle forventninger. Jan beskriver sin motivasjon som egoistisk, han ønsker "å ha noen i livet, ikke bare gi noen livet":

Som forelder kan du ønske, i mangel på bedre ordvalg, at en vil ha en back-up. Det høres horribelt ut, men tanken er der (...) Vi har prøvd å få barn i mange år, vi har gått gjennom mye og mistet underveis. Slekt og familie rundt oss blir syke og noen dør. Da kommer betydningen av å ha flere enn ett. Ikke det at et barn noen gang kan erstatte et annet (Jan).

Barn oppfattes som en stabil kilde til kjærlighet, slik det er fremstilt hos Beck og Beck-Gernsheim. Samtidig understreker det hvordan familie både er blitt et nødvendig og et umulig prosjekt. Barnet oppfattes som foreldrenes anker i tilværelsen (Beck og Beck-Gernsheim 2002:102). Jan opplever at gevinsten av å ha barn er emosjonelle, barn sikrer en sikkerhet i familien gjennom å være en robust relasjon. Ønsket om barn settes også i sammenheng med å sikre stabilitet i familielivet over tid og sees på som en investering i og naturlig videreføring av parforholdet (Liefbroer 2005). Lars sa at det passet å få barn fordi han og partneren hadde vært kjærester ”lenge nok” og opplevd mange år med ”alenetid”, utdannelse, jobb og reiser. Det å få barn sammen oppleves som noe stabilt, særlig i motsetning til en ungdomsfase preget av egne prosjekter. Et annet trekk ved informantenes familieforståelse synes å være at en familie består av flere enn ett barn. Petter sier at ”familiekonseptet blir noe annet med flere enn ett barn, er mitt inntrykk. Det ligger i oss, en skal reprodusere seg og få etterkommere. Det er vel også det som er normalt”. Det er ikke nødvendigvis attraktivt å trekke ut fasen hvor man lever livet uten mange rammer, og Preben sier han har gledet seg til farskapet og oppofringen det medfører:

Samfunnet krever mer av en pappa på hjemmefronten i dag enn før, det tror jeg absolutt. For meg er det helt ok, det er bare kjempekult. Jeg er veldig bevisst på at det er en periode i livet som er kjempespennende. Jeg vil leve lenge og se hva som skjer videre, at jeg har en periode etterpå som er annerledes (Preben).

Bakgrunnen for å dvele ved denne delen av intervjuene, er den vekten informantene legger på omgivelsene og ulike former for forventninger rundt det å skulle etablere en familie. En av informantene sier at det er nødvendig å ha en omgangskrets som gjør at en ”føler seg trygg, ikke bare en omgangskrets som gir selvtillit”. Flere sammenligner seg med venner og bekjente når det gjelder tidspunkt for å bli foreldre. Det å tilpasse seg omgivelsene handler om å gjøre familieetableringen i tråd med ”normalen”:

Forventninger styres av hva normene er for øyeblikket. Det er hva man leser og observerer. Det blir normalen man streber etter. Jeg er ganske konform, jeg vil ikke skille meg ut på sånne ting. I all hovedsak drives man av samfunnet og vennene (Petter).

Alle fedrene har sine referansegrupper både når det gjelder det rette tidspunktet å få barn på, men også i måten en utøver farskapet på. Dette var en sentral del av intervjuene, men som jeg

av hensyn til analysens fokus kun vil omtale noe overfladisk. Nettverk, familie og omgangskrets er levende normative retningslinjer som fedrene navigerer etter og støtter seg til i sine livsvalg. Informantene både tilpasser seg og forhandler med sosiale normer og hva de i deres nettverk gjør. En del sier at det at venner får barn bidrar til at en selv velger å ta skrittet. Forutsetningen at en føler seg nok ”lik dem” til at de er et godt sammenligningsgrunnlag. Eksempelvis gjør Knut et skille mellom barndomsvennene som ikke tok høyere utdanning, og seg selv. Dette kan også gjelde hvordan en velger også *etter* at en har fått barn, eksempelvis med hensyn til permisjon. Tommy sier at det har stor betydning hvordan de rundt han velger, og da ”alle” i hans omgangskrets valgte ikke å ta ut mer enn fedrekvoten, valgte han det samme.

4.5 Tre forsørgermodeller

Teorier om familie og foreldreskap har ofte en praksisorientert tilnærming, familie er noe man *gjør* (Morgan 1999). Praksisene er knyttet til ideer om samliv og foreldreskap, og har å gjøre med hvilke forventninger og forpliktelser som er assosiert med disse praksisene (Syltevik 2000:5). I denne delen av analysen undersøker jeg hvordan fedrene fordeler ansvar for forsørgelse og omsorg mellom seg og partneren. En familie med barn setter nye krav til organisering av hverdagslivet og tiden mellom jobb og hjem. Fedrenes hverdags- og familieliv viser betydningen av å finne innovative måter å kombinere forsørging og omsorg for barn. Samtidig var denne delen av intervjuene preget av møtet mellom tradisjon og modernitet i familien og foreldreskapet. Det er *ulik tidspraksis* som utgjør bakgrunnen for å dele inn materialet i tre forsørgermodeller. Tid synes å være moderne familiers viktigste omdreiningspunkt og knappeste ressurs (Ellingsæter 2004).

Flere av fedrene i utvalget er hovedforsørgere, og valgene og forhandlingen mellom flere av fedrene og deres partnere blir tatt innenfor rammen av lønnsforskjell og til dels det fedrene opplever som ulike krav og forventninger. For konsulentene, som er tilnærmet økonomisk likestilte med partnerne sine, ble et viktig spørsmål hvor godt denne likheten samsvarer med like handlingsmuligheter innenfor rammen av en tokarrieresituasjon. For de av fedrene som har rollen som hovedforsørger, altså hovedsakelig politifedrene, blir valgene tatt på et annet grunnlag og på bakgrunn av andre økonomiske vurderinger.

Å få barn sammen betyr også at økonomi aktualiseres på nye måter (se for eksempel Ahrne og Roman 1997). Jeg har valgt å inkludere arbeidsdeling i hjemmet, samt forvaltningen av familieøkonomien når jeg diskuterer forsørgermodellene. Hvorfor er disse forholdene interessante? Arbeidstid og arbeidssituasjon vil trolig påvirke hvilke preferanser fedrene har for arbeidsdelingen hjemme. Spørsmålet griper direkte inn i hvilke former for rasjonalitet som ligger til grunn for forsørgermodellene, og dette er vesentlig for drøftingen av forsørgerrasjonalitet. Der familien består av to karriereorienterte foreldre, vil fedrene trolig ha ønske om og preferanser for en likestilt modell. Der han har betydelig større tidsinvestering på jobb, vil dette kunne bidra til å begrunne og rettferdiggjøre en tradisjonell arbeidsdeling hjemme, der han er hovedforsørger og hun ”juniorforsørger”.

Hvorfor er måten inntekten disponeres og forvaltes interessant? Teorier om fordeling av økonomiske ressurser innad i hushold har ofte som utgangspunkt å utfordre ideen om familien som en rettferdig økonomisk enhet, og utfordrer derfor Giddens idé om rene forhold (Pahl 1995). Økonomisk forvaltning og ansvar for økonomien er potensielle kilder til nye former for ulikhet mellom kjønnene, blant annet ved at omsorg fortsatt neglisjeres (Knudsen og Wærness 2009). Hvem som tjener mest kan tenkes å legge føringer på hva som velges. En annen innfallsvinkel handler om *tilgang* til familieinntekten som igjen kan føre til større kontroll over hva pengene brukes til for en av partene. Inntekt kan brukes, spares eller investeres, og forvaltningen av familiens økonomi fører med seg en rekke viktige implikasjoner. Vogler (2005) hevder familiers ”money management” kan si noe om familieforholdene som langt overgår praktisk-økonomiske forhold. Måten familieøkonomien administreres og forvaltes kan si noe om en eventuell identifikasjon med rollen som forsørger. Det typiske svaret blant mine informanter er imidlertid at familiens ressurser, både økonomiske og andre, skal ”fordeles likt”. En slik likhetsdiskurs kan tilsløre det som i virkeligheten er ulike fordelingsnøkler og ulike oppfatninger om rettferdighet og likestilling. Jeg skal forsøke å vise hvordan fedrenes tilpasninger og praksiser utgjør tre ulike forsørgermodeller med ulike strategier for å få hverdagens balanseregnskap til å gå opp.

4.5.1 Han og hun på ”heltid pluss”

Denne modellen karakteriseres av at begge parter er i hver sin krevende fulltidsjobb. Fedrene i denne gruppen jobber også overtid når prosjektene på jobben krever en ekstra innsats. David, Jan, Preben, Tommy, det vil si alle konsulentene med unntak av én, utgjør denne gruppen.

Disse fedrenes arbeidstid ligger normalt mellom førti og femti timer i uken, og jobben betyr ”mye, men ikke alt”. For å forstå denne gruppens tidsbruk og tidskonflikter må vi forstå konsulentenes arbeidshverdag. For fedrene er selve arbeidssituasjonen gjennomsyret av tidshensyn, ved at både bonuser og profesjonell anerkjennelse på arbeidsplassen bygger på *fakturering*. Kun arbeidstimer som blir brukt på faktisk arbeid kan faktureres, og under et slikt regime øker kravene til kvalitet på leveransen. Det er ”bunnlinja som teller”, og kunden skal bli fornøyd. Konsulentene forhandler om tid på mange arenaer og i relasjoner: mellom seg og partneren, mellom seg og arbeidsgiver og mellom seg og oppdragsgiver. Mange beskriver at de opplever det som å ha ”mange jobber på en gang”, og at tidspresset ligger utenfor den enkelte, hos kunden. I perioder de må ”levere ekstra” jobber de så mye det trengs for å levere et solid produkt som imøtekommer oppdragsgiver, arbeidsgiver og kollegaers standard. Alle opplever en forventning om å være kontinuerlig tilgjengelig både på e-post og mobiltelefon. Preben sier at ”ringer noen midt i middagen så dropper jeg kanskje å ta den, men ringer tilbake senere på kvelden”. Jobben er med hjem i form av en bærbar PC, og skillet mellom jobb og ikke-jobb blir visket ut. Jan formulerer kravene han opplever til hans arbeidsinnsats slik:

I utgangspunktet så må du være faglig veldig sterk. Det er så synlig for en kunde når de betaler tolv-femtenhundre kroner i timen. De har en helt annen oppfølging og forventer en helt annen leveranse enn andre i vanlige jobber. En konsulent kan bli fjernet på dagen. I vanlige jobber kjører du kanskje hardt i perioder, og så henter du deg inn litt. Det er vanskelig i denne bransjen. Du må overbevise hele tiden (Jan).

For fedrene i denne gruppen handler hverdagens tidskonflikter om at de har partnere i en liknende arbeidssituasjon som dem selv. Dette innebærer at de har omtrent samme antall timer på jobb i uken, tilnærmet lik inntekt og sammenfallende karriereambisjoner. Organiseringen av hverdagen bærer preg av at familien består av to parter med høye krav til både seg selv og partneren. Likevel har det å gå ned i stilling eller arbeidsmengde for å ivareta omsorg for barn eller hjem, ifølge fedrene aldri blitt vurdert. Jan vet ikke om han ville greid å ta en dag fri, dersom det skulle bli aktuelt, og dessuten tror han mengden arbeid ville vært den samme. Han sier at ”her er det i alle fall sann at en for alle praktiske formål får åtti prosent lønn for like mye arbeid. Det er ikke noe poeng”.

Fedrenes målsetning er å ivareta både egen og partnerens karriere og jobbutvikling, og alle har et ”mind-set” som handler om at lite ved deres livsstil og hverdag skal endre seg selv om en får barn. Modellen de har valgt tar form av en ”ja takk, begge deler”-strategi. ”[Vi] er

opptatt av å være så gode foreldre vi kan, samtidig som vi ikke vil ofre så mye på karrierefronten. Det betyr å prioritere veldig hardt, skrelle bort unødig ting som TV-tid, kanskje lesing av bøker”, sier Tommy. Fedrene forteller at to fulle timeplaner fører til at en må ”prioritere og effektivisere arbeidsprosessene” både hjemme og på jobb. Både den profesjonelle tiden på jobb og den forpliktete tiden hjemme er utsatt for en form for rasjonalisering. Flere av fedrene forteller at de iverksatte komplekse systemer og ordninger som skulle virke tidsbesparende da de fikk barn. Noen har eliminert fritid og egentid, andre har laget systemer for handling av dagligvarer, én har drevet barnehage i hjemmet, som både sparte tid og ga ekstra inntekt. Ofte er det slik at det er når far skal være en periode hjemme under foreldrepermisjon, at fedrene ser behov for å innføre mer tidsbesparende og effektive løsninger. For de helt nybakte fedrene er det blitt ”en ny verden av dårlig tid” og en hverdag med høy jobbintensitet både på arbeidsplassen og hjemme.

Barnehagen åpner kvart over åtte, da er jeg ute hos kunden tidligst halv ti. Skal jeg ha syv og en halv time der ute må jeg være der til halv seks, og da er jeg hjemme tidligst halv syv. Sønnen min er i seng klokka syv (Jan).

Jans resonnement vitner om vanskeligheter ved å overholde et strengt tidsskjema som *nesten* går opp. Konsulentjobben krever fulle arbeidsuker, og sammen med en betydelig reisevei for flere av informantene, betyr det at store deler av dagen går bort til jobb. De jobber overtid dersom prosjektet de jobber på er inne i en ekstra intensiv eller avsluttende fase, og tar helgene og kveldene til hjelp når det trengs.

Fedrene i denne gruppa bedyrer at det er ønsket om mer tid til familie som driver og motiverer dem. Tidsklemma er deres dårlige samvittighet, og flere snakker om frykten for å skuffe dem de har rundt seg, eller trække arbeidskollegaer på tærne ved ikke ”å prestere”. Slik lever de opp til det som i litteraturen om menn og maskuliniteter er blitt forstått som ”menn i klem” mellom krav fra ulike arenaer (Holter m.fl.2007a). Å ha fått barn motiverer til å komme seg raskt hjem fra jobb, men fører til at PC’en blir med hjem og at fedrene starter på en ny arbeidsøkt om kvelden. For noen er det tydelig at jobben får ”det beste” av dem. I hverdagen har Jan ”den halvtimen mellom halv syv og syv” sammen med sønnen. Dermed er helgene fredet og er ensbetydende med *familietid*.

Arbeidsdeling og økonomisk forvaltning

Felles for fedrene i denne gruppen er at de betrakter oppgavene i hjemmet som en jobb som de i utgangspunktet ønsker å utføre i samme utstrekning som partneren. Flere bruker termer som ”produksjon” og ”fabrikk” når de skal beskrive familielivet. Hjemmet er et arbeidsfellesskap der begge parter er prosjektledere. Det ligger likevel en særskilt motivasjon bak arbeidet hjemme, det er ”arbeid med kjærlighet”, slik Preben uttrykker det. Slik fedrene beskriver oppgavene i hjemmet, er det drevet av en motivasjon for å skape noe sammen med partneren, og ligner tidligere studier av høyt utdannede, likestillingsorienterte par (Aarseth 2008a). Innsatsen hjemme er ikke er noe fedrene gjør bare for å veie opp hennes store arbeidsinnsats, men er sett på som rettferdig og viktig i seg selv. Selv i perioder hvor han jobber mer enn henne, ønsker Preben å bidra med like mye hjemme. ”De pengene jeg tjener mer.. Jeg tror ikke det hadde gjort godt nok for å bøte på samvittigheten. Det må være en følelse av rettferdighet”. De fleste ser på det som en selvfølge å bidra like mye hjemme som partneren, men fordelingen de ender opp med, er i mange tilfeller preget av ulike typer oppgaver. Fedrene forteller at de tar ansvar for regninger, bil, oppussings- og byggeprosjekter. Handling, matlaging og rengjøring er tilnærmet likt, mens klesvasken er ”hennes jobb”. Denne fordelingen betyr imidlertid ikke at fedrene ikke har et øye for og oppmerksomhet rundt standarden i huset, og hva som trengs å gjøres hjemme. I intervjuene snakker de mye om å være oppmerksomme og sensitive ovenfor partner. Noen sier at de ofrer mye egentid for å imøtekomme oppgavene hjemme. Preben sier at han ofte tyr til arbeidstiden for å få gjort ”familieting” som å betale regninger eller undersøke gunstige forsikringsordninger. Fedrene sier at de kutter ned på søvn og fritid i forsøket på å finne en balanse og føle at de bidrar *nok*.

Fedrene manøvrerer mellom normen om det likestilte foreldreskap og tokarrieremodellen på den ene siden og sine noe mer ambivalente praksiser på den andre. Med to foreldre i krevende jobber og lederroller å ivareta, oppleves det svært krevende å skulle finne løsninger på ”tidsklemma”. Flere uttrykker at de har møtt et punkt det ikke går lenger. Jan sier at ”å dele likt lar seg ikke forene med godt familieliv, hvis du ikke skal ha ørten au-pairer som rydder og vasker for deg da”. I denne gruppa er han er ikke alene om å kjøpe hjelp til hjemmet. Likevel beskrives tidsregnskapet som et begrenset ”sett med tid” til tingene utenfor jobb, og denne tiden blir fordelingsnøkkelen som hjemmets oppgaver fordeles ut fra. Hvem som har mest å gjøre varierer fra periode til periode, og er ikke kjønnsbestemt. Dermed er dette et tids- og arbeidsregnskap som i de fleste tilfeller går opp, men som er avhengig av begges fleksibilitet i

perioder. Der er også dette som utgjør fallgruven for fedrene i denne gruppa, når en part blir mindre fleksibel. David har følt seg ekstra sårbar en periode hvor kona har vært sykemeldt og det har vært uklart om hun kan gå tilbake i full jobb. Han beskriver hvordan han har måttet ta over omtrent alle arbeidsoppgavene hjemme. Det er merkbart når et av tannhjulene i familiemaskineriet ikke fungerer, og mennene møter arbeidsoppgaver og tidsskjemaer de ikke klarer å overholde. Å skulle være effektiv på jobb og effektiv hjemme, forstyrres når hun blir syk. Fedrene opplever at hele familien blir mer sårbar når den ene parten ikke lenger kan ivareta sin del av jobben i hjemmet.

Karakteristisk for fedrene i tokarrieremodellen er ønsket om optimalisering på alle arenaer. Det er arbeidsfellesskapet med partneren og ønsket om en rettferdig og lik fordeling som er målet. Også når det kommer til familieøkonomien, har fedrene et syn på familien som en enhet hvor pengene kommer fra begge parter og går til *fellesskapet*. Tenkningen rundt familieøkonomi er fundert på en rettferdighets- og fellesskapstanke, der familien har felles bolig, felles gjeld og felles sparing. De fleste har basert seg på grovkalkyler når det gjelder betaling av regninger og utgifter, som begrunnes ut fra at begge tjener tilnærmet likt. Hver måned overfører de like mye til en felleskonto som skal dekke mat, bil og andre fellesutgifter. Beløpet hver av dem har igjen, er satt av til eget forbruk som den andre ikke blander seg i. Til tross for fellesskapstanken og ”poolingen” i denne gruppen har det økonomiske forvaltningssystemet kjennetegn fra det Pahl (1995) har kalt *separate økonomier*, en modell som anses som den mest brukte for unge heltidsarbeidende med høy inntekt både samlet og hver for seg. Denne kategorien kjennetegnes først og fremst av at ingen av partene har kontroll over *alle* pengene i husholdet (Ahrne og Roman 1997:73).

Å ha tilnærmet lik inntekt som partneren minsker konflikter, i følge disse fedrene. Tjener man likt er man mer samstemt og har ”mer likestilling”. David sier: ”Vi tjener forholdsvis bra. Når du gjør det blir det ikke så mye diskusjoner. Det er først når vi ikke tjener så mye at det blir en utfordring”. Til grunn for den økonomiske modellen ligger et premiss om at begge skal disponere og ha råderett over pengene. For de parene som i størst utstrekning gjør bruk av grovkalkyler og skjønn, betyr dette at den som tjener mest, har mer å rutte med til personlig forbruk. Jans kone går om kort tid vesentlig ned i lønn på grunn av jobbskifte, og dette gjør at ordningen de har hatt ikke lenger oppleves som like rettferdig. Han må ”spytte i mer”, og en økt lønnsforskjell mellom de to fører altså til at han tar en større andel av fellesutgiftene. Flere

antyder at det å få barn har endret synet på familieøkonomien, og at det å få barn markerer en ekte familie, og dertil at alles penger går i ”samme sluket”.

Når det kommer til måten pengene administreres, sier alle fedrene i denne gruppen at det er dem selv som administrerer familieøkonomien ”i det daglige”. Hvor involvert partneren er, varierer mens det for de fleste er slik at hun kun er involvert i de store beslutningene, som oppussing og huskjøp. Davids kone er lite involvert, noe som kommer frem når han sier at han ”informerer henne” om hvor mye paret sparer. Han opplever at paret er samkjørte når det gjelder forbruk og forvaltning, og at dette gjør det unødvendig at begge er like involvert i det daglige. De fleste begrunnelsene for mannens ansvar går riktignok på interesse, og det typiske svaret er at ”jeg er nok mye mer interessert og opptatt av det enn henne”. Dette underbygger funnene i flere empiriske studier som viser at selv når familien praktiserer en toforsørgermodell der begge parter regnes som like viktige forsørgere, er ofte hele det administrative ansvaret for økonomien utført av ham (Pahl 1995, Ahrne og Roman 1997). Disse studiene viser også at kvinner har mindre kontroll over og påvirkningskraft på hva pengene går til, samt at kvinner oftere bruker penger på familien og barna enn hva menn gjør (Nyman 2002, Knudsen og Wærness 2009). Materialet gir ikke tilstrekkelig grunnlag for å si noe substansielt om dette, men flere av fedrene i denne gruppen uttrykker at kona har ytret et ønske om mer oversikt over familieøkonomien. I to tilfeller er det at kona er hjemme over lengre tid i foreldrepermisjon som utløser ønsket om større kontroll over økonomien. Tommy sier at kona har startet ”å knote i nettbanken” mens hun likevel er hjemme på dagtid. Han forklarer det med at den som er hjemme, får mer tid til slike sysler. Preben sier at kona har uttrykt ønske om å ta større del, men at det foreløpig ikke er blitt slik. Det å få barn oppleves som en større økonomisk forpliktelse som forutsetter større oversikt over og kontroll med husholdets økonomi.

Fedrene i denne modellen opplever at de har en frihet i økonomien. Det at begge parter er i fulltidsarbeid er en selvfølge, og bidrar til en økonomisk fleksibilitet som gjør fedrenes forsørgerkrav mindre uttalt. Modellen forutsetter imidlertid begge parters *tidsfleksibilitet*, og tid er deres knappeste ressurs i hverdagen. Arbeidsdelingen er ikke kjønnsespesifikk i den forstand at fedrene kun gjør en viss type oppgaver, men skifter innenfor kortere tidsintervaller, når én trår til på jobb kan den andre trå til hjemme, og motsatt. Modellen hviler på sterke familieverdier og idealer om begge foreldres optimalisering på flere arenaer.

Fortellingene viser en gjensidig avhengighet, begge parter har rådighet over arbeidsforholdet, og det gir dem en mulighet til å være involvert i arbeid og omsorg hjemme.

4.5.2 Hun på heltid, han på overtid

Karakteristisk for denne modellen er at han er i ”fulltid pluss” og hun har normal arbeidstid. I tillegg til fulltidsarbeid har fedrene i denne gruppa tidvis en betydelig mengde overtid som gjør at de kategoriseres annerledes enn fedrene i forrige gruppe. De har alle på et tidspunkt møtt problemstillingen skissert over, at et godt familieliv ikke lar seg forene med begge foreldrene i full jobb. En viktig forskjell fra forrige gruppe er imidlertid at disse fedrene har en partner som har gjort endringer med hensyn til arbeidet for at hverdagen skal gå rundt. Disse fedrene har i større grad enn den forrige gruppen en kvinnelig ”hjemskaper” (Aarseth 2008a) som tar det største ansvaret for å organisere hus og hjem. Petter, Espen og Kevin utgjør denne gruppen, de siste to er politimenn. Espen og Kevin jobber skift som innebærer dag-, kveld- og nattevakter. Turnusen byr på perioder med relativt ”ekstreme vaktordninger”. Hver fjerde uke har Espen det han omtaler som en ”helvetesuke” med jobb på kveldstid tirsdag, onsdag, torsdag, fredag, lørdag og søndag. Det er ”pyton for kona” og fører til at hun alene har ansvaret for deres tre barn. Kevin forteller at han har opp mot 600 timer overtid i året, i tillegg til rundt 250-300 timer brukt ”på eget initiativ” og som han ikke får betalt for. Han har selv satt i gang en granskning av arbeidsmetodene på arbeidsplassen sin, og ”tydd til nettene” for at overtiden ikke skal gå for hardt utover familien. På lik linje med Espen beskriver han ekstreme perioder der han knapt er hjemme på ni dager, og ”kona blir så sliten at hun nesten knekker”. Han forteller åpent om at hans arbeidstid har ført til flere kriser i forholdet, og at paret har vært nær samlivsbrudd. Krisene dreier seg om at arbeidspresset for henne blir for stort, at hjemmet blir bare ”hennes prosjekt”. Hun føler seg fanget hjemme uten særlig fleksibilitet.

Under intervjuene presiserer politifedrene at det ikke er en karriereambisjon som ligger bak den høye tidsinvesteringen i jobb. De ønsker å beholde jobben ”på gata” i en operativ enhet, fremfor å klatre i stillingshierarkiet.

Sånn jeg ser det, det jeg driver med, der er det viktig å være på gateplan. Folk flest er interessert i å se at politiet gjør noe. Karriere for politifolk er å gå opp i systemet, og da går du bort fra gata. For meg er det viktig å være der jeg er nå. Være ute og jobbe og gjøre den jobben jeg mener er viktig (Kevin).

Politimennene forteller om synlighetskrav som ligner det konsulentene opplever i sine kundeforhold. Dette handler om å stå i situasjoner og gjøre seg ferdig med de ulike delene i en sak eller tilknyttet en arrestasjon. Arbeidsmengden forstås som et resultat av stort engasjement for jobbens *meningsinnhold*. Espen beskriver jobben som et spill og en ”jakt mellom politi og røver”, og dette virker å være en viktig motivasjon og drivkraft for politifedrene. Men engasjementet har en slagside, som Espen sikter til når han sier at jobben er ”en liten ego-boost”. Denne holdningen er det som fører til at tidsbruken på jobb ofte går over i overtidarbeidet. Arbeidstiden er ”ikke veldig regulert” og iblandet de tvetydige normene knyttet til arbeidstid, blir overtidsmengden betydelig. For Espen og Kevin har likevel overtidarbeidet endret karakter gjennom deres arbeidsløp i politiet. Begge forteller at de tidligere jobbet i enheter der de hadde ordinær turnusordning og påtok seg ekstra overtidsett de helgene de ikke i utgangspunktet jobbet. Resultatet ble flere helger på jobb enn frihelger, og lange tjenestesett i ukedagene. Fremdeles betyr deres overtidarbeid at de ofte ikke kommer rett hjem om ettermiddagen eller natta etter endt vakt. Likevel er de mer hjemme enn før de ble fedre, da overtidjobbingen ikke er basert på flere vakter, bare merarbeid i forbindelse med tjenestesettet. Denne formen for overtid er vanligvis ikke frivillig, men kan likevel komme når det oppstår en utfordrende eller spennende situasjon mot slutten av en vakt.

De økonomiske hensynene ved overtidjobbingen nedtones i disse tre fedrenes fortellinger. Politimennene Espen og Kevin anser sin egen inntekt som god, men forklarer at den er basert på en relativt lav grunnlønn, der overtid er en naturlig måte ”å spe på lønna”. Turnustillegget og overtidsbetalingen er avgjørende for å ha en inntekt som oppleves som akseptabel. Dermed er det en rimelig tolkning at en del av den høye tidsinvesteringen på jobb skyldes behovet for å oppnå en ”god nok” inntekt. For konsulent Petter er hans sekstitimers arbeidsuke ”litt drevet av lønn”. Hans fortelling vitner om at arbeidsinnsatsen ikke er drevet av økonomisk *nødvendighet*, men er del av en karriereplan, og noe som ”gjør ting ganske komfortabelt”. Han legger ikke skjul på at innsatsen har betydd et valg av hans karriere fremfor konas.

Arbeidsdeling og økonomisk forvaltning

”Min jobb er mye jobb. Jeg jobber seksti timer i uka cirka. Ikke i helgene, så en hverdag jobber jeg fra ti-tolv, opp til seksten timer. Da må kona drive hjemmet og ta vare på sønnen”, sier Petter. Fedrene opplever at de har begrenset fleksibilitet og er lite tilgjengelig for å

imøtekomme noen sider ved foreldreskapet. Selv ikke et sykt barn gjør at en kan komme hjem fra jobb eller være hjemme en dag. I hverdagen løser Petter familiesamvær med å dra hjem fra jobb noen timer ved middagstid, for så å ta flere timer på jobb om kvelden og mot midnatt. Disse fedrene opplever det imidlertid som svært viktig å vise at de bidrar når de først er hjemme, og når de har fri trår de til ekstra og gjør gjerne ”over halvparten av oppgavene”. Det følger også av disse fedrenes betydelige arbeidsinnsats på jobb at arbeidsfordelingen i hjemmet blir svært skjevfordelt. Det å holde hjemmet i gang i det daglige, med handling, middag og vask, faller hovedsakelig på partneren. For de fleste er dette en ordning som vil bestå i ”uoverskuelig fremtid”, fordi deres arbeidssituasjon ikke vil endre seg nevneverdig. Fedrene i denne gruppen tjener betydelig mer enn partnere og de gjør en oppvurdering av konas omsorgsarbeid, som står i en bytterelasjon til hennes arbeid hjemme. I sin studie av familieliv på slutten av 1990-tallet finner Syltevik (2000) at familier kan ha et ønske om å være likestilte, men legger ulikt innhold i hva dette betyr. Der forrige gruppe har en likestillingsoppfatning som handler om *likhet* i betydningen å gjøre like mye av de samme oppgavene, mener disse at det er å gjøre arbeid av *lik verdi*. Selv om alle tre fedrene i denne modellen oppfatter byttet, hans tredje skift på jobben mot hennes i hjemmet, som rettferdige, er alle inne på mulige *skjevheter* i byttet. Petter oppfatter at en stor forskjell ligger i fleksibiliteten. Hjemmet og ansvaret for barnet er klart mer stedsbundet, som fedrene knytter til mindre bevegelsesfrihet og mindre rådighet og over tidsbruk.

Jeg jobber mange timer, men det er ikke *stress*. Når hun henter i barnehagen har hun et tre kvarters vindu på å lage middag før han blir sur og ikke vil spise. Så er det vaskemaskinene og handling. Det er mer stress for henne enn for meg. Det er en jobb for henne, definitivt (Petter).

Petter opplever å få økt kontroll gjennom høy inntekt, han får forfølge karrieren, som byr på spenning og reising. Hans tidsinvestering resulterer i direkte økonomisk avkastning, hennes i arbeid for familien samlet.

Som en konsekvens av mye fravær opplever disse fedrene at hjemmet i all hovedsak er konas domene der hun bestemmer ”standarden”. Fedrene synes å ha mulighet for *ikke* å involvere seg. Et uttrykk for dette er at hun ikke kan irettesettes eller kritiseres for forholdene hjemme. I husarbeidet blir det til syvende og sist et spørsmål om hvem som har ”rett” til å stille krav om oppgaver og tidsallokering på hvilke arenaer. En del av fedrene forteller at kona både har rett til og er nødt til å kommandere han til husholdsoppgaver, da de selv ikke ”har blikk” for standarden på huset. Det motsatte ville aldri falt han inn. Kevin sier at en må være ”i stand til

å ta imot en beskjed” fra kona om hva som skal gjøres i hjemmet. En slik tidlig arbeidsfordeling mens barna var små, har bidratt til å sementere en arbeidsdeling der de kvinnelige partnerne har kontroll på og oversikt over de uformelle sfærene i og rundt husholdet. Byttet blir derfor det ulønnede arbeidet hjemme mot hans lønnsarbeid, en ordning som ligger nær den funksjonalistiske familieforståelsen (Parsons m.fl.1955).

Den store investeringen i overtid og karriere bidrar til at fedrene i denne gruppen er hovedforsørgere i familien og står for en betydelig del av familieinntekten. Fedrene i denne gruppen uttrykker behovet for å *likestille hverandres posisjon økonomisk*, til tross for at de økonomiske bidragene til husholdet er ganske ulike i størrelse. Der fedrene i forrige gruppe baserte seg på grovkalkyler fordi partene tjener tilnærmet likt, utviser fedrene i denne gruppen en nøyaktighet i familieøkonomien i kraft av at de selv tjener betydelig mer enn partneren. Én gang i året setter paret seg ned i fellesskap og beregner så nøyaktig som mulig ut hva de hver kommer til å tjene det neste året. Summen som hver skal legge i til fellesutgifter, beregnes ut fra den enkeltes inntekt, slik at de skal sitte igjen med den samme summen etter at alt er betalt. Hos fedrene i denne gruppen finnes en større bevissthet rundt at noe må komme partner til gode når de selv ”får tillatelse” til å forfølge karrieren eller ha en så tidkrevende jobb. Dette kan forklare den nøyaktigheten de utviser når det kommer til forvaltning av familieinntekten.

Der de fleste forvaltningssystemene i utvalget samlet er variasjoner over den samme modellen, skiller særskilt én av politimennene i denne gruppen seg ut ved å bruke det Pahl (1995) har kalt ”kvinnelig forvaltningssystem”. Modellen kjennetegnes av at den kvinnelige parten på egenhånd forvalter og har oversikt over alle i husholdet sine penger. Kevin og kona har riktignok separate lønnskontoer, men hun er den eneste som har tilgang til alle kontoene. Hver måned overfører hun begge inntekter til en felles konto og betaler alle fellesutgifter og setter av penger til sparing. Noe spøkefullt forteller Kevin at kona gir han ”lommepenger”, og sier ”jeg får penger i hånda, og så bruker jeg det opp. Hun gir meg beskjed når jeg må bruke mindre penger”. Kevin anser konas kompetanse og sin egen manglende økonomisk sans som den viktigste grunnen til at hun administrerer økonomien. Hans rolle knyttet til familiens økonomi dreier seg først og fremst om å kjøpe ting til sønnen. Slik er han noe utypisk sammenlignet med de øvrige informantene, som sier at det hovedsakelig er kona som kjøper ting til barna.

4.5.3 “Halvannenmodellen”

To av politimennene, Knut og Lars, er gift med partnere i kvinnedominerte yrker som også jobber skiftordning, men i deltidsstillinger. Dette byr på egne utfordringer og tidshensyn i hverdagen. Fedrene har gjort forsøk på å samordne arbeidshelger med sine partnere, noe som resulterte i at de kun ”møtte hverandre i døra” da den ene skulle til og den andre fra jobb. Løsningen på tidsproblemet er bygget på en oppofrelse hos begge parter basert på *økt fleksibilitet*. En del av dette er at fedrene søkte seg til enheter innen politiet som er forbundet med mer fleksibilitet og mindre krav til overtid. Begrunnelsen er ikke direkte knyttet til det å få barn, men Lars sier at han er glad jobbskiftet sammenfalt med at han ble far. I den nye enheten møter han større forståelse fra sjef og arbeidskollegaer, og opplever at han ikke lenger må sette seg i en vanskelig situasjon som krever overtid i form av ekstrajobbing og forventinger om overtid. Deltid har imidlertid aldri vært en løsning. Knut og Lars opplever jobben som en ”rolle som må fylles” og Knut sier han ”aldri har hørt om noen som har jobbet deltid i politiet”. Lars har nylig fått jobb i en enhet han lenge har ønsket seg inn i, og der har han fått godkjent av arbeidsgiver at han bytter fra kvelds- til dagvakt de dagene kona jobber. Han omtaler skiftordningen som ”turnus light” og opplever at sjefen er fleksibel. Under intervjuet viser Lars frem parets kalendersystem som han har laget på mobiltelefonen. Så fort kona mottar sin turnus plotter han inn dette i kalenderen og ved hjelp av fargekoder er det lett å se hvilke dager som krasjer med hans egen turnus.

Den andre delen av løsningen er at kona har gått ned i stilling. Lars’ kone er i seksti prosent jobb og Knuts kone i syttifem prosent, og begge trappet ned da de gikk tilbake til jobb etter endt foreldrepermisjon.

Vi regnet veldig på det. Hun tjener veldig godt. Hadde jeg gått ned i seksti ville vi fått mye mindre utbetalt. Hun har ganske høy lønn i seksti prosent. Hun har fem-seks dager fri og så tre dager jobb. Det er lett for dem å få overtid. Jobber hun en ekstra dag er hun nesten oppe i vanlig lønn igjen (Lars).

Lars sitt utsagn viser at modellen de har valgt har sterke lønnsomhetshensyn. Lars og kona har regnet ut ”hvem det lønner seg mest å ha i åtti prosent”. En reduksjon av hans arbeidstid ville medført et stort inntektstap, mens konas inntekt i redusert stilling oppleves som ”akseptabel”. Jeg skrev tidligere i kapitlet at flere av fedrene uttrykker at de er avhengig av to inntekter og en toforsørgersituasjon for å klare av alle familiens utgifter. Fedrene i denne gruppen bidrar altså til å nyansere dette noe. For begge kommer løsningen med en viss ambivalens. Lars synes det er ”ekskelt” at kona må forsake inntekt og avansement i bedriften hun er ansatt i.

Hun ønsker seg en forfremmelse, som vil medføre en mindre fysisk krevende jobbsituasjon, flere lederoppgaver og økt anseelse og inntekt. Ikke minst gjelder denne bekymringen at hun må opparbeide seg permisjonsrettigheter før paret kan få et barn til. Lars er klar på at hun må opp i stilling for å oppnå rettigheter før de får sitt andre barn. Han sier at ”hun sitter litt fast nå, fordi vi har fått barn og begge jobber turnus”.

Begrunnelsen for en ordning med henne i redusert stilling omtales av Lars som ”nitti prosent ren nødvendighet”. Den andre, og i følge fedrene langt mindre betydningsfulle, delen av begrunnelsen, er *barnas omsorgsbehov*. For fedrene i denne gruppen er barnas beste mens de er små, forbundet med mye kontakt med foreldrene, særlig mor. Å plassere barna hos en dagmamma de ”ikke vet noe som helst om” synes for risikabelt. Knut sier at det sikkert ”kan virke rart for utenforstående” at hun jobber redusert, når paret har barnehageplasser til barna. Han opplever at begge får mer tid og overskudd til barna, og at kona kan rydde leiligheten på dagtid, så familietiden i mindre grad går til vasking og rydding. Skiftordningen byr på mange utfordringer i form av logistikk, men gir også mulighet til mer ”hel tid” med familien dersom turnusene sammenfaller og begge har fri en formiddag. Slik er det også en luksus knyttet til dette, og tiden kan også utnyttes til ”partid” når datteren er i barnehagen. En annen slagside ved denne modellen er fedrenes kontinuerlig vurdering med flere hensyn: hennes avansement, barnets omsorg, lønn og familieinntekt.

Arbeidsdeling og økonomisk forvaltning

En måte å beskrive denne gruppens tilnærming til arbeidsdeling, er at det gjøres forsøk på å oppnå rettferdighet og likestilling innenfor rammen av svært ulik arbeidstid. ”Det er fælt da, det er jo likestilling. Men altså, hun er mer involvert i husarbeid enn meg. Det er nok litt hennes eget ønske. Det har vært naturlig for oss, det skjer bare”, sier Knut. Utsagnet viser hvordan hjemmearbeidet for disse fedrene tar form av en kjønnsstradisjonell deling, der hun gjør mer av alt, og særlig de kvinnelige oppgavene. Fedrene bruker ord som ”naturlig” og uttrykk som ”det ble bare sånn” om måten de ordner arbeidsdelingen på. Selv er de mer involvert i barnas fritidsaktiviteter enn partneren. I tillegg står de ofte opp tidlig, smører matpakke og tar morgenstellet med barna. Lars forteller at det likevel er kona som har størsteparten av ansvaret for datteren i det daglige. ”Det er noe hun har lyst til. Hun er vokst opp med en hjemmeværende mor med fem barn. Så er det dette morsinstinktet, det ligger mer i jenter enn i gutter, naturligvis”. Disse fedrene forholder seg ikke nært til

likestillingsholdninger slik de oppfatter at disse er på ”samfunnsnivå” eller i mediene. Når Knut får spørsmål om likestilling sier han at ”det må du spørre kona om” mens Lars henviser til at utviklingen mot mer likestilling har kommet svært langt på kort tid. Begge henviser til sin egen familiebakgrunn, som var preget av en mor med det største omsorgsansvaret for barna.

Noe av det som skiller dem fra de andre fedrene, er at konas skiftordning innebærer helgearbeid eller sammenhengende dager hvor alt av hjemme- og omsorgsansvar tilfaller han. Det betyr at Knut og Lars har perioder hvor de er alene med barna i større grad enn de andre fedrene. De forteller at permisjonstiden var det første møtet med slik alenetid, og en første oppvåkning i forhold til hvor mye hjemmet betyr av jobb. Kompetansen de opplevde å få gjennom fedrekvoten, har gjort det enklere å komme inn i rollen som ”den som gjør alt” de helgene eller periodene partneren jobber.

Det forholdet ved arbeidsfordelingen hjemme hvor fedrene klarest føler seg ansvarlig for å administrere og bestemme, er husholdsøkonomien. Knut og kona har gått fra felles økonomi og felles konto før de fikk barn, til separate kontoer da sønnene ble født. Ordningen med fellesøkonomi opplevdes urettferdig da hans lønn ble mye høyere enn hennes:

Jeg er den som har mest ansvar for økonomien. Vi fordeler det slik a hun har innkjøp av matvarer. Jeg har de faste utgiftene, lån og sånt. Det er helt bevisst. Siden jeg jobber fullt og har litt bedre lønn har vi den ordningen (Knut).

Lars har hovedansvaret og sier at den økonomiske situasjonen preges av at hun etterspør ferier og er den som initierer forbruk og nye innkjøp, mens hans rolle er å ”bremse og begrense”. Bøe og Wærness finner det mest fruktbart å kategorisere forvaltningssystemer etter i hvilken grad parene i deres studie definerer sitt økonomiske fellesskap som basert på *felles utgifter* versus *felles inntekter* (Bøe og Wærness 2005:34). I de to forrige gruppene har partene hatt felles utgifter. I denne gruppen har partene større innslag av separat økonomi, da de svarer for ulike utgifter. Fordi fedrene i denne gruppen har vesentlig høyere inntekt enn partneren, betaler han alle de ”store regningene”, som lån og sparing. Prinsippet om å betale etter evne er altså det samme som for de overstående, mens disse betaler forskjellige regninger uten å gjøre ”poolingen” først. Knut og kona valgte denne modellen etter at de fikk barn og hun gikk ned til 75 prosent stilling og dermed ned i lønn. Hennes lønn brukes til å betale mat og klær til barna. Knut sier at det med tida kan bli aktuelt å forandre systemet på nytt da ”matbudsjettet blir høyere og høyere, ettersom gutta blir eldre”. Likevel har paret aldri noen diskusjoner over

at han betaler mer enn henne. Lars opplever at familien har nærmet seg mer praktiseringen av en fellesøkonomi etter at datteren ble født. ”Nå er vi en familie. Alle penger jeg får inn er i utgangspunktet noe som skal dekke alle tre (...). Jeg er blitt komfortabel med at alt egentlig er fellesutgifter”.

4.6 Oppsummering

Gjennomgående i intervjuene er det tydelig at fedrene har gjort ulike typer økonomiske vurderinger i forbindelse med å skulle få barn. Det er ikke nødvendigvis med små barn at de økonomiske utgiftene er de største, men nødvendigheten av å skulle gjøre det trygt er i fokus hos fedrene. De unngår valg som kan føre til økonomisk risiko og har fokus på å gjøre det trygt både økonomisk og gjennom omgivelser som eget hjem, et godt nabolag og familien som ramme. Fedrene uttrykker at det å skape trygghet rundt barn er avgjørende når de sammen med partneren skal ta et valg om å få barn.

Fedrene er svært refleksive i måten de utformer farskapet. En fase med fokus på selvrealisering og egne prosjekter, er avløst av en mer forpliktende fase med nye økonomiske hensyn. Overgangen til det å bli en trygg forsørgerskikkelse, kommer med det å bli far. Til tross for at fedrene utviser stor selvstendighet og autonomi i jobb og med andre livsprosjekter, er de sterkt orientert mot det å skulle leve opp til normer om godt familieliv og ”riktig” familiedannelse. I forlengelsen av Esping-Andersens teori om ustabile forsørgerregimer, kan en se at fedrene søker bekreftelse for sine valg innenfor ulike normsett og fra ulike referansegrupper. Resultatet er variasjon i måter å utforme forsørgerpraksis. Disse ulike praksisene peker videre mot å undersøke variasjon i fedrenes forsørgerrasjonalitet.

5 Analyse: Dimensjoner ved fedrenes forsørgerrasjonalitet

Så langt i analysen har jeg vist fedrenes forsørgerpraksis i familien, og de økonomiske avveiningene de gjør i en småbarnsfase. Jeg har belyst på hvilken måte refleksjoner rundt økonomiske hensyn preger hverdagslivet med barn, men også antydnet hvordan det å skulle forsørge utspiller seg i forhold til andre preferanser. Jeg mener at tre ulike målsettinger er mye fremme i fedrenes fortellinger og delvis på kollisjonskurs med hverandre. Disse er kravet til økonomisk trygghet og forsørgelse, det å skulle oppfylle normer om farskap og det å realisere seg i arbeidslivet. I dette spennet skal fedrene utforme sin familie- og foreldrerolle. I tråd med problemstillingen vil jeg i den følgende analysedelen diskutere hva som kjennetegner fedrenes *forsørgerrasjonalitet*, ved å ta i bruk de fire dimensjonene (se kapittel 1). Denne drøftingen kan vanskelig gjøres uten samtidig å si noe om hvordan hensynet til forsørging grenser til og spiller seg ut i forhold til de andre målsettingene nevnt ovenfor.

Forrige analysedel gjorde det tydelig at det å stå i et toforsørgerforhold med partner med få unntak oppleves som en nødvendighet for alle fedrene. Jeg vil starte drøftingen av fedrenes forsørgerrasjonalitet med å undersøke hvordan fedrene opplever sitt forsørgeransvar. Opplever ansvaret som likt fordelt mellom partene, uavhengig av stillingsbrøk og størrelse på inntekt? Hvordan uttrykker fedrene ansvar knyttet til de økonomiske sidene ved foreldreskapet? Med dimensjonen *relasjonelle forhandlinger* ønsker jeg å si noe hva som karakteriserer måten fedrene forhandler og kommer frem til løsninger om forsørging på. Forhandling foregår på flere arenaer, og langs relasjonen til både partner, barn og arbeidslivet. Det tredje jeg vil drøfte er hvordan valg og avveininger om forsørgelse innebærer ulike former for *risiko*. Slik risiko kan være både emosjonell og økonomisk. Eksempelvis kan det å investere mye i arbeidslivet oppfattes som en ”intimitetsrisiko” ovenfor barn og parforholdet. Samtidig som det å skulle trappe ned og eventuelt arbeide mindre i perioder av livet, oppfattes som en risikofylt beslutning. Til sist i dette analysekapittelet vil jeg belyse hvordan forsørgelse i informantenes fortellinger er knyttet til *status og materielle hensyn*. Dette blant annet for å få svar på hvordan økonomisk nødvendighet og plikt forholder seg til idealer og ønsket om en spesifikk livsstil.

5.1 Ansvar

Jeg skrev innledningsvis at det dominerende mønsteret for å kombinere jobb og barn i Norge er blitt omtalt som et ”tosporet foreldreskap” (Ellingsæter 2006). I forrige analysekapittel viste jeg hvordan de ulike sporene for mødre og fedre kan gjelde både arbeidstid, fordeling av permisjon og bruk av deltid som løsning for å få hverdagen til å gå i hop. Fedrene tematiserer på sitt vis og ut fra sin situasjon den økonomiske *nødvendigheten* av to inntekter. Fedrene anerkjenner og setter pris på den frihet og fleksibilitet som følger med at både de selv og partner har økonomisk ansvar, og det felles forsørgerprosjektet sammenfaller med fedrenes idealer for hva som *er* familie. Det sterke *forsørgerfellesskapet* kan tolkes som at fedrene har orientert seg bort fra en ren forsørgerrolle, og slik stå for en re-evaluering av hva deres rolle i familien skal være. De opplever det verken ønskelig eller praktisk mulig at de selv skal ha det fulle forsørgeransvaret. Imidlertid er det en tvetydighet knyttet til dette som *kan* handle om fedrenes opplevelse av å ha større økonomisk ansvar. Fedrene opplever at deres arbeidstilknytning er urokelig knyttet til fulltids- og overtidarbeidet, og innenfor alle de tre forsørgermodellene er det den kvinnelige parten som har gjort tilpasninger av sin jobbsituasjon til et liv med barn. Drøftingen av forsørgeransvar kan bidra til å kaste lys over de nye grenseoppgangene mellom retten til selvutfoldelse i jobb, forsørgeransvar og omsorgsansvar som står sentralt i debatten om de nye fedrene (Aarseth 2008b).

”Noen måtte jobbe, og det ble meg”

Fedrene fremstiller sitt eget fulltidsarbeid som noe naturliggjort og selvsagt, og som *mer selvsagt* enn hva det er for deres partnere. Politiinformant Kevins historie kan bidra som illustrasjon. Han møtte kona rett før han fylte 18 år, og deres første barn ble født noen år senere, under Kevins første semester på politihøyskolen. Frem til det eldste barnet begynte på skolen, bodde familien i svigerforeldrenes hus. Kevin hadde i perioder tre jobber ved siden av studiene, mens kona valgte å slutte som lærer og være hjemme på heltid de tre første årene etter at paret ble foreldre. Paret betalte ikke husleie i perioden de bodde hos Kevins svigerfamilie. Inntektene fra de tre jobbene gikk til familiebil, samt kjøp av en tomt og etter hvert bygging av et hus. Til tross for at Kevin sto for familiens eneste lønnsinntekt disse årene, så han ikke ansvaret som hovedforsørger som tyngende: ”det er mulig jeg var dum, men jeg så ikke på det som et ansvar. Det var mer naturlig at det var sånn det var. Noen måtte jobbe, og det ble meg”. Det å skaffe familien en bolig, samt å sørge for bil og materielle ting,

bidrar til å underbygge forsørgerrollen. Kevin sto ikke bare for familiens eneste inntekt, i tillegg sikret han familien en viss materiell standard, og la til rette for at barna skulle få det han oppfattet som de rette omsorgsmessige, materielle og fysiske omgivelsene de første leveårene. Hans egne refleksjoner rundt det viser imidlertid en bagatellisering av dette bidraget. Kevin underkommuniserer at hans rolle gjennom hele småbarnsfasen var knyttet til å skaffe familien inntekt, og utsagnene om dette reflekterer en slags *naturalisering* av å være hovedforsørger.

Flere kvalitative studier av menn og kvinners økonomiske bidrag viser at menn tillegger sin forsørgelse mer vekt og betydning enn kvinner (se for eksempel Tichenor 1999, Townsend 2002). En del av disse studiene er gjort i en amerikansk kontekst, som ikke uten videre kan overføres til norske forhold. En mekanisme jeg mener bidrar til å understreke fedrenes forsørgeransvar i en småbarnsfase, er ikke nødvendigvis knyttet til et mannlig forsørgerideal, men til et *kvinnelig omsorgsideal*. Fedrene har en oppfatning om at ”den gode omsorgen” og ansvaret for barna i en småbarnsfase, er kvinnelig konnotert. Fedrene opplever at småbarnsfasen er preget av å dekke barnets behov, og at kvinnen er den som best imøtekommer disse behovene. Jan uttrykker at ”jeg vet ikke hva jeg skal gjøre med barnet før det er blitt ett år”. Petter er inne på at ansvar og preferanser kan endre seg med livsfase. Etter permisjonstiden valgte kona å gå over i dagjobb. Ved at hun tar hovedansvaret for sønnen de første månedene, forsterkes Petters økonomiske ansvar både i ren inntjening og i hvor hovedfokuset ligger for de ulike partene i familien. Spenningen mellom forsørging og omsorg for barn er sterkest i denne fasen, ved at det forsterker mønstre der kvinnen opparbeider seg ”omsorgskompetanse” og han ”forsørgerkompetanse”.

Petter mener imidlertid at fordelingen av ansvar mellom forsørgelse og omsorg, ville vært mer interessant dersom han og partneren hadde like jobber, sammenfallende preferanser og det fremdeles var klare forskjeller. Dette er tilfellet for informant Tommy. Han og kona har samme utdanning og stilling i samme bransje. Verken han eller kona ønsket å gi opp karrieremulighetene da de ble foreldre. Da spørsmålet om permisjon meldte seg, og til tross for at de begge ønsket å ofre minst mulig på karrierefront, landet de på den skjevste mulige fordelingen. Til tross for likt utgangspunkt, bærer delingen de har blitt enige om preg av hans økonomiske hovedansvar mot hennes større omsorgsansvar.

Denne delen av intervjuene preges av biologiske diskurser om mødre som den mest naturlige omsorgsgiver. Det er de ”naturlige behovene” som forklarer fordelingen av permisjonstiden. I

Norge opplever kvinner ofte motstridende forventninger til utforming av morsrollen (Ellingsæter 1998). Petter sier at han og konas arbeidsdeling, der de ”gjør de samme tingene, men hun gjør mer av alt”, er blitt til av helt praktiske årsaker. Formuleringen ”å avlaste” viser at det for noen av informantene er slik at kvinners omsorgsansvar i det daglige går hånd i hånd med hans frakobling fra det samme omsorgsansvaret:

Det er ikke viktig i seg selv å dele helt likt. Men når jeg har fri, da kan jeg avlaste, så hvorfor skal jeg ikke det? Det er viktig ovenfor sønnen min å vise at når jeg er hjemme så er jeg hjemme like mye som min kone. Jeg vil ikke vise at jeg gjør andre ting enn moren hans gjør (Petter).

Økonomisk innovasjon og mentalt forsørgerarbeid

Ingen av konsulentfedrene har tilsvarende erfaring med en hovedforsørgerrolle over en så lang tidsperiode som Kevin i eksempelet ovenfor. De har ikke lignende historier om å oppleve det som sitt ansvar alene å sikre familiens ”overlevelse”. I informantenes fortellinger kan det å utvise økonomisk *ansvarlighet* bidra til å knytte farsansvar til forsørgelse. For konsulentene kommer ansvarligheten til uttrykk gjennom det å være en ”karrieremann”. De legger stor vekt på og mye av sin identitet i det å ha utdanning, bygge en karriere og ha en plan som er langsiktig, forstått som en investering i familiens trygghet på lang sikt. For flere sikres dette ved å investere i en CV som gjør at de kan ”velge og vrake” blant jobber senere. Denne handlekraften kan også uttrykkes som *økonomisk innovasjon*. David sier at han med sitt yrke kan kjøpe en fleksibilitet andre ikke kan. I en periode hadde han og kona barnehage i hjemmet. ”Det var andre som drev, men de brukte huset vårt da vi var på jobb. Det var en veldig god inntekt, og jeg forsøkte å markedsføre den til flere”. David ønsket også ”å trikse til” foreldrepermisjonen slik at familien skulle få mer tid sammen, men kona er ”mer korrekt”. Davids og flere andre av konsulentenes fortellinger uttrykker at en forsørger er en person med økonomisk handlekraft, en kreativ innovatør som både har mulighet til å kjøpe fleksible løsninger og oppnå inntekt på flere måter.

For flere av fedrene kommer økonomisk ansvar til uttrykk ved å utvise ansvarlighet i bruk av penger, eksempelvis ved å initiere sparing, forvalte de største postene ved økonomien eller å være den som til syvende og sist vurderer familiens økonomiske situasjon. Flere sier at de har rollen som den som utviser størst forsvarlighet når det kommer til forbruk. Det er særlig der han tjener en del mer enn partneren at denne rollen blir tydelig. Jan er klar på at konas reduksjon i inntekt må ha en konsekvens for forbruket:

Når en tjener likt blir det ikke diskusjoner, da er det ikke et problem for noen. Vi vil fortsatt ha god økonomi i husholdet samlet, men ville ideer om å kjøpe ny sofa eller en pyntepute til 2500 i byen en lørdag, det vil jeg sette spørsmålstegn ved nå (Jan).

Rollen som ”økonomiansvarlig” betyr ikke nødvendigvis at fedrene bruker mindre penger på materielle ting, men heller at det er de som har en overoppsyn med den delen av familielivet. I tillegg til dette overblikket, er administreringen av pengene i alle tilfeller fedrenes ansvar. I noen av parene står kvinnene helt på siden av forvaltningen av familieøkonomien, mens i andre forteller fedrene at partneren tar ansvar for ”mindre ting”, som innkjøp av klær til barna og handling av matvarer. Noen av disse svarene tenderer mot en nedvurdering av partnerens innsats i forvaltningen av familieinntekten, samtidig som fedrene i andre deler av intervjuet gjør det klart at de ønsker seg det fulle ansvaret for administreringen av denne.

En annen viktig side ved forsørgeransvaret er at fedrene opplever at de i større utstrekning enn sine partnere gjør det jeg har valgt å kalle ”mentalt forsørgerarbeid”. Dette kan bety at de opplever å gjøre flere økonomiske vurderinger og har flere økonomiske bekymringer enn partneren. Innledningsvis i teorikapittelet skrev jeg at Wærness’ forståelse av omsorg og omsorgsrasjonalitet går ut over praksis og ren handling, omsorg er også *sinnelag*, uttrykt gjennom hengivenhet og empati. Omsorgsarbeid representerer en egen form for rasjonalitet, og begrepet åpner for å se mennesket både som rasjonell og som omsorgsgivende, emosjonell aktør. Omsorgsarbeidet har et *sinnelagsaspekt* (Leira 2004:70-75). Dette mener jeg kan overføres til måten vi må forstå fedrenes forsørgerrasjonalitet. *Det mentale forsørgerarbeidet* kommer særlig godt frem når fedrene gjør ulike tankeeksperimenter eller skisserer scenarier hvor deres forsørgerevne ville være truet eller under press. Flere av politimennene sier at de av og til sammenligner seg med andre rundt seg som har usikre jobber eller dårlig økonomi. ”Jeg er glad det ikke er meg, jeg står jo for den største inntekten. Da hadde vi kanskje ikke klart oss”, sier Knut. Andre av informantene antyder at de ville synes det var vanskelig å gå mye ned i stilling eller å være veldig lenge i permisjon. For Lars er det blitt en økonomisk bekymring at kona ikke er i fulltidsjobb. Den kontinuerlige vurderingen av familieøkonomien og bekymringen for den langsiktige økonomiske situasjonen opplever Lars at han er alene om. Avveiningen før paret valgte å forsøke å bli gravide var langt på vei hans vurdering av den økonomiske situasjonen. Han sier: ”jeg satt meg ikke ned og regnet, men jeg satt meg ned og tenkte om vi hadde økonomien til det”. Nå gjør han vurderinger på om de har råd til at hun går ned, eller om det går greit at hun går tilbake i full jobb. Vurderingen tar form av en

rasjonell kalkulasjon med utgifter og økonomisk handlingsrom. Lars forteller om situasjoner tidligere der han har måttet ”sette foten ned” for konas forbruk, eller initiere sparing:

Ja, hvis en regning ikke er betalt, så er det min feil. Jeg er veldig komfortabel med det ansvaret. Hvis jeg ikke ville hatt det ville jeg blitt litt gal. Hun tar lett på det. Jeg tar ikke lett på det om vi skulle få betalingsanmerkninger og slikt (Lars).

Økonomisk ansvar i denne forstand dreier seg ikke kun om eksakte beløp eller hvem som har høyest inntekt. De nøyaktige beløpene betyr ikke nødvendigvis så mye for alle fedrene. Det finnes likevel en mentalitet rundt det å være den som styrer økonomien og en identifikasjon med en slik oppgave. Det kan synes som at hun ikke i like stor grad har *plikt* til å være hovedforsørger som det han har. Dette kommer til syne når fedrene forteller om valgsituasjoner der det blir nødvendig eller mulig for en part å redusere stilling for å imøtekomme krav på hjemmebane. Fedrene er stadig ”i beredskap” til å være hovedforsørgere. De er i posisjon til å gi partnerne sine ”tilbudet” om å velge en stilling som medfører lavere lønn eller mindre stillingsbrøk, slik flere uttrykker det. Deres egen arbeidsmarkedstilknytning er knyttet fullt og helt til fulltids- og overtidsarbeidet.

5.2 Relasjonelle forhandlinger

Ulrich Beck (1997) har via sine “store begreper” og samfunnsdiagnose, forsøkt å vise at beslutninger og valg er blitt en sentral og tvangsmessig del av individers liv. Begreper som ”valgbiografi” og ”forhandlede familier” er ideer som kan peke mot en endring i måten individuelle mødre og fedre utformer familieliv. Stadig flere studier anvender terminologi og tankegods fra individualiseringsteorier, og påpeker at nye livsstilsvalg kan være kompliserende faktorer for moderne familieforhold, nettopp fordi det blir mer nødvendig enn før med kommunikasjon, forhandling og diskusjon (se for eksempel Rijken og Knjin 2009). Hva angår måten familier faktisk tar beslutninger, står økonomisk rasjonelle perspektiver, som Becker representerer, på mange måter i et motsetningsforhold til kulturteoriene. Becker (1991) fokuserer på aktørers søking etter gevinst og nyttemaksimering i de fleste av livets forhold. I en kontrast til dette står kulturteoriene med en antakelse om at valg om barn og valg i familien tas på bakgrunn verdiorientering, selvrealisering og sosiale normer (van de Kaa 1987). Begge retninger kan kritiseres for å nedtone betydningen av samordning, kommunikasjon og forhandling mellom parter med ulike preferanser for arbeid og familie. Fedrenes forsørgerpraksis står i et gjensidig påvirkningsforhold til både andre i deres

omgivelser og samfunnet i stort. I mange av livets store og små valgssituasjoner samarbeider, forhandler og samkjører fedrene egne preferanser med partner, barna, omgivelsene, arbeidsplassen samt hva som er normer for godt foreldreskap. Hvordan foregår forhandlingen langs de ulike relasjonene? Hvordan er samarbeidsklimaet? Er de endelige løsningene kommet til gjennom sammenfallende preferanser eller ved at en av partene innretter seg?

Forhandling med partner

Fedrene gir inntrykk av at det er få forhold ved familielivet som *ikke* er underlagt argumentasjon. Alle typer valg og ordninger krever begrunnelser, og er ikke gitt på forhånd. Ordet *forhandling* dukker ofte opp når fedrene skal beskrive måten de kommer frem til beslutninger i familien. Forhandling later til å være en *form på samlivet* for informantene. Det er en del av intimiteten mellom dem og partneren, som det å være to ”prosjektledere” henspiller på. Familien som prosjekt krever kontinuerlig avklaring, forhandling og argumentasjon for ulike løsninger, og dette har for det meste en positiv valør i intervjuene. Forhandling og diskusjon om forsørging har ofte *tid som omdreiningspunkt* og begrunnelse. Det å få barn endrer også *formen* på forhandlingen og premissene for ulike løsninger endres når en får barn. Etter at han og kona fikk barn har Petters jobb blitt ”en diskusjon i familierådet”. Petter får prioritere jobb fordi han trives godt og tjener godt. Kona har redusert sine karriereønsker og gått ned til dagjobb, som er uvanlig i hennes yrke. Petter svarer slik når jeg spør hvordan en slik samtale utarter seg:

Det kan være jeg sier at jeg har tenkt at jeg må finne en annen jobb fordi det ikke vil funke over tid. Så snakker vi litt rundt det, og hun er veldig støttende og sier at vi skal prøve dette. Det fungerer greit så lenge vi opprettholder fordelingen slik den er nå. Hun er fornøyd nok med jobben hun har, og jeg har fått anledning til å følge min karriere. Det ligger i bunnen av alle diskusjonene (Petter).

Diskusjonen Petter beskriver er preget av åpenhet og en samtale der partenes ulike synspunkter drøftes med det mål å finne en felles løsning. Fortellinger om hvordan slik forhandling foregår, viser at det samtidig foregår en mer skjult tidsforhandling. Haavind har anvendt forhandlingsbegrepet, og introdusert forhandlingens ordløse og indirekte karakter (Haavind i Syltevik 2000:106). En implisitt måte å kommunisere på skjer ”gjennom gester eller ansiktsuttrykk” (Ahrne og Roman 1997:6). Petter opplever at han har klarsignal til å presse på inntil hun uttalt sier stopp og setter ned foten. Han sier at ”med mindre vi tar et aktivt valg i fellesskap om at nå er det nok, så er det ikke noen endringer å spore”.

Beslutningsprosesser kan bære preg av implisitt eller eksplisitt kommunikasjon og forhandling, og være basert på ulike former for argumentasjon avhengig av hva som diskuteres. Fedrene viser at en del av beslutningene som tas rundt arbeidsdeling og økonomi blir til ved det en oppfatter at blir kommunisert indirekte. En av fedrene sier han opplever at partneren har endret jobb- og karrierepreferanser etter at de fikk barn. Dette brukes i sin tur til å argumentere i favør av egen arbeidsinnsats, og som en form for ”tillatelse” til å prioritere jobb. I et annet tilfelle skifter hans fortelling mellom det at hans jobb er en diskusjon som er ”oppe til stadighet” og at han *føler* at det er ok for kona.

Eksemplet ovenfor spiller direkte inn i en fersk debatt rundt hvordan en skal forstå tradisjonell familietilpasning og kvinners karriereoppofrelse i par der både han og hun er høyt utdannede og i karriereyrker (Halrynjo og Lyng 2010a og b, Steen-Jensen 2010). En sentral disputt er hvorvidt kjønnsstradisjonelle valg skal forstås som en samordning mellom to foreldre som foretar frie valg, eller et valg der den ene underordner seg den andres karrierepreferanser. Empirisk er dette et vanskelig felt å manøvrere i. Jeg finner at familiens forsørgermodell blir til som et resultat av at hans karrierevalg får forrang for hennes, men at løsningen likevel oppfattes som i tråd med hennes endrede preferanser etter å ha blitt mor.

En lignende beslutningsmekanisme gjelder også for politimennene. Kevins historie synliggjør at familiens forsørgermodell er et resultat av en rekke implisitte forhold, som hans opplevelse av et ansvar for familiens økonomiske ve og vel. Kevin opplever at det økonomiske ansvaret først og fremst er noe han tillegger seg selv, og slik er hans avgjørelse om stor jobbinnsats vel så mye forbundet med hans egne vurderinger, som med åpen forhandling med partneren. Kevins stilte heller ingen spørsmål ved at kona ønsket å være hjemme flere år. Det var ”naturlig” at han hadde tre jobber og hun ingen. ”Hun måtte egentlig være hjemme, men hun ville jo”. Espen sier at han ikke vet om kona har gjort ”bevisste valg” da hun valgte læreryrket. Hennes yrke er mer familievennlig enn hans skiftarbeid i politiet. Selv har han ikke gjort noen tilpasninger, og at hun må være alene med barna hver tredje helg er et ansvar hun ”bare får ta”. Ordningen har i følge Espen kommet på plass som et nødvendig onde, heller enn et aktivt valg. På spørsmål om hvordan kona opplever arbeidsdelingen, sier han at det godt ”kan hende” at hun finner den mer urettferdig og slitsom enn han. Espen tror det er når barna blir større og i større grad deltar på fritidsaktiviteter det vil bli virkelig strevsomt. ”Jeg krysser den veien når den kommer. Det er ikke så utfordrende ennå. Det kan hende kona føler mer på det, men hun har ikke uttalt det direkte”. Det kan tyde på at fedrene opplever en

større rett til *ikke* å ta initiativ, ofte ved å overse hva som må gjøres eller la være å ha en åpen forhandling. For flere fremstår det å ta et større økonomisk ansvar som det eneste rette når kona legger ned all sin tid i omsorgsansvaret. De empiriske observasjonene gir ikke grunnlag for entydige slutninger.

Forhandling om farsrollen

My child arrived just the other day;
Came to the world in the usual way
But there were planes to catch and bills to pay.
He learned to walk while I was away.
He was talkin' 'fore I knew it.
And as he grew he said,
"I'm gonna be like you, Dad.
You know I'm gonna be like you"⁶.

Under intervjusamtalen med Preben om hvilke ønsker han har for et godt farskap, henviser han til sangen som verset ovenfor er hentet fra. Teksten oppsummerer på mange måter det som synes å være en kollektiv bekymring blant fedrene, bekymringen for å være fraværende fedre (se for eksempel Holter og Aarseth 1993, Brandth og Kvande 2003). Tommy sier at ”det ville vært kjedelig hvis jeg på et tidspunkt skulle bli anklaget å ha vært en dårlig far, en som aldri var til stede”. Hovedbestanddelene i det gode farskapet er å bruke tid med barna, være nærværende i lek, lekser og fritidsaktiviteter. At majoriteten av døgnets timer går til en krevende arbeidshverdag oppleves derfor med en viss ambivalens. Fedrene kobler sin tidsbruk til moralske spørsmål om godt og dårlig foreldreskap, og knytter denne til en klassisk ”fravær versus nærvær”-dikotomi som ofte brukes i litteratur om menn og maskuliniteter (Holter og Aarseth 1993). Informantene forholder seg til en sosial konstruksjon av eller diskurs om farskap som noe som forutsetter tid, nærhet, tilstedeværelse og oppfølging. Informantene omtaler det å få barn som det viktigste valget i livet, og en livsomveltning som krever endring og tilpasning av livsstil og tidsbruk.

Hva kommer det av at fedrene så unisont trekker frem fravær som en frykt? En mulig tolkning er at det er fordi det har en viss rot i virkeligheten. Petter jobber fra elleve, tolv og opp til seksten timer om dagen, og helgene er synonymt med familietid. Han ser menn i firmaet som får familieliv med barn til å fungere, dersom de forsaker noe. Han sier at ”enten ser man det

---

⁶ Utdrag fra sangen ”Cats in the cradle” av det amerikanske rockebandet Ugly Kid Joe. Sangen er fra albumet ”America’s least wanted” fra 1992.

som en veldig stor verdi å være hjemme om ettermiddagene og være med på det som skjer, ellers synes man det er tilstrekkelig å gjøre det i helgene”. For andre av informantene ligger ønsket om nærvær mye i det å gjøre ting alene med barnet. I all hovedsak er mors permisjonstid blitt hennes ”alenetid”, mens fars kvote er familietid som anvendes til å gjennomføre store feriereiser og felles prosjekter. Jan sier han ønsker han hadde ”visst bedre” da permisjonstiden skulle fordeles, og Espen sier at ” gutta surfer litt bak” i bestemmelser som gjelder barnet. Flere av fedrene setter ord på et ønske om å få ha egen tid med barnet der en selv setter premissene. Fedrene vil gjøre det annerledes ved neste korsvei, som Jan, som vil ”kreve” mer permisjonstid med neste barn, for å gjøre ting ”my way”. Ut fra disse fortellingene virker det ikke som tid med barn i like stor grad er oppe til forhandling som mange andre sider ved foreldreskapet.

Fortellingene om fedrenes måte å være foreldre på går i retning av omsorgsfarskapet, preget av nærhet, kommunikasjon, tid og felles opplevelser. Men også i relasjon til barna kommer en del av de ønskene om optimalisering som viste seg i deres tilnærming til forsørging, til uttrykk gjennom sosialisering og det å utvikle potensial hos barna. Aarseth skriver at det særlig er middelklasseforeldrene som er opptatt av å utvikle barnas ferdigheter og talenter (Aarseth 2008b). Dette gjenfinner jeg hos fedrene. De ønsker seg tid alene med barna, følge deres utvikling, lære dem saker og hjelpe dem til å bli *sosialt kompetente*. De forbinder det med stort nederlag dersom barna skulle mislykkes. En involvert far som ønsker å oppleve at han behøves i barnas liv. En del av informantene opplever egen rolle som den som aktiviserer, setter grenser og er streng. Jan sier at kona klart er den mer ettergivende parten, hun ”laller med barnet”. Han sier at “når [sønnen] er hjemme med mor gjør han det, men han prøver ikke en gang når han er kun med meg. Menn tar rollen av å være prinsippfaste, mens mammaene sier, han får jo lov, den lille godingen”.

Det er hovedsakelig politimennenes forsørgerrasjonalitet som har disse elementene av en tradisjonell mannsrolle, og dette kommer best til uttrykk i fortellingene om hjemmet og foreldrerollen. Et par av fedrene ser sin måte å være pappa på som rollen som den strenge og disiplinerte. Fedrene forventer mer av barna, blir fortere sint enn mammaene. De ønsker å sette faste rammer for barna, og Kevin understreker at han er ”far, ikke bestevenn” ut fra en begrunnelse om at ”jeg er oppdratt sånn selv”. En del av disse fedrenes oppgaver er å få barna til å fungere i sosiale sammenhenger. Disse fedrene har en mer klassisk arbeidsfordeling hjemme, de har oftere rollen som en streng pappa. Gjennom jobb med ungdom, organisert

kriminalitet og narkotika har de alle en sterk bevissthet om samfunnets mørke sider, og betydningen av voksenpersoner som kan være veiledende ovenfor barna. De opplever at farene unge møter er både moralske og fysiske. Særlig i politiintervjuene, der trekk ved yrkessituasjonen trekkes inn i rollen som forelder og oppdrager. Noen omfavner rollen som faren som den strenge, oppragende, som ville sett på barnas mislykkethet som et stort nederlag. Dette bidrar til å understøtte en tradisjonell farsrolle som de henter inspirasjon fra i politiyrket. Å sørge for å beskytte barna fra en side av samfunnet de selv møter i sin jobbhverdag, som flere omtaler som en ”verden utenfor som ikke er så snill”. Å understreke faren som den strenge, som beskytteren underbygger det å være en pålitelig forsørger.

5.3 Risiko

I teorikapittelet antydnet jeg at fremveksten av flere parallelle og ustabile forsørgerregimer kan bety ny usikkerhet og risiko for individer. Esping-Andersen skriver at kvinnerevolusjonen foreløpig er ufullstendig, fordi kvinner har hatt en større ”maskulinisering” av sitt livsløp enn at menn har nærmet seg en kvinnelig livsførsel (Esping-Andersen 2009:99). Risikoen er ”kjønnet”, da det er knyttet ulike kostnader, både sosialt og materielt, til å bryte kjønnsnormer. Perspektivet finner gjenklang i individualiseringsteoriene og det Beck beskriver som en individualisert risiko der individer i større grad opplever ansvar for utformingen av sitt eget liv. Perspektivet kan bidra til å belyse om det er forbundet opplevelse av risiko til det å skulle utforme farskap i et samfunn med færre orienteringspunkter.

Jeg leser fedrenes fortellinger om betydningen av trygghet som en reaksjon på og tilsvar til en opplevelse av risiko. En kan si at *å være forsørger for barn endrer forestillingen om risiko*, både materielt og sosialt. Det vil si at risikoen kan være rent økonomisk, og bunne i en bekymring for ikke å være i stand til å forsørge familien. Men den kan også være knyttet til arbeidet, og det å skulle bevare sin posisjon som forsørger ved kontinuerlig å oppgradere sin kompetanse og oppfylle ”synlighetskrav” på jobb.

Forsørgerrasjonalitet versus karriererasjonalitet

Hva angår direkte økonomisk risiko står ingen av informantene i fare for å miste jobben eller at deres inntektsgrunnlag svekkes på en omfattende måte. Konsulentene beskriver en ”behagelig” økonomisk situasjon, der det å få barn ikke fører til en stor inngripen i verken forbruk eller livsstil generelt. Imidlertid er det tydelig at det å ha små barn er en fase av livet

hvor fedrene er lite villige til å ta unødige sjanser økonomisk. De forsikrer seg om at partneren har rett til foreldrepenger og støtteordninger, og vitner om et ønske om økonomisk sikkerhet også utover permisjons- og småbarnsperioden. I utvalget er det forskjell på hvordan den økonomiske risikoen ved valg erfares. Manglende risikovilje kommer til uttrykk når det gjelder å satse på ting som kan svekke deres inntektsgrunnlag i en småbarnsperiode. Konsulentene er opptatt av å skape en plattform over tid og et mulighetsrom som kan tas i bruk senere, enten det er i form av en økonomisk buffer eller det å kunne velge jobber med bedre betingelser.

Det er en periode nå med barn at jeg tenker at man skal "safe" litt. Jeg ser for meg på sikt, når en har betalt ned mer lån, når barna blir eldre, at jeg har lyst til å gamble mer. Kanskje gjøre noe helt annet. Spesielt økonomisk, men også tidsmessig (Preben).

Flere lignende refleksjoner viser at konsulentene ikke opplever det å skulle forsørge familien som tyngende eller vanskelig. Jan understreker at det riktignok er lett å ha en slik holdning til økonomi når en "har nok". Selv vil han aldri strevet etter de siste 100 000, men prioriterer familien i stedet. "Stilt ovenfor en stor oppgave på jobb går jeg heller hjem enn å *overlevere*", sier Petter. Heller ikke de økonomiske konsekvensene det vil få at kona gjør forsakelser i arbeidstid, bekymrer Petter og pensjon tenker han "i alle fall *ikke* på". Likevel kommer en lønnsomhetsargumentasjon inn når det gjelder hvem av foreldrene som skal gjøre inngrep i sin arbeidstid og arbeidsmønstre. Fedrene sier at "det vil koste mer å ha meg gående hjemme. Dette spriket i argumentasjon gir en påminnelse om at det er vanskelig å gjøre et analytisk skille mellom *forsørgerrasjonalitet* og *karriererasjonalitet* i konsulentfedrenes fortellinger. Konsulentene avviser at deres store tidsinvestering på jobb har med krav til forsørgelse å gjøre. Det er flere ting som tyder på at fedrene har arbeidsplasser med krav til tilstedeværelse og synlighet, fleksibilitet og stor innsatsvilje.

Hvordan arbeidstakere i eliteyrker kan oppleve jobben som en "grådig institusjon" er godt belagt empirisk. Ulf Mellström (2006) har studert hvordan arbeidsmarkedet og yrkesidentitet setter begrensninger for menns utøvelse av farskapet. Han finner at menn i høyt teknologiske karriereyrker er underlagt forhandling mellom to sfærer med ulik rasjonalitet som til dels er motstridende. Blant konsulentene er denne risikoen knyttet til ikke å være en foretrukket lagspiller. De møter krav om å gi "det lille ekstra", enten i form av tid og tilstedeværelse eller faglig påfyll og pleiing av nettverk. Risikoaspektet for dem handler om ikke å være attraktive kollegaer og få nye interessante prosjekter, å være en "nasjonal veiviser", slik en av

informantene uttrykker det. Tommy viser til det han kaller en ”bruk- og kastmentalitet” i konsulentbransjen, som gjør at en må gjøre seg attraktiv og nødvendig hele tiden. Det er ”dårlig cred” ikke ”å tjene selskapet”, og den sosiale aksepten som kommer gjennom høy tidsinvestering er sentralt. Flere er innenfor bedrifter som stiller krav til avansement i gitte tidsintervaller, og de langsiktige godene oppleves som så store at fedrene ønsker å innfri.

Det er utfordrende å ha forventninger til alt man skal gjøre i arbeidslivet dersom man er høyt utdannet. Vi skal gjøre ti ting samtidig, informasjonen går utrolig kjapt med alle teknologiske hjelpemidler. Du skal respondere på mail og SMSer hele tiden. Det er stressende (Jan).

Risikoelementet må også forstås ut fra det som synes å være en *maskulin undertekst* i deres arbeidssituasjon (Kelan 2008). Konsulentfedrene forhandler med noen strukturer i arbeidslivet som handler om tilgjengelighet og synlighet. Tommy sier at ”det er langt mindre aksept i samfunnet for at en mann tar fri utover de ti ukene”, og henviser til at han opplevde en implisitt forventning om at han som far skulle arbeide og være synlig på jobb selv rett etter å ha fått barn. Det å ta ut mer permisjon enn ”pappaukene” blir betraktet som en brist i karriererasjonaliteten.

Den maskuline underteksten i arbeidet er tydelig også for politimennene. Politiets tradisjonelle praksisformer har i tidligere studier pekt i retning av maskulinitet som et viktig kjennetegn (Andersson 2003). I jobben ”på gata” gjelder det å være en del av alle stadier i prosessen – fra planlegging, til kartlegging, pågripelse, rettsmøter og oppfølging. Presset er betydelig når det kommer til arbeidstid, og Knut forteller om sin tidligere arbeidsplass at ”vi som ikke jobbet overtid på [avdelingen] ble sett rart på”. Det er av stor betydning av å leve opp til ryktet om å jobbe lange dager, gjerne flere timer overtid. ”Går du hjem til tida, så får en det stempellet at en ikke gjør det en skal”, sier Lars. I begge arbeidskontekster kommer det frem ulike idealer som på ulike måter begrenser valgfrihet gjennom sosiale normer på jobb og forventninger.

Hos oss er det ikke noe status i å ha barn. Det er ungt miljø der. Det er litt sånn ”åh, er du familiefar, jeg er glad jeg ikke har unger”. Det er ikke status i politiryket. Politiet er opptatt av å leve opp til dette ryktet om at vi skal være lenge igjen på jobb, du har gjort det skikkelig hvis du sitter fem timer overtid. Går du hjem til tida, så får en det stempellet at en ikke gjør det en skal (Lars).

For politimennene, som ikke har en uttalt karriereplan, synes de økonomiske avveiningene å være av noe større betydning. Dette kan henge sammen med at deres grunnlønn er lavere, de

har partnere med lavere inntekt og stillingsbrøk og opplever at de i større grad er avhengig av overtidsbetaling utover fast lønn. Kevin sier ”Da vi vurderte om hun skulle være hjemme ville jeg ikke vurdert å bytte jobb, for å si det sånn. For det er der jeg er nå at pengene er”. Men politifedrene har også et uttalt ønske om hele tiden å *gjøre seg attraktive for å ivareta en trygg arbeidsposisjon*. I fedrenes forsørgerrasjonalitet er det ikke lett å skille hva som er valg og prioriteringer ut fra økonomisk nødvendighet, hva som er preferanser for en selvrealiserende jobb og hva som er arbeidsplassens uformelle krav og spilleregler.

Intimitetsrisiko

Beck og Beck-Gernsheim (2002:124) skriver at barn er blitt en ”yrkesmessig, økonomisk og eksistensiell risiko”. Innebygget i moderne samliv og relasjoner finnes en ustabilitet som gjør familie til et nødvendig, men også til et mer umulig prosjekt. Fedrene opplever en risiko for at nære relasjoner skal svekkes som følge av deres arbeidsinnsats. Flere av politifedrene har en oppfatning om at skilsmisseraten i politiet er svært høy, som følge av ugunstig arbeidstid og mentale krav ved arbeidet. Kevin opplever at det særlig er barna som lider under hans store arbeidsinnsats, og er bekymret for relasjonen han har til dem.

Sånn vi lever i dag er ikke optimalt. Man jobber mye, det tar mye tid og energi. Så er det å gjøre sosiale ting, forventninger, du gjør mer enn det som forventes, karrierevei. Barna må klare seg, være alene. Jeg var ikke alltid der da barna mine var små. Jeg var aldri hjemme med sønnen min, jeg tok ikke del. Det er synd at jeg gikk glipp av den perioden (Kevin).

Kevin kjenner på en bekymring for at barna ikke skal ønske han i livet sitt når de blir eldre og kan velge selv. Dette på grunn av at han ”ikke alltid var der”. Det at mor har vært mer hjemme, har ført til at båndet til henne oppleves mer slitesterkt og naturlig enn barnets bånd til han selv. Kevin sier at han håper barna opplever forholdet mellom dem så godt at de ønsker å ha kontakt med han senere. Han sier ”jeg lurer på hvor mye jeg skal mase og dra de i en retning, for at de ikke skal hate meg når de blir 18 år”.

Knut og flere av politifedrene knytter risiko direkte til polityrket. Det er det å ha barn hjemme som gjør at de tenker særskilt over at jobben ”på gata” ikke kan innebære *for stor* risiko for dem selv. Espen forteller at hans ”mantra” etter at han fikk familie har vært alltid å skulle komme hjem fra jobb. Han unngår for stor risiko i skarpe situasjoner. Han ønsker ikke at kona og barna skal ”havne i uløkk” fordi han har gjort noen ”dårlige valg”. Fortellingene vitner om et ønske om å unngå tap av status og posisjon. Men dette kan også være knyttet til

den økonomiske risikoen det ville medført dersom familiens materielle nivå ble svekket. Et sterkt kommunisert poeng i intervjuene, var betydningen av livsstil, forbruk og materiell trygghet.

5.4 Status og materiell forsørgelse

I demografien bygger flere forklaringer på endret fruktbarhetsnivå på hva som *hindrer* folk i å få barn, eller hvilke kostnader som er forbundet med å få barn (se for eksempel Heiland m.fl.2008). Som nevnt i teoridelen, har Caldwell og Schindlmayr (2003) med sin økonomiske teori, ment at verdistrømmene endrer retning i det moderne samfunnet. Zelizer har med en mer sosiologisk inngang vektlagt at det har skjedd en endring i den sosiale konstruksjonen av barndom. Barn viser en kompleks interaksjon mellom økonomi og ikke-økonomi, mellom marked og humanistiske verdier (Zelizer 1994:211). Å snakke om barn i markedstermer og hvilke gevinster og kostnader som er forbundet med foreldreskapet, fører tankene mot det å anskaffe en vare. I denne siste delen av diskusjonen om forsørgerrasjonalitet vil jeg vise hvordan status kan uttrykkes gjennom det å være en trygg forelder, og hvilken rolle økonomi spiller i dette. Hvor viktig er materiell standard i fedrenes opplevelse av forsørgeransvar? Hva opplever de at de vil miste dersom familiens samlede inntekt går ned?

Barn som status og disiplineringsmekanisme

David er inne på en form for ”gevinsttenkning” når han snakker om at å få barn kan være positivt for jobb, og en del av det å bli en seriøs voksen. Han mener at det å bli far kan bidra både til å komplettere et samliv og å motivere på jobb. Flere uttrykker at det å bli far har gitt både emosjonell trygghet og modenhet, og en større sikkerhet i møte med store bedriftskunder. En sier at han er utsatt for en ”dobbel disiplinering”, der både kona og hans tre år gamle sønn setter rammer han har nytte av på jobb. Til grunn for dette utsagnet ligger et relativt skarpt skille mellom livet hjemme og livet på jobb. Tiden med familien blir opphøyet til noe spesielt, unikt og ekte for hver familie. Brandth (2007) har funnet at det å bli fedre gjør at menn kommer mer inn i omsorgspraksiser og gjør at de kan trekke med seg andre egenskaper og perspektiver inn i arbeidslivet. Arbeidet og hjemmet er sfærer med ulik rasjonalitet, og tid med barnet kan være en motsats til effektivitet og tidsdisiplin. Fedrene vektlegger samtidig at det å ha barn bidrar til en effektivisering og innovasjon på jobb (Holter 2007b). Det kan kanskje best beskrives som at forelderrollen gir en slags ”emosjonell kapital”

som lar seg omsette til trygghet i jobben, slik som når informantene snakker om synergieffekter mellom jobb og hjem.

Fedrene opplever at barn sender signal om status og posisjon. Den symbolske kapitalen ved barn signaliserer at en er en ordentlig familie, en bekreftelse på et fullverdig liv (Jensen 2004:223). Konsulent Tommy sier at ”det er blitt mer status å ha råd til å ha flere barn. Det er en investering i tid og penger”. Å kunne ”ta seg råd” til ulønnet familietid, fritid og lange ferier er luksusgoder som ikke er alle forunt. Jan opplever at han representerer en generasjon med store krav til omgivelsene og særlig arbeidsgiver:

Dagens arbeidstaker har mye større forventninger til arbeidsplassen i forhold til fleksibilitet og frihet, trening i arbeidstiden, masse goder Familie som verdi er på vei tilbake. Dette med fritid, barn og familie, det verdsettes høyere (Jan).

Denne siden ved forsørgerrasjonalt går ut på at det å jobbe ikke kun er en økonomisk nødvendighet, men som å *sørge for at familien har en viss livsstil*. Slik kan det å finne en egnet partner og ha det ”rette livsløpet” bli vel så viktig som kravet til forsørgelse, slik jeg har vært inne på i forrige kapittel. Et flertall av informantene effektiviserer familielivet ved å kjøpe hjelp til hjemmet. Informantene snakker om belønninger i arbeidsmarkedet på den ene siden og livsstilspreferanser og livshorisont på den andre siden, men er de så forskjellige? Gevinster som kan oppnås i arbeidslivet og gevinster av familielivet er ikke skarpe motsetninger. Både et trygt arbeidsforhold og mulighet for familietid kan signalisere status og posisjon.

”De rike vil ha barn, gjerne flere enn tre, for da har du mulighet til å ha kona hjemme, det kan være status”, sier Kevin. Den samme verdsettingen av familie gjenfinnes hos politimennene, men forestillingen om godt familieliv er iblandet en mer kjønnskomplementær familiemodell. Lars sier at ”det ville vært bedre om en av oss ikke jobbet turnus. Eller at én av oss hadde en så god jobb at den andre ikke trengte å jobbe”. Utsagnet er i kjønnsnøytralt, men i andre deler av intervjuene kommer det tydelig frem at politifedrene opplever ønske eller mulighetsrom for andre arbeidstidsordninger eller redusert arbeidstid. Knut ville heller at kona skulle ta ut ulønnet permisjon enn å plassere sønnene hos en dagmamma han ikke kjente. Han sier at han heller vil ”leve smalere” deler av livet, og at en må sørge for å ha både tid og økonomi til å få barn.

“Det er en norsk standard på ting”

Forsørgelsens symbolkraft kommer til uttrykk gjennom å skape mulighet for en viss materiell standard og opprettholde et ønsket forbruksnivå. Fedrene erfarer, noen med en viss ambivalens, hvordan forbruk og kjøpekraft kan uttrykkes gjennom det å ha barn. Alle informantene vektlegger hvordan forbruk og spesielt forbruk knyttet til barn er noe de forholder seg nært til og tidvis opplever som et dilemma. Preben sier han kommer fra et møblert hjem, der det alltid har vært et sterkt fokus på trygghet. Han mener det har fulgt ham videre, og gjør at han vil ”safe”, satse på en lavere fastlønn med mindre risiko knyttet til arbeidsforholdet. Han opplever et press fra omgivelsene om å sikre en viss materiell standard når en får barn, først og fremst for å ikke skille seg ut på en negativ måte.

Ønsket om å tilby de samme eller bedre levekår for barna, følger Easterlins argument om forbrukspreferanser blir formet i samfunnet man vokser opp i. I det moderne samfunnet ligger en forventning om at hver generasjon skal kunne tilby bedre levekår for sine barn enn det de selv hadde (Easterlin 1980: 40). Ut fra fedrenes fortellinger er det tydelig at forbruk er sosialt bestemt. Ariès har beskrevet overgangen fra barn som produksjonsfaktor i familien til ”the king-child”, utløst av en ”enormous sentimental and financial investment in the child” (Ariès 1980:649). Fedrene inngår i mange relasjoner og arenaer hvor de daglig sammenligner sitt forbruk og sin livsstil med andre. Kevin sier han er glad at han var ung og ikke hadde rukket å opparbeide seg noen ekstravagant livsstil før han ble far. ”Jo eldre du er og jo mer du vet om ting, jo mer vant er du til å få ting. Det er ille for en 40 åring som har kost seg og gjort det meste, og så skal han være hjemme og bruke mindre penger på seg selv”. Kevin opplever at det å ha barn krever *visse ting*, og han betaler gjerne ”litt ekstra” for at sønnen skal ha de rette tingene.

Jeg skulle ønsket at vi var mindre økonomisk avhengig. Det er noe man er litt skyldige i selv og, en kjøper det huset, den bilen og skal dra på de feriene. En må underveis evaluere om det er riktig det man gjør nå. Man blir dratt med i suget av hva alle andre gjør (...) Man danner seg et bilde av en norsk standard, da. Så er det rart at de fleste er enige i at ting går så fort, tiden strekker ikke til, men ingen gjør noe med det (Preben).

Trygghet i denne sammenhengen handler ikke om å stå på bar bakke eller ikke å klare seg økonomisk når en får barn. Vurderingen av økonomisk situasjon er for flere av informantene knyttet til hva som letter inngangen til foreldreskapet, som en større leilighet eller et tryggere nabolag. Lars sier han ikke er bekymret for å ha råd til å få barnet, men for det å miste fleksibilitet i økonomien. Det er tydelig at han ønsker at de materielle rammene skal være frie

nok til å gjøre det han opplever at forventes av en forelder, men også til å bevare litt av luksusen ved livet man hadde. Gjennomgående viser politifedrene mer nøkterne forventninger til hvordan livet blir når en får barn:

Både jeg og henne er realister i forhold til livet. Vi har ikke en fantasi om hvordan det uansett ikke blir. Hun vil at jeg skal jobbe mer skift. Jeg får mer penger av sånn jeg jobber nå, og det er såpass mye penger å gå ned at jeg ikke er sikker på at jeg vil det (Kevin).

Forsørgerrasjonalitet som gjelder forbruk, er altså knyttet både til fedrenes holdninger og til livsfasen fedrene er i. Konsulentene uttrykker at de ikke er villige til å risikere å gå særlig ned i lønn eller bytte til en mer usikker jobb mens de har småbarn.

5.5 Oppsummering

Gjennomgangen av de fire dimensjonene ved forsørgerrasjonalitet har etterlatt flere paradokser og tvetydigheter. Alle fedrene opplever forsørgeransvaret som et de deler med partneren, samtidig som de aktiviserer sin ”forsørgerberedskap” i perioder der partneren ønsker å trappe ned innsatsen i arbeidslivet eller ta ut brorparten av foreldrepermisjonen. Forsørgerrasjonaliteten er noe som ”arbeides med”, endres og forhandles frem i mange av dagliglivets situasjoner og langs mange relasjoner. Den risikoen fedrene erfarer er både knyttet til å miste posisjon på jobb, men også det å skulle miste et viktig inntektsgrunnlag for familien. En annen sentral risiko er å miste tilgangen til familiesfæren og intimiteten den tilbyr. Der forsørgelse tidligere var menns vei til og garanti for en posisjon i hjemmet, opplever fedrene at en *for stor* innsats på arbeid i dag er en trussel for deres tilhørighet til familien. Jeg tolker det slik at en del opplever at de kan bøte på denne risikoen ved å gjøre tiden med familien mer økonomisk ”komfortabel”, og at en posisjon som trygg og robust familiefar kan signaliseres gjennom forbruk og det å ha råd til fritid.

Dette kapittelet har vist at fedrenes forsørgerpraksiser ikke kan betraktes som resultat av verken ren formålsrasjonalitet eller ren verdirasjonalitet. Hos Weber er kriteriet for formålsrasjonelle handlinger at aktøren ”rasjonelt avveier midler mot mål” (Weber 1999:44). En kompliserende faktor ved å skulle identifisere situasjoner hvor forsørgerrasjonaliteten forholder seg til mål-middeltenkning, er at fedrene har *flere konkurrerende målsetninger* og ambisjoner. En av disse, er å skulle oppfylle de krav til økonomisk forsørgelse som foreldreskapet forutsetter. De midler som tas i bruk for å oppfylle dette, er stor tidsinnsats på jobb og ved kontinuerlig å gjøre seg til attraktive arbeidstakere som oppfyller arbeidsplassens

formelle og uformelle krav. Det som er uklart er hvorvidt disse ”midlene” er knyttet til målet om forsørgelse, eller om forsørgerkravet i noen tilfeller brukes som unnskyldning for å jobbe mye. Med andre ord og litt forenklet sagt, er det vanskelig å skille karriererasjonalitet og forsørgerrasjonalitet i fedrenes fortellinger.

En siste målsetning jeg identifiserer i intervjuene, er ønsket om å leve opp til normen om godt farskap. Dette er oppsiktsvekkende sett i lys av individualiseringsperspektivet, der individer i den nye moderniteten er forstått som selvrefleksive og frisatte autonome aktører. I utformingen av godt farskap navigerer fedrene etter sosiale normer og retningslinjer i deres nettverk og referansegrupper. Heller ikke denne bestrebelsen har mange formålsrasjonelle trekk. Snarere uttrykker fedrene en usikkerhet og ydmykhet for foreldrerollen. Den er noe som *blir til underveis*, altså er midlene er viktigere enn målene.

Gjennomgangen har vært et forsøk på å forklare fedrenes *grunner for sin forsørgerpraksis*. Ved å dele forsørgerrasjonaliteten i de fire dimensjonene, er bildet blitt mer helhetlig og samtidig mer komplekst. Kapittelet har identifisert både de målsetninger fedrene har for sitt liv med barn, samt de valg og verdier de tar i bruk for å virkeliggjøre dem.

6 Konklusjon

Denne oppgaven har hatt som mål å undersøke fedres økonomiske foreldreskap. Ambisjonen har vært todelt og har for det første handlet om å undersøke betydningen av økonomi for å bli valgt som partner og det å skulle forsørge barn. Bakgrunnen for et slikt fokus, er det forhold at samfunnet preges av stadig mer likestilte praksiser i familier, samtidig som menns forsørgerevne fremdeles synes å ha betydning både for hvilke menn som velges som fedre og hvordan familien velger å organisere jobb og hjem. Denne tvetydigheten åpnet for en kvalitativ eksplorerende studie om betydningen av økonomisk farskap. Konsulenter i det private næringslivet og politimenn i operative enheter er eksempler på to yrkesgrupper som har ulike utfordringer ved å skulle utforme sin forsørgerpraksis. Selv om formålet med oppgaven ikke har vært å gjøre en systematisk sammenligning av gruppene, har analysen brakt frem *variasjoner i forsørgerrasjonalitet*.

Bruken av rasjonalitetsbegrepet har hatt to formål i oppgaven. For det første det å undersøke rasjonaler bak forsørgerpraksisene eller forsørgelsens *grunner*. Den andre er en mer teoretisk fundert begrunnelse, og har hatt Webers distinksjon mellom formålsrasjonalitet og verdirasjonalitet til grunn. I analysen har jeg gått ut fra at økonomisk foreldreskap setter i spill ulike former for forsørgerrasjonalitet hos informantene som kan hvile både på verdihensyn og mål-middel hensyn.

I dette avsluttende kapittelet vil jeg forsøke å systematisere de empiriske funnene jeg har gjort i oppgaven, gjennom å svare på de to spørsmålene jeg stilte innledningsvis. Øvelsen har vist seg å være krevende, da de empiriske observasjonene jeg har gjort bærer preg av tvetydighet. Som et utgangspunkt vil jeg si at den tvetydigheten jeg har funnet, støtter antakelsen om at empirisk forskning på forsørgelse ikke bør ha en ensidig inngangsport. Intervjuene har avdekket at forsørgingens *praksiser* i mange tilfeller ikke samstemmer med forsørging slik det uttrykkes diskursivt eller ideologisk. Observasjonene i oppgaven peker mot et mer overordnet spørsmål, nemlig ”hva ser vi når vi studerer mannsrollen?”. Det er lett å få øye på stor endring, ”fremgang” og nye maskuliniteter. Men det er også relativt lett å få øye på kontinuitet, stillstand og tradisjonalisme. På bakgrunn av mitt materiale skal jeg forsøke å oppsummere funn rundt det økonomiske farskapet og forsørgerrasjonalitet.

6.1 Forsørgelse og ”de nye fedrene”

Hva er en god partner og far fra et økonomisk synspunkt? Spørsmålet er stilt til materialet som et forsøk på å fange opp hvordan fedre vurderer forsørgerevne som en del av det å være en attraktiv partner og far. Fedrene i mitt utvalg opplever at egenskaper som reflekterer trygghet og stabilitet, er viktige elementer i deres attraksjon som fedre. Inntekt og høyere utdanning, det en kan kalle *forsørgeregenskaper*, er en sentral del av dette. Fedrene beskriver mekanismer i partnervalg og familiedannelse som viser at de i alle fall til en viss grad opplever at det skjer en sosial seleksjon. De knytter også forsørgeregenskaper til et maskulinitetsideal som bygger på økonomisk handlekraft, kreativitet og innovasjon.

Fedrene reorienterer seg økonomisk i overgangen til å bli far. Å få barn setter begrensninger for en selvrealiserende livsstil, og fokus forskyves fra uansvarlighet til økonomisk trygghet. Ønsket om barn utviklet seg for mine informanter parallelt med opplevelsen av å bli økonomisk selvstendig og trygghet fra en toforsørgersituasjon innenfor rammen av et stabilt samliv. Hensynet til både egen og partners arbeidstilknytning reflekterer at toinntektsforholdet er et premiss for foreldreskap. Det å være to om forsørgeransvaret øker potensialet i foreldreskapet i ren inntjening. I tillegg bidrar dette til at selve familieforståelsen kompletteres. Parforholdet får større *potensial* gjennom toinntektsforholdet (Holter og Aarseth 1993).

Et hovedstikkord for intervjuene er *trygghet*. For konsulentene synes tryggheten å være knyttet til å leve opp til det de opplever som den rådende normen om godt farskap. Fedrene trekker på diskurser om nærværende og omsørgende fedre, men også økonomiske krav som setter forsørgerrollen i spill. Flere opplever kravene til forbruk og livsstil med en viss ambivalens og bekymring. Innholdet i det gode farskapet er også knyttet til arbeidet mer indirekte, nemlig det å ha en karriereplan som er langsiktig. Dette trekket er kanskje mest utpreget hos konsulentene. Det å være en trygg forsørger kan omsettes til mestring i arbeidslivet, og konsulentfedrene presenterer seg som økonomiske innovatører både hjemme og på jobb.

De økonomiske sidene ved foreldreskapet er mindre fremme hos politimennene, men jeg mener at dette underkommuniseres noe i deres fortellinger. Én grunn til dette er betydningen de tillegger overtidsarbeidet og merarbeidet. Politimennenes store tidsinvestering på jobb forklares med spenningen ved politiarbeid, men er også knyttet til det å skulle oppnå en

akseptabel inntekt. Politifedrene forteller om mer grunnleggende økonomisk bekymring, og i lys av dette er det tidvis påfallende at det samtidig er en selvfølgelighet at kvinnen skal kunne arbeide deltid. Alle fedrene opplever store krav til forbruk og livsstil, og er selv i beredskap til å ivareta disse standardene når kvinnene velger å redusere sin arbeidstid.

De jeg har intervjuet er, med ett unntak, typiske i hvordan økonomien i familien forvaltes. Fellesøkonomi, men med mannen som administrator, er svært vanlig i norske familier (se for eksempel Lyngstad m.fl.2010). I tillegg har mine informanter i kortere eller lengre perioder vært den eneste av foreldrene som har vært i arbeid, i perioder der partneren har vært sykemeldt eller hatt lang foreldrepermisjon. Menn får oftere erfare det å være hovedforsørger og det å forvalte familieøkonomien, og dette er åpenbart forskjellsskapende i forholdet mellom menn og kvinner. Men er det å være hovedforsørger uproblematisk og kun knyttet til kontroll og makt? Ikke nødvendigvis. Et flertall av fedrene gir uttrykk for at de kunne tenke seg å jobbe mindre, eller ta mer permisjon som et avbrekk fra et hektisk arbeidsliv. Selv om hverdagslivet ikke er preget av grunnleggende økonomiske bekymringer, kjenner en del av fedrene på en emosjonell *beredskap* til å forsørge dersom det skulle trenge.

Esping-Andersens perspektiver har åpnet for å se materialet ut fra tesen om ustabile forsørgerregimer og konkurrerende normsett for foreldreskap i det post-industrielle samfunnet. På individnivå kan jeg gjenkjenne spriket mellom ideologi og praksis. Likestilling som norm er noe fedrene forholder seg til, men som ikke er hovedprinsippet de strukturerer hverdagen sin ut fra. De ulike forsørgermodellene viser tvert om at ulike arbeidssituasjon for de fleste av informantene resulterer i ulike varianter av kjønnsstradisjonell praksis, og for noen mer enn andre. Informant Preben synliggjør dette poenget, da han selv oppfatter at det er grenser for endringene i mannsrollen:

Kvinner er mer i arbeid nå enn før, i tillegg til at de skal prestere på hjemme. Jeg tar kanskje lettere på det som mann. Jeg tror sånn samfunnsmessig at man snakker veldig om at menn er kommet mer på banen og har fått flere av de oppgavene. Men at praksisen kanskje ikke er der, det er ikke kommet så langt som en kan få inntrykk av.

Utsagnet griper inn i debatten om hvordan en skal forstå ”de nye fedrene” og hvordan forsørging er integrert i fremveksten av nye maskuliniteter og mer relasjonelle og omsorgsorienterte roller for menn. Det å skulle utforme farskap når en både er i opposisjon til og lever i forlengelsen av den fraværende, forsørgende far er utfordrende. Fedrene i mitt utvalg skifter mellom å posisjonere seg som tradisjonelle forsørgere og likestilte foreldre. I lys

av de empiriske observasjonene gir det mening når Esping-Andersen (2009) skriver at en fundamental endring av samfunnets kjønnsorden fremdeles bare er i emning. Fedrene opplever *ulikt normtrykk* fra flere hold. De er tilhengere av pappakvoten på et moralsk plan, men en ytterligere inngripen i arbeidet er ikke aktuelt. Økt grad av likestilling mangler gravitasjonskraft i fedrenes liv, og ofte ender fedrenes refleksjoner i et spørsmål om hva som er *nok* familieliv. Bevegelsen fra en hovedforsørgerposisjon til en mer likestilt foreldreposisjon er ikke lineær, men har flere avstikkere som peker i retning av tradisjon og konvensjon.

Fedrenes forsørgerpraksiser kan heller ikke plasseres i kategorier som ren formålsrasjonalitet eller ren verdirasjonalitet. I sammenligning med egen familiebakgrunn blir det tydelig at økonomi ikke lenger er en legitim vei inn i familien for fedrene. David forteller om sine egne foreldre:

De hadde fordelen med å kunne løse alt med penger. Når barna ikke klarte skolen ble de satt på privatskole. Det er ikke så mye jeg vil ta etter dem, egentlig. De visste hvor de skulle men ikke hvordan de skulle komme dit. Mens vi er mer fokusert på hvordan vi skal komme oss et sted uansett hvor det er, det er mer prosessen. Forhåpentligvis blir det bra til slutt.

For å bruke Webers terminologi kan det se ut til at midlene er viktigere enn målet når fedrene utformer foreldreskapet. David trekker frem *prosessen*, som også understreker opplevelsen av en uoversiktighet i foreldreskapet som gjør fokuset på å være *underveis* helt nødvendig.

6.2 Konkurrerende ambisjoner

Hva som er ”nok familieliv” henger ubønnhørlig sammen med en *interessekonflikt* i fedrenes liv. Jeg tolker materialet slik at krav til økonomisk forsørgelse grenser mot særlig to andre ambisjoner: ønsket om å leve opp til normen om godt farskap og det å skulle realisere seg på arbeidsmarkedet. Disse ambisjonene står i komplekse forhold til hverandre, noen lever side om side, eller til og med i forening med hverandre og med forsterkende kraft. Andre står i ulike former for motsetningsforhold til hverandre. Som en første kommentar til dette kan jeg si at arbeid og omsorg for barn står i et mulig allianseforhold. Som jeg nevnte ovenfor, er sterk arbeidstilknytning, utdanning, inntekt og en karriereplan knyttet til det å være en god far. Det å få barn kan bidra i et positivt synergiforhold med arbeidet. Min antakelse er at dette i sin tur kan bidra til å sette sunne grenser for arbeidet, i alle fall for menn i fleksible yrker. For politimennene synes dette allianseforholdet vanskeligere. Politifedrene har en mer

stedsbundet arbeidspraksis, og inntektsnivå og ulike former for skiftarbeid trekker i retning svært høy jobbinnsats. Alle fedrene erfarer hvordan en strukturell maskulinitet i arbeidet trekker dem i retning jobb og dermed bort fra de daglige omsorgsoppgavene hjemme.

Et annet interessant allianseforhold er mellom økonomisk plikt og nødvendighet på den ene siden og idealer og ønsker på den andre. Arbeidet er sentralt i fedrenes liv, men deres betydelige jobbinnsats kan ikke alene forklares med forsørgeransvar. Den tilknytningen fedrene opplever til arbeidet tyder i retning av at det er en viktig arena for selvrealisering, identitet og selvfølelse. De frykter det å være fraværende fedre, og her er diskursen om det gode farskapet på kollisjonskurs med selvrealisering i arbeidslivet. I intervjuene tyder en del på at fedrene tidvis sliter med å uttrykke, begrunne og legitimere valget sitt om å jobbe svært mye. Det er imidlertid ikke alltid lett å skille hvorvidt det er spenningen og bekreftelsen som trekker, eller om de opplever krav som det er vanskelig å leve opp til. En del tyder på at noen av fedrene bruker forsørgeransvaret som en unnskyldning eller legitimering av å jobbe mye. Hans inntekt gjør den øvrige tiden med familien mer ”komfortabel”.

Individualiseringstesens fremhever det selvstendige valget, refleksiviteten og frisettingen fra tradisjoner. Slik er det lett at perspektivet har et enhetlig fokus på endringer, og samtidig overser kontinuitet i individers praksiser. Samtlige av informantene søker aktivt å finne løsninger på utfordringer knyttet til forsørgelse og omsorg, slik individualiseringstesens forutsetter (Beck 1997). Jeg opplever at fedrene har svært stor grad av refleksivitet rundt nærmest alle valg og beslutninger i livet, men ender likevel opp med den ordningen de gjør. Fedrene ønsker ikke å avvike mye fra det de opplever som det gode farskapet, men ikke alle strekker seg like langt hva angår likedeling av omsorgsansvar. En del tyder på at de opplever en større rett til *ikke* å gripe inn i familiehverdagen på linje med kvinner.

6.3 Hvilke rasjonalitetsformer reflekteres i forsørgerpraksisene?

Den andre problemstillingen lød ”hvilke rasjonalitetsformer er virksomme i forsørgerpraksisene?”. Hensikten med å referere til rasjonalitetsbegrepet har *ikke* vært å undersøke forsørgerrasjonaliteten som avsondret fra verdier. Tvert om er inndelingen for Weber et metodologisk grep som kan bidra til å avdekke der handling *ikke* er basert på nyttekalkyler, klare målsettinger og rasjonell vekting av mål og midler (Weber 1999:11). Jeg

forutsatte at økonomisk farskap ville være knyttet til økonomisk kalkulasjon og nyttehensyn, samtidig som utforming av farskap vanskelig gjøres uten ytre påvirkning. Hva har jeg funnet ut med hensyn til fedrenes forsørgerrasjonalitet?

Ren formålsrasjonell handling og nyttebaserte begrunnelser for valg, slik de er forstått hos Becker, preger i svært liten grad fedrenes praksiser. Der de likevel er til stede, er det når hverdagslivet rasjonaliseres og effektiviseres for å skape rom for to karriereforeldre. Det at konsulentfedrene ønsker at partneren skal ha fulltids lønnsarbeid er økonomisk rasjonelt. En slik situasjon medfører betydelig økt fleksibilitet i økonomien og mulighet for økt forbruk og høyere livsførsel. Det oppleves dyrere og er forbundet med store kostnader å avstå fra lønnsarbeid selv eller at partner skal gjøre dette i lange perioder. Konsulentene erfarer, som Becker skrev, at kvinners tid har fått en like høy verdi som deres tid.

Ut fra en økonomisk rasjonalitet burde dette utgjøre grunnlaget for en ny form for forhandling, der hans større jobbinnsats ikke er gitt på forhånd. Alle fedrenes begrunnelser støtter seg i større eller mindre grad på et kvalitativt omsorgsideal der fedrene opplever at partneren er bedre i stand til, men også mer positivt innstilt til å ta økt omsorgsansvar. Argumentasjonen går i sirkel: fedrene anerkjenner kvinners ønske om og rett til å jobbe, mens den endelige løsningen blir at han får forrang for sin jobb. I sin tur sammenfaller dette med hennes ønsker og samlet bidrar mønsteret til å styrke hans inntektspotensial og posisjon på jobb. Denne argumentasjonsrekken skaper et selvforsterkende mønster der økonomiske fortrinn ved hans arbeid bidrar til å understøtte hennes oppofrelse på nytt og på nytt (se Halrynjo og Lyng 2010b for lignende argumentasjon). Å ha to inntekter skaper en økonomisk buffer og sikkerhet, men utfordrer ikke nødvendigvis mannens rolle som hovedforsørger.

Rasjonalitetsbegrepet har tillatt meg å se hvordan ulik logikk styrer fedrenes handlinger og valg. At handlingsalternativene ikke alltid har økonomisk nytte til grunn, betyr ikke at de ikke er knyttet til en vurdering av gevinster og kostnader. Det at en økt investering i barnet kan signalisere posisjon, er et eksempel på en slik logikk. Foreldreskapet oppleves som en mer robust relasjon, som én av mine informanter omtaler som en ”emosjonell back-up”. Barn gir ingen økonomisk avkastning, men erfares og uttrykkes likevel som noe som gir *gevinst*. Fedrene opplever et ønske å *investere mer* i barna. Den forsakelsen de eventuelt gjør av jobb og inntekt, får de igjen for på andre måter og ved å konsentrere investeringen sin andre steder enn i markedet.

6.4 Avslutning

En del forskere har vært opptatt av om dikotomien forsørgelse/omsorg er den mest relevante for å analysere farskap (se for eksempel Holter og Aarseth 1993, Brandth og Kvande 2003), og mitt materiale tyder på at kategoriene blir for steile motsetninger. Én nyansering er at økonomisk forsørgelse i mange tilfeller er uttrykk for menns omsorg gjennom å ivareta ”det store familieprosjektet”. Dette innebærer å være hoved- eller eneforsørger i perioder da mor har hovedomsorgsansvaret for barn. Kategoriene forsørgelse og omsorg henger også sammen på andre måter. Den gode far og forsørger er av mine informanter forstått som en mann med trygge egenskaper i et sikkert arbeidsforhold, som i noen tilfeller har en langsiktig karriereplan. Det kan synes som at det å skulle leve opp til normen om godt farskap er enklere når en samtidig oppfyller krav til forsørgelse. Mine funn viser at omsorgsrasjonaliteten, karriererasjonaliteten og forsørgerrasjonaliteten i noen tilfeller kan stå i allianseforhold, der innovative og kreative fedre skaper nye rom for både jobb og familie. Denne innovative farsrollen er imidlertid ikke like tilgjengelig for alle. Fedre med mer stedsbundne jobber og lavere inntekspotensial har andre utfordringer, og for disse er økonomi kanskje en enda viktigere fordelingsnøkkel bak familiens forsørgermodell.

Weber understreker at det når individer møter konkurrerende målsetninger, kan bli nødvendig å rangere dem etter ”subjektive behov” (Weber 1999:44). En del av fedrene legitimerer sin høye arbeidsinnsats med at barns behov mens de er små best dekkes gjennom mors omsorgsevne. I en slik forklaring er midlene verdirasjonelt orientert. Argumentet fristiller fedrene fra å gjøre en innsats hjemme, og valget av lønnsarbeidet gir i sin tur økonomisk avkastning. En slik mekanisme kan bidra til at de økonomiske insentivene for å prioritere fars jobb bare blir flere og sterkere over tid. Et forhold som kan svekke denne bevegelsen, er økning i kvinners utdanningsnivå. Jo høyere utdannet kvinner blir, jo større inntektstap vil familien få dersom kvinner fortsetter å ta mesteparten av hjemmearbeidet.

Hva skal til for at fedre med sterk arbeidsmarkedstilknytning og ressurssterke samlivspartnere vil føre mer likestilte praksiser med hensyn til forsørgelse og omsorg? En rekke teoretiske perspektiver med relevans for foreldre- og forsørgerskap, diskuterer ikke i tilstrekkelig grad hva som skal til for at menn skal orientere seg mer mot omsorgsansvaret. Flere studier bør spørre menn hvilke ønsker de selv har for økonomisk praksis og foreldreskapet. Enkelte forhold ved min studie peker i retning av at fedre tross alt ønsker å dele både den ekstra forsørgerberedskapen og det emosjonelle arbeidet i familien på lik linje med kvinner.

Litteraturliste

- Ahrne, G. og C. Roman (1997). *Hemmet, barnen och makten. Förhandlingar om arbete och pengar i familjen*. SOU 1997:139. Stockholm: Rapport till Utredningen om fördelningen av ekonomisk makt och ekonomiska resurser mellan kvinnor och män.
- Andenæs, A. (2000). "Generalisering: Om ringsvirkninger og gjenbruk av resultater fra en kvalitativ undersøkelse" side 287-320 i Haavind, H. (red.): *Kjønn og fortolkende metode: metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Andersson, S. (2003). *Ordande praktiker: en studie av status, homosocialitet och maskuliniteter utifrån två närpolisorganisationer*. Doktorgradsavhandling, Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet.
- Ariès, P. (1980). "Two Successive Motivations for the Declining Birth Rate in the West". *Population and Development Review*, 6(4):645-650.
- Beck, U. (1997). *Risikosamfundet: på vej mod en ny modernitet*. København: Hans Reitzels forlag.
- Beck, U. og E. Beck-Gernsheim (1995). *The normal chaos of love*. Cambridge: Polity Press.
- Beck, U. og E. Beck-Gernsheim (2002). *Individualization: institutionalized individualism and its social and political consequences*. London: Sage.
- Becker, G. S. (1991). *A treatise on the family*. London/Cambridge: Harvard University Press.
- Becker, G. S. og H. G. Lewis (1973). "On the Interaction between the Quantity and Quality of Children". *The Journal of Political Economy*, 81(2):279-288.
- Bekkengen, L. (2002). *Man får välja: om föräldraskap och föräldraledighet i arbetsliv och familjeliv*. Doktorgradsavhandling, Karlstads universitet. Malmö: Liber.
- Bergnéhr, D. (2008). *Timing parenthood: independence, family and ideals of life*. Doktorgradsavhandling, Linköpings universitet, Linköping.
- Billari, F., T. Frejka, J. Hobcraft, M. Macura og D. v.d. Kaa (2004). "Discussion of Paper 'Explanations of the Fertility Crisis in Modern Societies: A Search for Commonalities', Population Studies 57(3): 241-263, by John Caldwell and Thomas Schindlmayr". *Population Studies*, 58(1):77-92.
- Billari, F. C., A. C. Liefbroer og D. Philipov (2006). "The postponement of childbearing in Europe: driving forces and implications". *Vienna Yearbook of Population Research*, 2006:1-17.
- Blumer, H. (1954). "What is Wrong with Social Theory?" *American Sociological Review*, 19(1):3-10.

- Bowen, G. A. (2006). "Grounded Theory and Sensitizing Concepts". *International journal of qualitative methods*, 5(3):12-23.
- Brandth, B. og E. Kvande (2003). *Fleksible fedre: maskulinitet, arbeid, velferdsstat*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Brandth, B. (2007) "Fedres selvutvikling og grensene mellom jobb og hjem", side 273-291 i Kvande, E. og B. Rasmussen (red.): *Arbeidslivets klemmer: paradokser i det nye arbeidslivet*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Busch, T., T. Johansen, K. K. Klausen og J. O. Vanebo (2001). *Modernisering av offentlig sektor: New Public Management i praksis*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bøe, J. B. og K. Wærness (2005). "'Vi vil vel være prototypen på likestilt økonomi'. Om økonomiske forvaltningssystemer i norske barnefamiliehushold". *Sosiologisk tidsskrift*, 1:30-45.
- Caldwell, J. C. og T. Schindlmayr (2003). "Explanations of the Fertility Crisis in Modern Societies: A Search for Commonalities". *Population Studies*, 57(3):241-263.
- Danielsen, H. (2002). "Den kjønnskonservative velferdsstaten", side 89-122 i Holst, C. (red.): *Kjønnsrettferdighet: utfordringer for feministisk politikk*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Easterlin, R. A. (1980). *Birth and fortune. The impact of Numbers on Personal Welfare*. New York: Basic Books.
- Ellingsæter, A. L. (1998). "Dual Breadwinner Societies: Provider Models in the Scandinavian Welfare States". *Acta Sociologica*, 41:59-73.
- Ellingsæter, A. L. (2002). "Postindustrielle tidskontrakter. Fra tidsdisiplin til tidssuverenitet?", side 79-110 i Ellingsæter, A. L. og A. Leira (red.): *Den usynlige hånd? Kjønnsrettferdighet og moderne arbeidsliv*. Makt- og demokratiutredningen 1998-2003. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Ellingsæter, A. L. (2004). "Tidskrise i familien?", side 128-160 i Ellingsæter, A. L. og A. Leira (red.): *Velferdsstaten og familien: utfordringer og dilemmaer*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Ellingsæter, A. L. (2006). "Nordiske permisjoner for foreldre – et columbi egg?". *Tidsskrift for velferdsforskning*, 9(2):73-87.
- Ellingsæter, A. L. (2009). *Vår tids moderne tider: det norske arbeidstidsregimet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ellingsæter, A. L. og A. Leira (2004). "Innledning: Velferdsstaten og familien", side 13-39 i Ellingsæter, A. L. og A. Leira (red.): *Velferdsstaten og familien: utfordringer og dilemmaer*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Esping-Andersen, G. (1999). *Social foundations of postindustrial economies*. Oxford: Oxford University Press.

- Esping-Andersen, G. (2009). *The Incomplete Revolution: Adapting to Women's New Roles*. Cambridge: Polity Press.
- Fekjær, S. og S. Halrynjo (2011). "Promotion aspirations among male and female police students". *Upublisert/under publisering*.
- Fraser, N. (2000). "After the family wage: A Postindustrial Thought Experiment", side 1-33 i Hobson, B. (red.): *Gender and citizenship in Transition*. New York: Routledge.
- Giddens, A. (1992). *The transformation of intimacy: sexuality, love and eroticism*. Oxford: Polity Press.
- Goldscheider, F. K. (2000). "Men, children and the future of the family in the third millennium". *Futures*, 32(6):525-538.
- Halrynjo, S. (2009). *Mødre og fedre i møte med karrierelogikkens spilleregler: hva skjer med høyt utdannede kvinners og menns karriere- og familietilpasning når de får barn og hvordan kan tilpasningene forklares?* Doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo. Oslo: Unipub.
- Halrynjo, S. og Lyng, S. T. (2010a). "Fars forskjørsrett – mors vikeplikt? Karriere, kjønn og omsorgsansvar i eliteprofesjoner". *Tidsskrift for Samfunnsforskning*, 2:249-281.
- Halrynjo, S. og Lyng, S. T. (2010b). "Sluttreplikk til Ragnhild Steen-Jensen". *Tidsskrift for Samfunnsforskning*, 4:581-589.
- Heiland, F., A. Prskawetz og W. Sanderson (2008). "Are Individuals' Desired Family Sizes Stable? Evidence from West German Panel Data". *European Journal of Population/Revue européenne de Démographie*, 24(2):129-156.
- Hochschild, A. R. (1997). *The time bind: when work becomes home and home becomes work*. New York: Metropolitan Books.
- Holstein, J. A. og J. F. Gubrium (1995). *The active interview*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Holter, Ø. G. (2007a). *Män i rörelse: jämställdhet, förändring och social innovation i Norden*. Stockholm: Gidlund.
- Holter, Ø. G. (2007b). "Kjønn som innovasjon og det nye pappasporet", side 249-273 i i Kvande, E., og B. Rasmussen (red.): *Arbeidslivets klemmer: paradokser i det nye arbeidslivet*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Holter, Ø. G. og H. Aarseth (1993). *Menns livssammenheng*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Hood, J. C. (1986). "The provider role: Its meaning and measurement". *Journal of marriage and the family*, 48(2):349-359.

- Hotz, J. V., J. A. Klerman og R. J. Willis (1996). "The economics of fertility in developed countries", side 275-347 i Rosenzweig, M. R. og O. Stark (red.): *Handbook of Population and Family Economics* Volume IA. Amsterdam: Elsevier Science.
- Hughes, J. A., P. J. Martin og W. W. Sharrock (2003). "Max Weber", side 87-145 i *Understanding classical sociology: Marx, Weber, Durkheim*. London: Sage.
- Inglehart, R. (1977). *The silent revolution: changing values and political styles among Western publics*. Princeton: Princeton University Press.
- Jamieson, L. (1999). "Intimacy transformed? A critical look at the 'Pure Relationship'". *Sociology*, 33:477-494.
- Jensen, A.-M. (2004). "Harde fakta om myke menn", side 201-239 i Ellingsæter, A. L. og A. Leira (red.): *Velferdsstaten og familien: utfordringer og dilemmaer*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Johansson, T. og R. Klinth (2007). "De nya fäderna : Om pappaledighet, jämställdhet och nya maskulina positioner". *Tidskrift för genusvetenskap*, 1-2(8):143-166.
- Kaldager, R. V. (2010). *Betydningen av inntekt og utdanning for menns fruktbarhetsintensjoner og -atferd*. Masteroppgave, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo.
- Kaplan, H. S. og J. Bock (2001). "Fertility Theory: Caldwell's Theory of Intergenerational Wealth Flows", side 5557-5561 i Smelser, N. J. og P. B. Baltes (red.): *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Oxford: Elsevier.
- Kelan, E. (2008). "Gender, risk and employment insecurity: The masculine breadwinner subtext". *Human Relations*, 61(9):1171-1202.
- Kitterød, R. H. (2007). "Fremdeles et tosporet foreldreskap? Mors og fars yrkesarbeid i barnefasen", side 221-249 i Kvande, E. og B. Rasmussen (red.): *Arbeidslivets klemmer: paradokser i det nye arbeidslivet*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Knudsen, K. og K. Wærness (2009). "Shared or separate? Money management and changing norms of gender equality among Norwegian couples". *Community, Work and Family*, 12(1): 39-55.
- Korsnes, O., H. Andersen og T. Brante (1997). *Sosiologisk leksikon*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Krange, O. (2004). *Grenser for individualisering: ungdom mellom ny og gammel modernitet*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Kravdal, O. (1994). "The Importance of Economic Activity, Economic Potential and Economic Resources for the Timing of First Births in Norway". *Population Studies*, 48(2):249-267.

- Kroska, A. (2008). "Examining husband-wife differences in the meaning of family financial support". *Sociological Perspectives*, 51(1):63-90.
- Kvale, S., S. Brinkmann, T. M. Anderssen og J. Rygge (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lappegård, T. (2007). "Sosiologiske forklaringer på fruktbarhetsendring i Norge i nyere tid". *Sosiologisk tidsskrift*, 15:55-71.
- Lappegård, T., M. Rønsen og K. Skrede (2011). "Fatherhood and Fertility". *Fathering*, 9(1):103-120.
- Leira, A. (2004). "Omsorgsstaten og familien", side 67-100 i Ellingsæter, A. L. og A. Leira (red.): *Velferdsstaten og familien: utfordringer og dilemmaer*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lewis, J. (2001). "The decline of the male breadwinner model: implications for work and care". *Social politics*, 8(2):152-169.
- Liefbroer, A. C. (2005). "The Impact of Perceived Costs and Rewards of Childbearing on Entry into Parenthood: Evidence from a Panel Study". *European Journal of Population/Revue européenne de Démographie*, 21(4):367-391.
- Lyngstad, T. H. og T. Noack (2005). "Vil de velge bort familien? En studie av unge nordmenns fruktbarhets- og ekteskapsintensjoner". *Tidsskrift for Velferdsforskning*, 8(3):120-134.
- Lyngstad, T. H., T. Noack og P. A. Tuft (2010). "Pooling of economic resources: A comparison of Norwegian married and cohabiting couples". *European Sociological Review*, 0(0):1-12.
- Marsiglio, W. (2007). "Qualitative Insights for Studying Male Fertility", side 303-324 i Hofferth, S. L. og M. Casper (red.): *Handbook of Measurement Issues in Family Research*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Mellström, U. (2006). "Nytt faderskap i skärningspunkten mellan produktion och reproduktion?". *Socialvetenskaplig tidskrift*, 2:114-127.
- Morgan, D. H. J. (1999). "Risk and Family Practices: Accounting for Change and Fluidity in Family Life", side 13-30 i Silva, E. B. og C. Smart (red.): *The New family?* London: Sage.
- Morgan, S. P. og R. B. King (2001). "Why Have Children in the 21st Century? Biological Predisposition, Social Coercion, Rational Choice". *European Journal of Population/Revue européenne de Démographie*, 17(1):3-20.
- Nilsen, R. Å. (1995). "Max Weber og det europeiske mirakelet". *Sosiologi i dag*, 2:3-30.

- Noack, T. (2004). "Familien i velferdsstaten: Fra støttespiller til trojansk hest?", side 39-67 i Ellingsæter, A. L. og A. Leira (red.): *Velferdsstaten og familien: utfordringer og dilemmaer*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Nolan, J. (2005). *Job insecurity, gender and work orientation: an exploratory study of breadwinning and caregiving identity*. Paper presentert på the GeNet Working Paper nr.6, februar 2005.
- NOU (2008). *Om kjønn og lønn. Fakta, analyser og virkemidler for likelønn*. NOU 2008:6. Oslo: Departementets servicesenter.
- NRK (2008). *Kvinner vil at mannen skal tjene mest*.
<http://www.nrk.no/nyheter/okonomi/1.4879831>
- Nyman, C. (2002). *Mine, yours or ours?: Sharing in Swedish couples*. Sociologiska institutionen, Umeå universitet, Umeå.
- Oftung, K. (2009). *Skilte fedre. Omsorg, mestring og livskvalitet*. Doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo. Oslo: Unipub.
- Oppenheimer, V. K. (1994). "Women's Rising Employment and the Future of the Family in Industrial Societies". *Population and Development Review*, 20(2):293-342.
- Pahl, J. (1995). "His money, her money: recent research on financial organisation in marriage". *Journal of Economic Psychology*, 16:361-376.
- Parsons, T., R. F. Bales og J. Olds (1955). *Family: socialization and interaction process*. Glencoe, Illinois: The Free Press.
- Pettersen, S. V., R. Kjelstad og E. H. Nymoen (2007). "Mødre, fedre og det nye arbeidslivet: Yrkesforskjeller i arbeidstid", side 168-196 i Kvande, E. og B. Rasmussen (red.): *Arbeidslivets klemmer: paradokser i det nye arbeidslivet*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Plantin, L. (2001). *Män, Familjeliv och föräldrarskap*. Umeå: Boréa Bokförlag.
- Ragin, C. C. og L. M. Amoroso (2011). *Constructing social research: the unity and diversity of method*. Thousand Oaks, California: Pine Forge Press.
- Rasmussen, B. (1999). *Organisering av kunnskapsproduksjon: grenseløse jobber og grådige organisasjoner?*. Trondheim: SINTEF Teknologiledelse 1999:11.
- Rasmussen, B. (2002). "Jobben eller livet? Fra strukturell manskraft til personlige valg", side 391-415 i Ellingsæter, A. L. og A. Leira (red.): *Den usynlige hånd? Kjønnsmakt og moderne arbeidsliv*. Makt- og demokratiutredningen 1998-2003. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Rijken, A. og T. Knijn (2009). "Couples' decisions on having a first child: Comparing pathways to early and late parenthood". *Demographic Research*, 21(26):765-802.

- Skirbekk, V. og M. Stonawski (2011). "No country for young men". *Upublisert/under publisering*.
- Skjeie, H. og M. Teigen (2003). *Menn imellom: mannsdominans og likestillingspolitikk. Makt- og demokratiutredningen 1998-2003*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Skrede, K. (2004). "Familiepolitikken grense - ved "likestilling light"?", side 160-201 i Ellingsæter, A. L. og A. Leira (red.): *Velferdsstaten og familien: utfordringer og dilemmaer*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Skrede, K. (2005). "Foreldreskap i forandring - færre menn blir fedre". *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 29(2):4-22.
- Slottemo, H. G. (2009). "Ansvarlighetens menn - Normer for maskulinitet i etterkrigstidas industrisamfunn". *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 1(2):64-81.
- Steen-Jensen, R. (2010). "Underordning eller samordning? Et svar til Sigtona Halrynjo og Selma Therese Lyng". *Tidsskrift for Samfunnsforskning*, 4:578-580.
- Stortingsmelding (2002-2003). *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap*. Stortingsmelding 2002-2003:8. Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- Stortingsmelding (2008-2009). *Om menn, mansroller og likestilling*. Stortingsmelding 2008-2009:8. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.
- Syltevik, L. J. (2000). *Differensierte familieliv: familiepraksis i Norge på slutten av 1990-tallet*. Doktorgradsavhandling 2000:2. Bergen: Senter for samfunnsforskning
- Syltevik, L. J. og K. Wærness (2004). "Det rasler i lenker – forsørgernormer i endring?", side 100-128 i Ellingsæter, A. L. og A. Leira (red.): *Velferdsstaten og familien: utfordringer og dilemmaer*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Szreter, S. (1993). "The Idea of Demographic Transition and the Study of Fertility Change: A Critical Intellectual History". *Population and Development Review*, 19(4):659-701.
- Sørensen, A. (2001). "Gender equality in earnings at work and at home". *Luxembourg Income Study Working Paper Series*, Nr.251:98-115
- Thagaard, T. (2003). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Thagaard, T. (2005). *Følelser og fornuft: kjærlighetens sosiologi*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Tichenor, V. J. (1999). Status and Income as Gendered Resources: The Case of Marital Power. *Journal of Marriage and Family*, 61(3):638-650.
- Townsend, N. W. (2002). *The package deal: marriage, work, and fatherhood in men's lives*. Philadelphia: Temple University Press.

- van de Kaa, D. J. (1987). "Europe's Second Demographic Transition". *Population Bulletin*, 41:3-57.
- Vassenden, A. og T. Andrews (2007). "Snøballen som ikke ruller. Utvalgsproblemer i kvalitativ forskning". *Sosiologisk tidsskrift*, 2(15):151-164.
- Vogler, C. (2005). "Cohabiting couples: rethinking money in the household at the beginning of the twenty first century". *The sociological review*, 53(1):1-29.
- Weber, M. (1999). *Verdi og handling*. Oslo: Pax.
- Wetlesen, T. S. (1991). *Fertility choices and constraints: a qualitative study of Norwegian families*. Oslo: Solum.
- Widerberg, K. (2001). *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt: en alternativ lærebok*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Zelizer, V. A. (1994). *Pricing the priceless child: the changing social value of children*. Princeton: Princeton University Press.
- Aarseth, H. (2008a). *Hjemskapingens moderne magi*. Doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo, Unipub.
- Aarseth, H. (2008b). "Samstemt selvskaping: Nye fedre i ny økonomi". *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 2:4-21.

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Oppgaven inneholder 36 097 ord.

Vedlegg 1: Intervjuguide

BAKGRUNN OG LIVSLINJE

Hvor gammel er du?

Hva er utdannelsen din?

Samboer/kone: *alder, partners utdanning og arbeid.*

Barn: *alder, barnehage/skole?*

FAMILIEDANNELSE

Hvordan valgte dere å gjøre fordelingen mellom å jobbe og være hjemme fra barna ble født (kort ”resymé”)?

Fordeling av foreldrepermisjon for hvert av barna.

Fleksibel eller sammenhengende permisjon?

Gikk begge tilbake i full jobb?

Har noen av dere jobbet redusert etter endt foreldrepermisjon?

Hvordan bestemte dere det som til slutt ble fordelingen? Var dere enige? Hva var begrunnelsen for løsningen dere valgte?

Vet du om ordningen dere valgte medførte et inntektstap?

Er det noe du ville ha gjort annerledes i forhold til permisjon og hvordan dere fordelte hjemmetid og arbeidstid?

Hva var det som var riktig med å få barn på det tidspunktet dere fikk det?

Var det noen rammebetingelser som føltes viktig å ha ”på plass” før dere fikk barn (timing)? (fast jobb, bolig, lønn etc). *Hvorfor er dette spesielt viktig?*

Ønsker du deg flere barn? *Hvorfor/hvorfor ikke?*

Er du og din partner enige om dette?

ARBEIDSSITUASJON

Hvordan ser en typisk arbeidsdag ut for deg?

Har du en fleksibel jobb?

Hva slags innsats kreves for ”å lykkes” i din jobb?

Hva kreves av *deg* for at du skal oppnå det du ønsker i jobben du har nå / ev. fremtidige jobber?

Hvordan tror du din jobbsituasjon vil være i de nærmeste årene?

Kan du tenke deg å jobbe mer?

Jobber du og kona/samboeren din like mye?

ARBEID OG FORELDRESKAP

Da du valgte utdanning / den jobben du nå er i - tenkte du over hvordan det skulle gå å kombinere jobb og familie?

Hvordan synes du den jobben du har nå lar seg kombinere med å være pappa?

Har forholdet ditt til jobb endret seg etter at du ble pappa? Eventuelt på hvilken måte?

Har det å jobbe fått en ny betydning?

Det å være pappa - er det noe dere snakker om på jobben? Opplever du at det er en slags status i å bli pappa?

Hender det at du sammenligner måten du er pappa på med måten andre rundt deg er – har du et slags forbilde eller ideal for hvordan du vil være pappa? Hvem sammenligner du deg med?

Hva legger du vekt på for å være en god far?

Tenker du at menn og kvinner er forskjellige som foreldre? På hvilken måte?

ARBEIDSDELING

Kan du si noe om fordelingen av oppgaver hjemme mellom deg og samboeren din – hvis dere har en slik fordeling?

Er dette en fordeling dere begge er fornøyd med? *Eventuelt hvorfor ikke?*

(Eventuelt; hvorfor er det viktig å dele likt, eks. hvis han/hun jobber/tjener mer).

Hva er utfordrende med å få det til slik dere ønsker?

Snakker dere mye om hvordan dere fordeler oppgaver? Dukker det opp igjen som tema? Er dere uenige?

Kan du huske hva slags forventninger du hadde til livet med barn *før* du fikk barn?

Hadde du klare forventninger til dette?

Er det blitt annerledes enn du hadde forestilt deg?

ØKONOMISK FORELDRESKAP

Hvordan fordeler dere det økonomiske ansvaret? Har du et større ansvar for det økonomiske? Har dere fellesøkonomi?

Har en av dere større ansvar for det økonomiske? Er dette fordelt likt, eller ut fra bidragsevne, eller andre ting?

Hvem fordeler og har oversikt over utgifter? Er det forskjell på om det er utgifter til barna eller mer generelle utgifter?

Bruker dere penger på barnevakt/barnetilsyn eller annen hjelp i hjemmet?

Tjener dere like mye?

Måtte dere ordne dere annerledes med denne delingen etter at dere fikk barn?

Er det noen gang uenighet og krangling om dette?

Er dette noe du føler at du kan forandre dersom du er misfornøyd?

Kunne det vært/har det vært en mulighet at du reduserte arbeidstiden din i en kortere eller lengre periode, f. eks hvis dere fikk et barn til?

Hva er det som gjør at du kunne / ikke kunne gjøre det? Konsekvenser for inntekt – hvorfor er det ev. ikke realistisk?

Hvis du hadde hatt en partner som ønsket en annen løsning enn den du har nå (f. eks en mer tradisjonell deling av ansvar for inntekt og barn), ville det vært en ok løsning for deg?
Hvorfor / hvorfor ikke?

Har det at dere har fått barn gjort at du synes det er blitt viktigere å ha en sikker jobb, ha en fulltidsjobb, ha høy lønn etc?

Kan det å bli pappa være en ekstra motivasjon til å jobbe? Fikk du behov for økt inntekt da du ble pappa?

Tror du økonomi er viktig for folk når de skal ta valget om å få barn? Var det viktig for dere?

Er det viktig for eventuelt å få et barn til?

ANNET

I dag viser statistikk at ca 20 % av menn aldri får barn, hvorfor tror du det er sånn?

Menn i din yrkesgruppe får flere barn enn menn i mange andre yrkesgrupper. Hva tror du kan være årsaken til det?

Tror du det hadde betydd noe for din egen familieetablering med samboer og barn hvis du ikke hadde hatt den utdanningen / jobben du har?

Hva tror du kvinner legger vekt på når de velger livspartner?

Er det viktig med høy sosioøkonomisk status eller forsørgerevne? Hva er en attraktiv partner fra et økonomisk synspunkt?

Synes du det å ha barn er et viktig for å bli oppfattet som en vellykket mann i dagens samfunn?

Er det noe du vil legge til?

Hva mener du selv er utfordringene man møter som pappa, spesielt i forhold til jobb?

Vedlegg 2: Informasjonsskriv til informantene

Forespørsel om å delta i forskningsintervju i forbindelse med masteroppgave

Jeg er masterstudent i sosiologi ved Universitetet i Oslo (UiO) og holder skoleåret 2010/2011 på med den avsluttende masteroppgaven. Oppgaven tar utgangspunkt i demografisk forskning på familieliv og det å få barn, og skal ha særskilt fokus på farskap. Mer spesifikt vil oppgaven dreie seg om hvordan menn kombinerer rollen som far og arbeidstaker og hvordan familier organiserer arbeid og oppgaver i hjemmet. Studien vil bidra til kunnskapsutvikling på viktige felt innen samfunnsforskningen.

For å kunne gjennomføre studien skal jeg å intervju mellom åtte og tolv menn innenfor to yrkesretninger. Disse må bo sammen med samboer/ektefelle og ha minst ett barn under 5 år.

Halvparten av de intervjuede mennene skal rekrutteres fra politiet og den andre halvparten blant ingeniører i det private næringsliv.

Hva innebærer det å være informant?

Å være informant innebærer å stille opp på et intervju som vil ta omkring 75 minutter. En del av intervjuet vil dreie seg om forhold ved din arbeidssituasjon som yrke/utdanning, arbeidstid og arbeidsoppgaver. Videre vil spørsmålene dreie seg om familiesituasjon, valget om og begrunnelser for å få barn, uttak av foreldrepermisjon, familieøkonomi, arbeidsfordeling i hjemmet og tilpasning av foreldrerollen og arbeidsliv. Intervjuet vil bli tatt opp med båndopptaker. Intervjuet kan gjøres i eller etter arbeidstiden på egnet sted.

Personvern og anonymisering

I tillegg til en del bakgrunnsvariabler som alder, utdanning, jobb og familiesituasjon, vil jeg av praktiske årsaker registrere direkte personidentifiserende opplysninger som navn, e-postadresser og telefonnummer. De direkte personidentifiserende opplysningene vil bli oppbevart separat fra det øvrige datamaterialet og vil bare kunne kobles til dette via en tallkode som kun forsker har tilgang til. Siden intervjuet blant annet vil omhandle partner og fordeling arbeidsoppgaver og lignende i hjemmet, ber jeg deg om å informere partneren din om prosjektet før intervjuet finner sted. Hvis det under intervjuet kan bli aktuelt å omtale andre personer, som f.eks. andre familiemedlemmer, venner, kollegaer eller lignende, ber jeg om at disse gis i anonymisert form. At opplysninger om andre gis i anonymisert form, vil si at du bruker ord som "foreldre" i stedet for "mor" eller "far", eller at du sier "en venn", "en barndomskamerat" eller "en kollega" i stedet for navn eller andre ord eller uttrykk som direkte eller indirekte kan identifisere vedkommende.

Det er frivillig å være med og de som deltar har mulighet til å trekke seg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Alle innsamlede data vil anonymiseres i all rapportering fra studien, og ingen enkeltpersoner, bedrifter eller omtalte tredjepersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig, innen utgangen av 2011.

Informantene skriver under på et samtykkeskjema som viser at man er sikret full konfidensialitet, rett til å trekke seg, samt garanti for at datamaterialet vil bli behandlet på en forskningsmessig etisk måte.

Studien er meldt til og tilrådd av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S. Mer informasjon om deres retningslinjer for forskning, som også gjelder denne studien, finnes på NSDs nettsider, www.nsd.uib.no

Oppgavens veiledere og kontaktpersoner

Oppgaven er en del av en større studie som utføres av forskere ved NTNU i Trondheim og Universitetet i Oslo. Det er imidlertid kun jeg, veileder og bi-veileder som har tilgang til datamaterialet. Hovedveileder for oppgaven er professor og forskningsleder ved sosiologi, Anne Lise Ellingsæter. Bi-veileder er doktorgradsstudent Eirin Pedersen, begge ved Universitetet i Oslo. Datamaterialet som fremskaffes i denne studien skal ikke brukes til noe annet eller som en del av andre prosjekter.

Ønsker du å være informant eller har du flere spørsmål? Ta kontakt på mail eller telefon.

Med vennlig hilsen
Sara Thorvik Andersson

mobil: +47 959 02 571

e-post: sara.th.andersson@gmail.com